

**Анализа на истражувањата
спроведени во 5 училишта во Скопје во
рамките на проектот Мировно образование
(2011 - 2012)**

**Analizë e rezultateve nga hulumtimet e
realizuara në 5 shkolla të mesme në Shkup,
në kuadër të projektit Arsimimi paqësor
(2011-2012)**

**Analysis of the results of a research study
conducted in 5 secondary schools in Skopje,
within the Peace Education project
(2011-2012)**

**Анализа на истражувањата спроведени во 5 училишта
во Скопје во рамките на проектот Мировно
образование
(2011 - 2012)**

BRIMA DO
III Mak. Brigada 48 (Upravna zgrada Rade Koncar)
PO box 593, 1000 Skopje MACEDONIA
VAT No. MK 4030999372067
Tel/fax: ++389(02) 2461848
E-mail: office@brima.com.mk
Web: www.brima.com.mk

Анализа на истражувањата спроведени во 5 училишта во Скопје во рамките на проектот Мировно образование (2011 - 2012)

Analizë e rezultateve nga hulumtimet e realizuara në 5 shkolla të mesme në Shkup, në kuadër të projektit Arsimimi paqësor (2011-2012)

Analysis of the results of a research study conducted in 5 secondary schools in Skopje, within the Peace Education project (2011-2012)

Издавач
Прва детска амбасада во светот МЕГАШИ - Република Македонија

За издавачот
Драги Змијанац, Извршен директор

Превод
Сузана Мехмеди
Ива Апостолска

Лектура
Марина Гечевска Василевска

Печати
Печатница "Алма"

Дизајн и техничка обработка
Печатница "Алма"

Тираж
500

Адреса на издавачот:
Прва детска амбасада во светот МЕГАШИ - Република Македонија
Ул. Коста Новаковиќ бр. 22а
1000 Скопје
Република Македонија

Телефон/факс: + 389 02 2465316
СОС телефон за деца и млади 0 800 1 22 22
peace@childresembassy.org.mk
www.childresembassy.org.mk

СОДРЖИНА:

ПРЕДГОВОР	8
1. Вовед	10
Методологија	10
2. Анализа на социодемографскиот профил на учениците во средните училишта	11
3. Генерална слика за перцепцијата на вкупната клима на односите помеѓу учениците во средните училишта	13
- Подготвеност за воспоставување другарски врски помеѓу учениците ..	16
- Проценка за капацитетите на инклузивноста кај учениците од средните училишта	19
4. Поврзаност на облиците на насилства со меѓуетнички тензии и инциденти во училиштата	25
Перцепциите на облиците на насилствата во училиштата - централна детерминанта на перцепциите на меѓуетничките инциденти	25
- Разлики во перцепција на облиците на насилствата во средните училишта одредени од степенот на етничката хомогеност	26
- Перцепција на тензии и инциденти и облици на насилства во средните училишта	29
- Разлики во перцепцијата на нивото на меѓуетничките тензии и присуството на инцидентите, одредена од степенот на етничката хомогеност во средните училишта	31
Вкупна слика на поврзаност помеѓу насилствата и меѓуетничките инциденти во сите училишта опфатени во истражувањата	33
Разлики во поврзаноста помеѓу насилствата и меѓуетнички инциденти во „хомогените“ и „хетерогените“ училишта	36
Поврзаност помеѓу насилствата и меѓуетнички инциденти во „хетерогените“ училишта	39
- Разлики во перцепцијата на жртвите на насилства во средните училишта одредена од степенот на етничката хомогеност	41
- Разлики во перцепцијата на „метата“ на насилства во средните училишта одредена од степенот на етничката хомогеност	44
5. Евалуација на квалитетот на меѓуетничкиот соживот во средните училишта	45
6. Интерес за учество во младински клубови	51
- Интерес на учениците за учество во активности водени од младите ..	52
7. Проценка на присуството на насилство во училиштето споредено со состојбата од претходната година	54
8. Резиме на главните наоди од истражувањата	56
Анализа на влијанието на специфичните фактори во училиштата како детерминанти на постигнатите ефекти на мировното образование во средните училишта	57
Резултати кои охрабруваат	58
Appendix 1 Прашалник	59
АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК	59
за проектот МИРОВНО ОБРАЗОВАНИЕ (2011-2012).....	59
(Социодемографски податоци)	68

Analizë e rezultateve nga hulumtimet e realizuara në 5 shkolla të mesme në Shkup, në kuadër të projektit Arsimimi paqësor	71
PARATHËNIE	72
1. Hyrja	74
Metodologjia	74
2. Analizë e profilit sociodemografik të nxënësve në shkollat e mesme.....	75
3. Pasqyrë gjenerale e perceptimit të klimës së përgjithshme të marrëdhënieve mes nxënësve në shkollat e mesme.....	77
-Gatishmëria për vendosjen e lidhjeve miqësore mes nxënësve	80
- Vlerësim për kapacitetin e përfshirjes të nxënësve të shkollave të mesme	82
4. Lidhja e formave të dhunës me tensionet dhe incidentet ndëretnike në shkolla	87
- Dallimet në perceptimin e formave të dhunës në shkollat e mesme, e përcaktuar me shkallën e homogjenitetit etnik	89
- Perceptimi i tensioneve dhe incidenteve në forma të dhunës në shkollat e mesme.....	91
- Dallimi në perceptimin e nivelit të tensioneve ndëretnike dhe prezenca e incidenteve e caktuar nga shkalla e homogjenisë etnike në shkollat e mesme	93
Pasqyra e plotë e lidhjes mes dhunës dhe incidenteve ndëretnike në të gjitha shkollat e kyçura në hulumtim	95
Dallime në lidhshmërinë mes dhunës dhe incidenteve ndëretnike në shkollat “homogjene” dhe “heterogjene”	98
Lidhshmëria mes dhunës dhe incidenteve ndëretnike në shkollat “homogjene”. ..	98
Lidhja mes dhunës dhe incidenteve ndëretnike në shkolla “heterogjene”	101
- Dallimet në perceptimin e viktimave të dhunës në shkollat e mesme e përcaktuar nga shkalla e homogjenitetit etnik	103
- Dallime në perceptimin e “objektivit” të dhunës në shkollat e mesme e përcaktuar nga shkalla e homogjenitetit etnik	105
5. Evaluimi i kualitetit të bashkëjetesës ndëretnike në shkollat e mesme	106
6. Interesi për pjesmarrje në klube rinore	112
- Interesi i nxënësve për pjesmarrje në aktivitete të udhëhequr nga të rinjtë	112
7. Vlerësimi i prezencës së dhunës në shkollë krahasuar me gjendjen e vitit të kaluar	114
8. Rezume e rezultateve kryesore nga hulumtimi	116
PYETËSOR ANKETUES	119
Për projektin ARSIMIMI PAQËSOR (2011-2012)	119
(Të dhëna socio-demografike)	128
Analysis of the results of a research study	133
conducted in 5 secondary schools in Skopje,	133
within the ‘Peace Education’ project.....	133
PREFACE	134
1. Introduction	136
Methodology.....	136

2. Analysis of the socio-demographic profile of the students in the secondary schools.....	137
3. General picture of the perception of the overall climate in the relations between high school students.....	139
- Willingness to establish friendly relationships among the students.....	142
- Assessment of the capacity for inclusion among students in the secondary schools.....	144
4. The connection of the forms of violence with ethnic tensions and incidents in schools.....	149
The perception of various forms of violence in schools - the central determinant of the perception of interethnic incidents.....	149
- Perception of tensions, incidents and forms of violence in secondary schools.....	153
- Differences in the perception of the level of interethnic tensions and the presence of incidents determined by the degree of ethnic homogeneity in secondary schools.....	155
Overall picture of the link between violence and interethnic incidents in the schools included in the research.....	157
Differences in the relation between violence and interethnic incidents in "homogeneous" and "heterogeneous" schools.....	159
Connection between violence and interethnic incidents in "homogeneous" schools.....	159
Connection between violence and interethnic incidents in "heterogeneous" schools.....	161
- Differences in the perception of the victims of violence in secondary schools in relation to the degree of ethnic homogeneity.....	163
- Differences in the perception of the "target" of violence in secondary schools, defined by the degree of ethnic homogeneity.....	166
5. Evaluation of the quality of interethnic coexistence in secondary schools....	167
6. Interest in participating in youth clubs.....	172
- Interest of the students to participate in activities led by youth.....	172
7. Assessment of the presence of violence in the school compared to last year's situation.....	174
8. Summary of the main findings of the research.....	176
Analysis of the general social factors as determinants of the effects achieved by Peace Education in secondary schools.....	176
Analysis of the impact of specific school factors as determinants of the achieved effects of Peace Education in secondary schools.....	176
Encouraging results.....	177
Appendix 1 Questionnaire.....	179
Questionnaire.....	179
for the PEACE EDUCATION project (2011-2012).....	179
(Socio-demographic data).....	188

ПРЕДГОВОР

*Гордана Пирковска Змијанац, Албулена Карага и Себастиан Швајцер
Прва детска амбасада во светот МЕЃАШИ - Програма за Мировно образование 2011-2013*

Истражувањето кое го имате во раце има историја. Да почнеме од 2011. кога Првата детска амбасада во светот – Меѓаши започна со спроведување активности за промоција на Мировното образование, Мирот и Ненасилството како основни вредности во воспитно-образовниот систем во Република Македонија. Активностите беа овозможени благодарение на континуираната поддршка на партнерската организација KURVE Wustrow од Германија со која имаме 20 годишна соработка- како и на финансиската поддршка на Германското федерално министерство за економска соработка и развој.

Во период од две години беа спроведени 5 обуки за ненасилна трансформација на конфликти и мировно образование, во кои беа вклучени 12 професори/ки од три средни училишта (СУГС "Никола Карев", СГУЦ "Здравко Цветковски" и СМУГС "Д-р Панче Караџозов") и 6 младинци/ки како мировни едукатори/ки. Обучените професори/ки и мировните едукатори/ки по првата обука во август/септември 2011, започнаа со оформување на мировни клубови во училиштата и со спроведување активности со кои младите се сензибилизира и активираа да заземат активна улога во ненасилна трансформација на конфликти во нивните школи и околина каде живеат и се движат.

На тренинзите и работилниците во училиштата, помеѓу другото, се обработуваа следниве теми: ненасилна комуникација, насилство и ненасилство, разбирање на конфликтите, тимска работа, идентитети, улога на родовите во општеството, креативна разработка на конфликти, соочување со минатото, училиштата и мировното образование, планови за работа на младинските клубови, и подготовка на работилници за неформално образование. Што се однесува до методологијата на работа, се државме на итеративниот и партиципативниот метод и тоа преку работа во мали групи, индивидуална работа, играње улоги, планирани дискусии, и теоретски инпут од страна на тренерите за дадените теми.

Во рамките на проектот меѓу учениците од трите училишта беа организирани и други активности како на пр. фудбалски натпревар, Танц театар, Форум театар и дебати. Со ваков тип на креативни методи целевме да развиеме мировен активизам помеѓу учениците од различни етнички и религиозни заедници.

Овој пилот проект помогна да го насочиме вниманието на професорите/ките, мировните едукатори/ки, и учениците/ките за различните форми на насилство, дискриминацијата и неправдата и да ги охрабриме да заземат активна улога во заедницата и во нивната најблиска општествена средина, да негуваат мир, да ја зајакнат општествената одговорност и да го промовираат ненасилство.

Работењето на полето на градењето на мирот е повеќенасочен и повеќедимензионален процес кој бара спроведување организациски промени и во нашите организациски структури. Затоа, во рамките на овој проект започна и спроведување на процес на зајакнување на капацитетите на Детската амбасада МЕГАШИ во кој се рedefинираа плановите, приоритетите и целите, а беа дополнети програмите и активностите, насоките и стратегиите за следните 3 години.

За да добиеме појасна слика за ефектите од активностите спроведени во мировните клубови како и влијанието на другите фактори од опкружувањето, важно ни беше да го добиеме мислењето на учениците. Еве, пред нас ја имаме компаративната анализа базирана на податоците добиени од прашалниците во Ноември и Декември 2011 и 2012. Истата претставува ресурс за понатамошните активности во училиштата поврзани со градењето на Мирот и Мировното образование.

На крајот, упатуваме голема благодарност до училиштата кои беа вклучени во истражувањето: СУГС „Никола Карев“, СГТУ „Здравко Цветковски“, СУГС „Орце Николов“, СМУГС „Д-р Панче Караџозов“ и СУГС „Арсеније Јовковски“. Голема благодарност и до БРИМА Галуп и волонтерите/ките на Меџаши за нивната помош.

1. Вовед

Методологија

МЕЃАШИ – Првата детска амбасада во светот во соработка со БРИМА – Агенција за истражување на јавното мислење и пазарот, спроведе две истражувања од анкетата за проектот Мировно образование. Овие анкети се спроведени од страна на работниот тим и волонтери кои се вклучени во Проектот Мировно образование, спроведуван од МЕЃАШИ – Првата детска амбасада во светот, а нивната реализација е опсервирана од страна на професионални тимови од БРИМА.

Главна цел на истражувањето е да обезбеди податоци кои ќе овозможат анализа на факторите кои влијаат на реализацијата на Проектот Мировно образование во средните училишта во Република Македонија. За да се обезбеди база на податоци за таква анализа, основна претпоставка беше да се добијат серија споредбени податоци, кои ќе овозможат да се проценуваат ефектите од проектот во период од една година.

За да се остварат тие цели се пристапи кон подготовка на план за истражување и дизајнирање на примерок и прашалник на истражувањето.

Според планот, истражувањето се спроведе во две фази. Во првата иницијална фаза се собраа податоци со цел да се „сними“ ситуацијата во однос на параметрите кои го одредуваат дефинираниот сет прашања, кои се однесуваат на различни аспекти на мировното образование во средните училишта. Со повтореното анкетирање се доби „снимка“ за промените на истите параметри кои се случиле во периодот помеѓу овие две истражувања (рамката на временскиот период е една година – есента 2011/есента 2012 година).

Во рамките на овој план :

- првата анкета е спроведена во период од ноември/декември 2011 година и во ова истражување се анкетирани 370 ученици од 5 средни училишта, на територија на град Скопје;

- втората анкета е спроведена во првата половина на декември 2012 година и во ова истражување се анкетирани 325 ученици од 5 средни училишта на територија на град Скопје.

И во првата и во втората анкета беа анкетирани истите ученици за да можат да се анализираат реалните промени кои настанале помеѓу двете истражувања во однос на параметрите на истражувањето (забелешка: опфатот во второто истражување на групата ученици во однос на првиот бран е помал за 45; ваквото „осипување“ на иницијалниот примерок е честа појава во ваков тип на истражувања).

Со цел да се оствари увид какво и колкаво е влијанието на различниот социодемографски контекст во училиштата врз ефектите од Проектот Мировно образование, анкетата е спроведена во 3 средни училишта со хетерогена социодемографска структура и 2 училишта со хомогена социодемографска структура.

Анкетниот прашалник беше идентичен и во двете истражувања и се состои од: 21 прашање (јадро на прашалникот) и 7 демографски прашања. Во

втората анкета беше поставено едно дополнително прашање и се однесуваше на оценката дали присуството на насилство во училиштето споредено со минатата година се променило. Исто така, во интерес на поточно евидентирање на сегашните и претходни членови во Мировниот младински клуб, во постоечкото прашање: *Дали си член на мировен младински клуб?*, беше воведена нова категорија како можен одговор: *Бев, но веќе не сум член.*

Принципот на спроведување на анкетата е со самопополнување, при што пред почетокот на спроведувањето на анкетата испитаниците се инстурираат дека нема погрешни и правилни одговори и дека треба задолжително да се одговори на сите прашања.

Сите овие елементи од планот на истражувањето, примерокот и прашалникот, овозможуваат низ анализата на добиените резултати да се пристапи кон утврдување на релевантните фактори и нивните меѓусебни релации, кои имаат влијание на мировното образование во средните училишта кои се опфатени со истражувањата.

2. Анализа на социодемографскиот профил на учениците во средните училишта

Табела 1

Училиште	2011		2012	
	Фреквенција	%	Фреквенција	%
СУГС „Никола Карев“	88	24%	80	25
СУГС „Орце Николов“	60	16%	59	18
СМУГС „Д-р Панче Караџозов“	78	21%	61	19
СУГС „Арсеније Јовковски“	63	17%	57	17
СГГУ „Здравко Цветковски“	81	22%	68	21
Вкупно:	370	100%	325	100%

Од вкупно пет училишта во кои беа спроведени истражувањата, во три училишта се формираат ученици од сите етнички групи во Македонија (Македонци и останати + Албанци), а во останатите две училишта (СУГС „Никола Карев“ и СУГС „Орце Николов“) само Македонци и останати. Според националната припадност на учениците во „хомогените“ училишта во истражувањето од 2011 г., анкетирани се 92% македонски ученици и 8% припадници на помалите етнички заедници. Во истражувањето од 2012 г. од национален состав опфатени се 96% Македонци и 4% останати. Во „хетерогените“ училишта во 2011 г. опфатени се 42% Македонци, 49% Албанци и 9% од останатите етнички заедници, а во истражувањето од 2012 г. опфатени се 41% Македонци, 51% Албанци и 8% од припадниците на помалите етнички заедници.

Во првото истражување (370 ученици) анкетирани се 179 машки и 191 женски ученици. Од вкупната бројка 230 се Македонци, 109 се Албанци и 31 се од друга етничка националност. 302 од анкетираниите ученици живеат во урбана средина, 65 во рурална средина и 3 одбиваат да кажат.

Во второто истражување (325 ученици) според половата распределеност, 153 се машки и 172 женски ученици. Од вкупната бројка на анкетирани ученици 209 се Македонци, 95 се Албанци и 21 се од друга етничка националност. Според местото на живеење, 271 од анкетираниите ученици живеат во урбана средина, 52 во рурална средина и 2 одбиваат да кажат.

Анализата на социолошко-демографскиот профил на анкетираниите ученици во овие средни училишта покажува дека има големи разлики според местото на живеење, националната припадност на учениците и половата структура.

Учениците опфатени во истражувањето во училиштата СУГС „Никола Карев“ и СУГС „Орце Николов“ се скоро исклучиво од урбана средина, речиси целосно хомогени според националната припадност на учениците и поголема присутност на ученички од женски пол. Сите овие разлики во демографскиот профил на учениците дава основа да се агрегираат анкетираниите ученици во средните училишта во две категории:

СУГС „Никола Карев“ и СУГС „Орце Николов“ се училишта со хомоген национален состав, од урбана средина и со доминација на ученички од женски пол, кои во понатамошната анализа ќе ги именуваме како социодемографски хомогени (сд-хомогени), наспроти социодемографската хетерогеност во СМУГС „Д-р Панче Караџов“, СУГС „Арсение Јовковски“ и СГГУ „Здравко Цветковски“ (сд-хетерогени)¹ (види табела 2).

Табела 2

Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)	2011		2012	
	Број	Col %	Број	Col %
Училиште М+ (Македонци и други)	148	40	139	43
Училиште (М+ и Албанци)	222	60	186	57
Вкупно:	370	100%	325	100

Овие значајни разлики во социодемографскиот профил на учениците во средните училишта представуваат битни контекстуални фактори кои влијаат на постоење на различна општа клима во тие училишта.

¹) Во понатамошниот текст на анализата училишта во кои се образуваат ученици од сите етнички групи во Македонија: Македонци, Албанци и припадници на другите помали етнички заедници накратко ќе ги означуваме како социодемографски хетерогени, а училиштата во кои настава посетуваат Македонци и припадници на останатите помали етнички заедници, ќе ги означуваме како социодемографски хомогени.

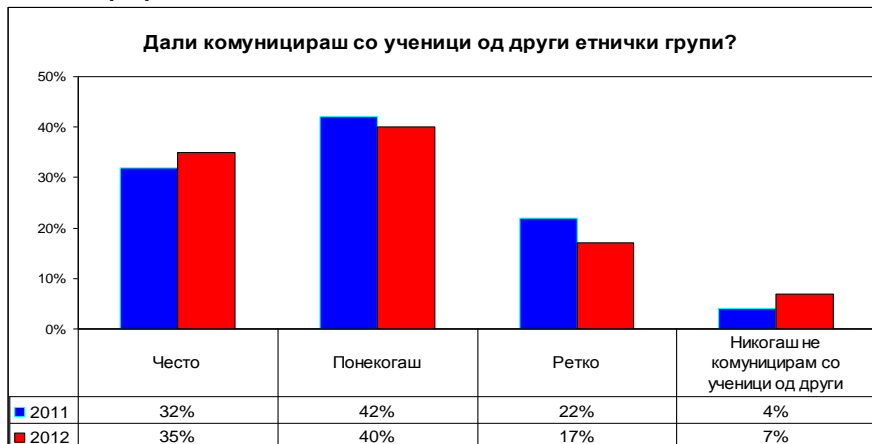
Во табелите сд-хомогени се означени како М+, а сд-хетерогени како М+ и Албанци.

3. Генерална слика за перцепцијата на вкупната клима на односите помеѓу учениците во средните училишта

- Комуникацијата помеѓу учениците од различни етнички групи

а) Фреквенција на комуникацијата

График 1

Постоетоето на комуникацијата помеѓу учениците од различни етнички припадности е базичен фактор кој влијае на вкупната клима на односите помеѓу учениците во средните училишта. Во таа насока, честата комуникација помеѓу ученици од различна етничка припадност придонесува за создавање на поповолна општа клима во самото училиште.

Тестирањето на разликите од двете истражувања покажуваат дека навиките за комуникација со ученици од други националности се релативно трајни и непроменливи. Тестирањето на разликата од 3 процентни поени (32% - 2011; 35% - 2012) на учениците кои често комуницираат покажува дека Т тестот не е значаен² ($t=0, 84$ $df=693$). Слични се резултатите и кај учениците кои понекогаш комуницираат ($t=0, 53$ $df=693$). Само кај учениците кои ретко комуницираат тестот покажува мала гранична статистичка значајност ($t=1, 65$ $df=693$ на ниво на доверба од 90%). Резултатите од овие статистички тестови укажуваат на фактот дека на промената на навиките во комуникација помеѓу учениците од различна етничка припадност може малку да се влијае.

² Тестот на статистичка значајност само укажува на тоа дека разликата не е случајна, односно укажува дека на варијацијата на резултатите делува некој фактор. Во конкретниов случај фактот дека не е утврдена статистичка значајност зборува за тоа дека не може да се идентификува(ат) фактор(и) кои влијаат на дистрибуцијата на таквите одговори, што може да укажува на еден генерализиран став, кој одредува непроменлива стабилна структура на варијациите на одговорите на ова прашање.

Податоците од истражувањето во 2011 година покажуваат дека скоро секој трет анкетирани ученик (32%) често комуницира со ученици од друга етничка припадност. Понекогаш комуницираат 42%, а ретко 22%. Дека никогаш не комуницираат со ученици од друга етничка припадност изјавиле 4% од учениците. Оние 32% ученици кои често комуницираат со ученици од друга етничка припадност во најповолно светло го опишуваат соживотот помеѓу учениците од различни етнички групи во училиштето. Големо мнозинство од нив (77%) оцениле дека соживотот во нивното училиште е добар, 21% оцениле дека соживотот не е ниту добар ниту лош, а само 2% го оцениле како лош.

Податоците пак од истражувањето во 2012 година покажуваат дека, исто така, секој трет анкетирани ученик (35%) често комуницира со ученици од друга етничка припадност. Приближната структура на одговори се однесува и на оние кои понекогаш комуницираат (40%).

Од оние ученици кои изјавиле дека само понекогаш комуницираат со ученици од друга етничка припадност, и во двете истражувања повеќе од половина соживотот во училиштето го оценуваат како добар (2011 - 60%; 2012 - 54%), околу третина го оценуваат како ниту добар ниту лош (2011 - 34%; 2012 - 26%) и само неколкумина го оценуваат како лош (2011 - 6%; 2012 - 4%).

Кај учениците кои изјавиле дека ретко комуницираат (2011 - 17%; 2012 - 22%), перцепцијата на соживотот во училиштето и во двете истражувања помалку од половината го оценуваат како добар (44%).

Најнеповолно соживотот во училиштето го оценуваат оние кои никогаш не комуницираат со ученици од различни етнички групи. Во истражувањето од 2011 година, тоа се вкупно 13 ученици од 370 анкетирани или само 4%, и од истражувањето од 2012 година, вкупно 24 ученика од 325 анкетирани или само 7%.

Колку за илустрација од овие 24 ученици, 11 ученици оцениле дека соживотот во училиштето е добар, четворица изјавиле дека е ниту добар ниту лош, за петмина соживотот е лош и за четворица од 24 ученици соживотот е многу лош³.

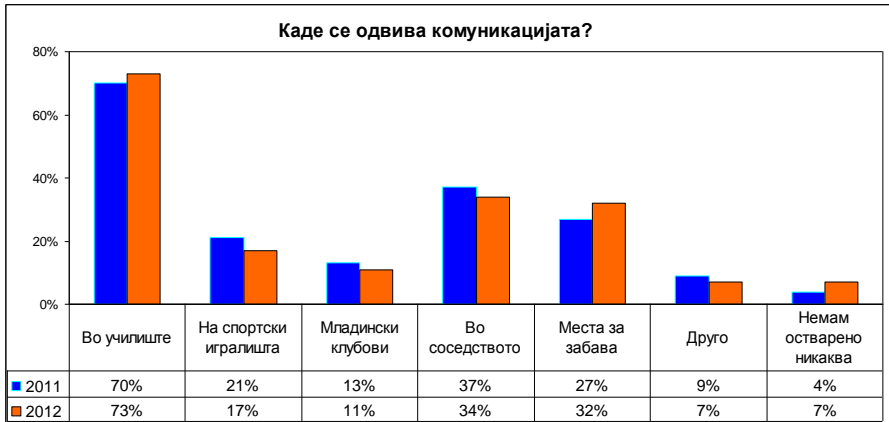
Оваа серија податоци недвосмислено покажува дека една од детерминантите на општата клима во училиштата е фреквенцијата во комуникациите помеѓу припадниците на различни етнички групи. Колку комуникацијата е почеста толку е и нејзиниот придонес поголем во креирање генерално поповолна клима во односите помеѓу учениците од средните училишта.

б) Каде се одвива комуникацијата помеѓу учениците од различни етнички групи?

³ Треба да се напомене дека појавите со изразито ниска фреквентност не е коректно да се изразуваат преку проценти, така што за да се избегне создавање заблуда во дескрипцијата на појавата треба да се прикажуваат во конкретните бројки.

Од одговорите на сите анкетирани ученици, во сите училишта опфатени со двете истражувања, произлегува дека во најголем број случаи учениците комуницираат во училиштата (2011 - 70%; 2012 - 73%).

График 2

На второ место за комуникација според бројот на учениците е соседството, потоа местата за забава и на четврто место доаѓаат спортските игралишта. Во значително помал број учениците комуницираат во клубовите и на некое друго место. Само мал дел од нив немаат остварено никаква комуникација со ученици од различни етнички групи. Споредбените резултати на одговорите од двете истражувања покажуваат дека постојат извесни намалувања во одговорите на учениците кои се однесуваат на комуницирањето во соседството, спортските игралишта и младинските клубови. Се работи за намалување од три процентни поени за комуницирање во соседство, четири процентни поени за комуницирање на спортски игралишта и само два процентни поени за комуницирање во младински клубови за сметка на пет процентни поени зголемен број на одговори кои се однесуваат на комуницирање на места за забава. Во однос на одговорите на учениците дека немаат остварено никаква комуникација со учениците од различни етнички групи, иако се работи за мали бројки, сепак е вредно да се истакне дека тој број во рок од една година за времето минато од едното до другото истражување е за речиси двојно зголемен (од 13 ученици во 2011 г., на 24 ученици во 2012 година).

Анализата од дополнителната обработка на податоците од истражувањето доведува до нови интересни наоди. Податоците покажуваат дека од оние ученици (2011 - 96%; 2012 - 93%) кои комуницираат со ученици од различни етнички групи, без оглед дали често, понекогаш или ретко, помалку од половина од нив (2011 - 47%; 2012 - 40%) нивната комуникација ја остваруваат само на едно место, третина (2011-33%; 2012 - 39%) од нив комуникацијата со ученици од различни етнички групи ја остварува на две места, а само секој петти од нив (2011 – 20%; 2012-21%) комуникацијата ја

остварува на три или повеќе места. Врз основа на овие податоци може да се процени дека според содржините, искуствата и мотивите за комуникација кај 4/5 комуникацијата е со низок интензитет на меѓусебна вклученост во секојдневните активности на учениците од различни етнички групи. Овој наод се базира на фактот што комуникацијата кај најголем број ученици се одвива на едно до две места. Наспроти нив една петина комуницираат на три и повеќе места, што индицира дека преку комуникацијата која се остварува на повеќе места се постигнува повисоко ниво во интензитет на меѓусебна вклученост во секојдневните активности на учениците од различни етнички групи.

Врз основа на анализата на вкупните податоци за сите анкетирани ученици во истражувањата, може да се констатира дека скоро секој четврти од нив (2011 - 25%; 2012 - 24%) својата комуникација со припадници од различни етнички групи ја остварува само во своето училиште. Скоро половина од анкетирани ученици (2011 - 45%; 2012 - 49%) комуникацијата ја остварува, освен во училиштето и на некое друго место.

Во 2011 година 27% комуницирале со припадници на различни етнички групи на други места, но не комуницирале со припадници на различни етнички групи во своето училиште. Во истражувањето од 2012 година се намалени за шест процентни поени и изнесуваат 19%. Резултатите од истражувањето покажуваат дека во 2011 година 3% од учениците воопшто не комуницирале со ученици од други етнички групи и нивниот број се зголемил во 2012 г. за 5 процентни поени (8%).

в) Подготвеност за комуникација во групата која сè уште нема остварено комуникација со припадници на различни етнички групи

Во однос на подготвеноста за комуникација кај учениците кои немаат остварено комуникација со припадници на различни етнички групи дистрибуцијата на резултатите покажува дека кај оваа маргинална група преовладува тенденција на затвореност за комуникација со припадници на различни етнички групи.

Од анкетирани ученици во 2011 година кои не оствариле никаква комуникација, само двајца македонски ученици од 13 изјавиле дека се подготвени да комуницираат со припадници од различни етнички групи, а 11 (девет се Македонци и двајца Албанци) од нив изјавиле дека не се подготвени да комуницираат со припадници од различни етнички групи. Во 2012 година, од 24 анкетирани ученици кои не оствариле никаква комуникација, десет (сите се македонски ученици) пројавуваат подготвеност да комуницираат со припадници од различни етнички групи, додека останатите 14 (дванаесет се Македонци и двајца Албанци) од нив изјавиле дека не се подготвени да комуницираат.

- Подготвеност за воспоставување другарски врски помеѓу учениците

Другарството помеѓу луѓето претставува однос со меѓусебна идентификација на личноста и интересите. Другарството се јавува уште во основното училиште и претставува еден од облиците на слободен избор во новите институционализирани социјални односи за разлика од претшколскиот период кога социјалните односи сè уште не биле институционализирани. Во периодот на адолесценцијата другарството е следено со широк спектар на емоционални односи и самото тоа е изложено на постојан процес на преиспитување, затоа што во тој период посебно се изострени критериумите за формирање на сликата на идеалните личности и нивните меѓусебни односи. Заради овој спонтан процес на постојано преиспитување на другарството, помал број другарства од тој период го преживуваат тој период, а ако го преживеат, подоцна добива карактер на пријателство. Поаѓајќи од важноста на овие релации на односите помеѓу учениците во училиштата, во анкетата беше поставено прашањето кои се нивните најдобри другари, при што имаа можност да направат повеќекратен избор и да наведат другари од својата, како и од друга етничка припадност.

Табела 3

Твоите најдобри другари се:		Националност						Вкупно сите ученици	
		Македонци				Албанци			
		Хомогени		Хетерогени		Хетерогени		N	Col%
		N	Col%	N	Col%	N	Col%		
2011	Македонци	135	99%	93	99%	51	47%	309	84%
	Албанци	8	6%	11	12%	10	96%	132	36%
	Срби	27	20%	21	22%	4	4%	67	18%
	Турци	4	3%	11	12%	32	29%	51	14%
	Роми	1	1%	5	5%	10	9%	21	6%
	Власи	8	6%	2	2%	1	1%	11	3%
	Други националности	12	9%	12	13%	12	11%	45	12%
Вкупно:		136	143%	94	165%	109	197%	370	172%
2012	Македонци	133	100%	76	100%	50	53%	279	86%
	Албанци	7	5%	12	16%	93	98%	117	36%
	Срби	18	13%	19	25%	2	2%	46	14%
	Турци	9	7%	2	3%	30	32%	47	15%
	Роми	4	3%	4	5%	7	7%	18	56%
	Власи	5	4%	1	1%	1	1%	7	2%
	Други националности	3	2%	4	5%	9	9%	22	7%
Вкупно:		133	135%	76	155%	95	202%	325	165%

Резултатите од истражувањето покажуваат дека во иницијалното истражување во просек направиле избор 1, 72 на другари од својата и или од другите националности. Во повтореното истражување овој просек се намалил на 1, 65 избори на другари според националната припадност (види табела 3). Во хомогените училишта меѓусебните другарства помеѓу припадниците на различни етнички заедници се помалку изразени (1, 43 во 2011 г., 1, 35 во 2012 г.). Тоа се должи пред сè на високата национална хомогеност во тие училишта (да се потсетиме дека во тие училишта 90% од анкетираниите ученици се Македонци), па оттука и помалата можност за склопување другарства помеѓу припадници на различни етнички заедници. Во училиштата со хетероген етнички состав просечниот избор на другари е поизразен. Помеѓу Македонците во 2011 г. просечниот избор е 1, 65 и тој во 2012 г. опаднал на 1, 55. Помеѓу Албанците изборот е поизразен и во 2011 г. во просек е 1,97, а во 2012 г. е со тенденција на пораст и е 2, 02.

Влијанието на развивањето на другарски односи помеѓу учениците се рефлектира во повеќе димензии од кои ќе анализираме два аспекта кои се издвојуваат по својата релевантност.

Анализата на резултатите во училиштата со хетероген социодемографски состав покажува дека воспоставувањето на другарства помеѓу припадниците

на различни заедници во периодот помеѓу двете истражувања е со позитивен тренд на промени. Имено од 11 анкетирани Македонци во 2011 г. кои изјавиле дека Албанец е нивниот најдобар другар, 5 од нив (45%) сметале дека насилството е оправдано во решавање на проблемите во општеството, а 6 од нив кажале дека е неоправдано. Во 2012 г. само еден (8%) од 12, чиј најдобар другар е Албанец, смета дека насилството е оправдано, а 11 (92%) сметаат дека е неоправдано. Помеѓу Албанците се забележува сличен тренд. Од 50 анкетирани кои изјавиле дека најдобар другар им е Македонец, во 2011 г. 33% сметаат дека насилството е оправдано, а 67% дека е неоправдано. Во 2012 година од 51 анкетирани кои изјавиле дека најдобар другар им е Македонец, се забележува тренд на опаѓање на ставот дека насилството е оправдано (18%), а се зголемил бројот на оние кои не го оправдуваат насилството (82%).

Анализата на другиот аспект се однесува на фреквентноста на комуникацијата со учениците од другите националности. Генералната тенденција и во оваа димензија на односите покажува дека оние кои имаат другари и од други националности почесто комуницираат со припадници на други националности отколку оние чии другарства се фокусирани на учениците од нивната етничка припадност.

Овие релации помеѓу ставот кон насилството, другарувањето и фреквентноста на комуникациите создаваат комплексни интеракции помеѓу нив чија резултанта е креирање позитивен амбиент на толеранција и меѓусебна доверба и разбирање во мерка во која овие параметри се поцврсто и постабилно поврзани.

Меѓутоа, кога се евалуира вкупниот придонес од овие позитивни ефекти од склопувањето на другарствата, треба да се води сметка дека другарствата помеѓу Македонците со Албанците опфаќаат релативно мал број ученици (12% во 2011 г. и 16% во 2012 г.). Помеѓу Албанци опфаќаат 47% ученици кои изјавиле дека нивни најдобри другари се Македонци, а во 2012 г. нивниот број се зголемил на 53%, меѓутоа треба да се има предвид дека оваа „промена“ е промена само во апсолутните бројки, но тестирањето на разликата покажува дека промената статистички не е значајна, t тестот не е значаен ($t=0$, 95 $df=202$).

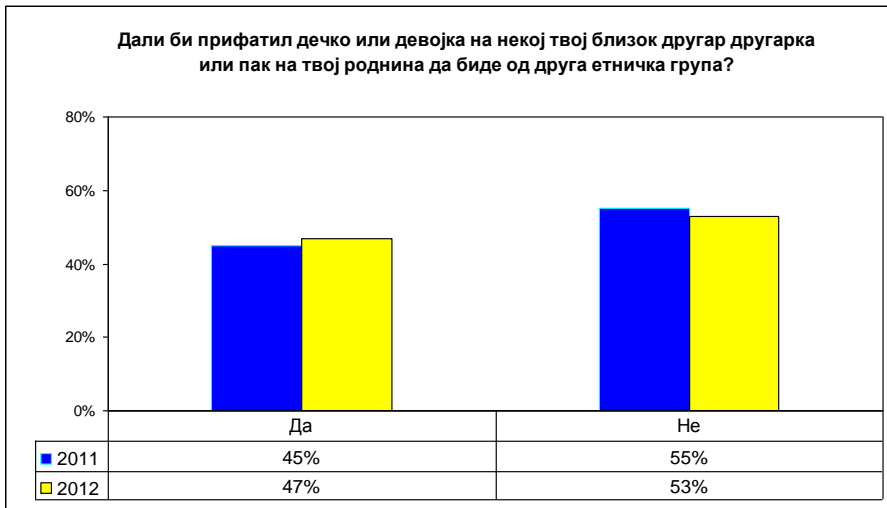
Меѓутоа, ако се земат во предвид овие разлики во показателите во одговорите на македонските и албанските ученици, може да се каже дека постојат две можности: или дека тие другарства не се обострани, или дека претставуваат тенденција за формирање поидеализирана слика за односите во меѓусебните релации отколку што како такви реално постојат - заклучок кој пред сè се однесува на одговорите на албанските ученици.

- Проценка за капацитетите на инклузивноста кај учениците од средните училишта

Следниот сет прашања се однесува на потенцијалот за прифаќање на блиски врски со припадници од други етнички групи. Во понатамошната анализа терминот „инклузивност“ претставува подготвеност за прифаќање на блиски врски со припадници од различна етничка група, наспроти неподготвеноста за прифаќање блиски врски – „ексклузивност“.

На прашањето: *Дали би прифатил дечко или девојка на некој твој близок другар другарка или пак на твој роднина да биде од друга етничка група*, одговорите во двете истражувања покажуваат континуирано ниво на подготвеност за прифаќање на блиски врски со припадници од различна етничка група. Имено, од 45% одговори на учениците кои изразиле подготвеност да прифатат во 2011 година, во истражувањето од 2012 година истиот процент на подготвени ученици да прифатат (индикација за инклузивност) блиски врски со припадници од различна етничка група изнесува 47%.

График 3

И во двете истражувања во училиштата со похетероген социодемографски состав инклузивноста е помала во однос на училиштата со похомоген социодемографски состав. Во иницијалното истражување од 2011 г. инклузивноста⁴ е помала за 26 процентни поени (61%; 35%). Овој однос останал скоро непроменет и во истражувањето од 2012 г. кога инклузивноста во училиштата со хетеоген социодемографски состав е помала за 24 процентни поени (61%; 37%) (види табела 4). Тестирањата на разликите и за 2011 г. и за 2012 г. покажуваат дека разликите се статистички значајни. Т-тестот за 2011 г. значаен на ниво на доверба од 99% ($t=4,92$ $df=368$ во интервал на довеба од 99%). Т-тестот за 2012 г. значаен на ниво на доверба од 99% ($t=$ $df=$ во интервал на доверба од 99%).

Табела 4

⁴ „Инклузивност“ претставува подготвеност за прифаќање на блиски врски со припадници од различна етничка група, наспроти неподготвеноста за прифаќање блиски врски – „ексклузивност“.

Дали би прифатил дечко или девојка на некој твој близок другар/другарка или пак на твој роднина да биде од друга етничка група?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Број	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Да	90	61%	77	35%	167	45%
	Не	58	39%	145	65%	203	55%
	Вкупно:	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Да	85	61%	69	37%	154	47%
	Не	54	39%	117	63%	171	53%
	Вкупно:	139	100%	186	100%	325	100%

а) Анализа на капацитетите на димензијата инклузивност – ексклузивност според националната припадност

Анализата на резултатите од истражувањето покажуваат дека постојат разлики помеѓу Македонци, Албанци и припадниците на помалите етнички заедници во однос на ова прашање. На димензијата инклузивност - ексклузивност македонските ученици и во двете истражувања континуирано се поделени половина со инклузивен, а половина со ексклузивен став кон ова прашање. Помеѓу албанските ученици, земајќи ги предвид двете истражувања, во 2011 година инклузивноста е значајно помалку распространета (28%) во однос на 2, 6 пати пораспространет ексклузивен став (72%).

Меѓутоа во 2012 година помеѓу албанските ученици односот помеѓу инклузивноста и ексклузивноста значително се променил. По една година помеѓу албанските ученици инклузивноста е повеќе распространета во однос на претходната година (41%) за сметка на намаленото присуство на ексклузивен став (59%) по ова прашање (види табела 5). Тестирањето на разликите во одговорите на албанските ученици потврдува дека значајно се зголемиле капацитетите за инклузивност. Т-тестот значаен на ниво на довеба 95% ($t=2, 45$ $df=319$ во интервал на доверба од 95%). Оваа промена (барем на декларативно ниво) би можела да се препише на делувањето на програмата на мировното образование во средните училишта.

Табела 5

		Дали би прифатил дечко или девојка на некој твој близок другар другарка или пак на твој роднина да биде од друга етничка група?				Вкупно:	
		ДА		НЕ		N	row%
		N	row%	N	row%		
2011	Македонец	115	50%	115	50%	230	100%
	Албанец	31	28%	78	72%	109	100%
	Друга националност	21	68%	10	32%	31	100%
	Вкупно:	167	45%	203	55%	370	100%
2012	Македонец	103	49%	106	51%	209	100%
	Албанец	39	41%	56	59%	95	100%
	Друга националност	12	57%	9	43%	21	100%
	Вкупно:	154	47%	171	53%	325	100%

б) Типологијата на емотивниот однос кон етникумите и нивната поврзаност со димензијата инклузивност – ексклузивност кај учениците во средните училишта

За испитување на етничките преференции кои се засноваат на позитивни или негативни чувства кон одредени припадници на етнички групи, во ова истражување беше зададен сет прашања за евалуација на емотивните преференции кон припадниците на различни етникуми. На анкетираниите ученици им беа поставени прашања да оценат на скала од 1 до 5 какви се нивните чувства од многу негативни до многу позитивни кон припадниците на различни етникуми. Обработката на податоците се базира на агрегација на одговорите на анкетираниите и врз основа на така собраните податоци се прави типологизацијата на генералниот емотивен однос кон припадниците на етничките групи. Оваа типологизација опфаќа 3 степени на генералниот емотивен однос кон припадниците на етничките заедници:

- доминација на негативни чувства кон припадниците на другите етникуми;
- умерени или мешани емоции кон припадниците на другите етникуми;
- доминација на позитивни чувства кон припадниците на другите етникуми.

Веројатноста дека кај оние ученици кај кои доминираат позитивни чувства кон припадници на различни етнички групи може да манифестираат инклузивен став и кон такви сензитивни прашања како што е емотивна врска помеѓу младите, се потврдува во двете истражувања. Во 2012 година анкетираниите кај кои доминираат позитивни чувства побројни се оние со инклузивен став (33%), наспроти оние кои имаат ексклузивен став (28%). Разликата помеѓу нив изнесува 5 процентни поени. Во 2011 година оваа разлика помеѓу групата анкетирани кај кои доминираат позитивни чувства со инклузивен став (42%) и оние кои имаат ексклузивен став (23%) изнесува 19 процентни поени.

На нивото на умерен интензитет на чувства кон припадници на различни етнички групи во 2012 година поврзаноста е многу слична. Веројатноста да

прифатат (62%) отколку да не прифатат (61%) емотивна блиска врска помеѓу млади со различна етничка припадност е избалансирана. Наспроти ова, во истражувањето од 2011 година нивото на умерен интензитет на чувства кон припадници на различни етнички групи, поврзаноста е со спротивна насока. Во тој случај значително помала е веројатноста да прифатат (49%) отколку да не прифатат (63%) емотивна блиска врска помеѓу млади со различна етничка припадност ($t\text{-test} = 2, 66$ С.И. во граници на доверливост од 99%).

Кај анкетираниите кај кои доминираат негативни чувства за 6 процентни поени и во двете истражувања, поголем е бројот на оние кои не поддржуваат таква врска (2011 - 15%; 2012 - 11%) во однос на оние кои таква врска поддржуваат (2011 - 9%; 2012 - 5%) (види табела 6). Тестирањето на статистичката значајност во групата кај кои доминираат негативни чувства кон припадниците на различни етнички групи со веројатност од 90% може да се очекува дека во утврдената пропорција тие нема да поддржуваат во однос на оние кои би поддржувале блиска врска помеѓу припадници на различни етнички групи. Анализата на податоците утврди постоење емпириски докажани врски помеѓу степенот на доминација на позитивни, односно негативни чувства кон припадниците на различни етнички групи и манифестацијата на инклузивност или ексклузивност. На ова прашање се задржавме подетално, затоа што анализираните врски укажуваат на одредени типични акционо-емотивни шаблони во реакциите кон сензитивните прашања кои ги одредуваат реакциите кон припадниците на различни етнички групи во целокупниот спектар на односи во сферата на меѓунационалните односи.

Табела 6

Дали би прифатил дечко или девојка на некој твој близок другар/другарка или пак на твој роднина да биде од друга етничка група?		Вкупно:					
		ДА		НЕ		N	%
		N	%	N	%		
2011	Доминација на негативни чувства	14	9%	28	15%	42	12%
	Умерен интензитет на чувства	79	49%	119	63%	198	56%
	Доминација на позитивни чувства	68	42%	43	23%	111	32%
Вкупно:		161	100%	100%	100%	100%	100,0%
2012	Доминација на негативни чувства	8	5%	19	11%	27	9%
	Умерен интензитет на чувства	94	62%	101	61%	195	61%
	Доминација на позитивни чувства	50	33%	47	28%	97	30%
Вкупно:		152	100%	100%	100%	100%	100,0%

Овие акционо-емотивни шаблони на типични реакции кон припадниците на различни етнички групи ја формираат психолошката позадина на личноста, кои во различни животни ситуации несвесно и автоматски доаѓаат до израз. Од таа причина кога се бараат причините за проблемите кои настануваат во мешани етнички средини треба да се води првенствено грижа за емотивно-ирационалните компоненти кои ги одредуваат реакциите на луѓето, а не да се земаат во предвид само рационално-објективните детерминанти кои го одредуваат однесувањето на луѓето во

мултиетнички средини. Ова е особено важно затоа што овие емотивно-акциони компоненти се лесно „запаливи“ кај помладите.

Ваквите констатации ги потврдуваат податоците од истражувањето кои покажуваат дека веројатноста да дојде до употреба на насилство за да се решат проблеми во општеството е значително поголема помеѓу оние кај кои доминираат негативни чувства, во однос на оние кај кои доминираат позитивни чувства кон припадниците на другите етнички заедници во училиштето. Резултатите од истражувањето покажуваат дека 36% од учениците кај кои доминираат негативни чувства во 2011 г. сметаат дека насилството во решавањето на проблемите е оправдано, а повеќе од два пати (17%) таквиот став го искажале учениците кај кои преовладуваат позитивни чувства. Во истражувањето од 2012 г. овој однос е уште поизразен - 44% од оние со доминација на негативни чувства кои сметаат дека насилството е оправдано, наспроти 11% такви одговори помеѓу учениците кај кои доминираат позитивни чувства (види табела 31).

в) Поголемата перцепција на меѓуетнички тензии и инциденти влијае на намалување на степенот на инклузивност во училиштата со хетероген социодемографски состав.

Оваа тенденција на намалена инклузивност во похетерогените социодемографски средини е поврзана со поголемата перцепција на меѓуетнички тензии и инциденти во овие училишта. Резултатите од истражувањето покажуваат дека во овие училишта во 2011 г. од анкетираниите кои сметаат дека има меѓуетнички тензии, 34% манифестираат инклузивен став, а 66% ексклузивен. Во 2012 година овој однос е скоро непроменет (36%:65%). Слична е поврзаноста кога се работи за перцепциите за меѓуетнички инциденти во 2011 г. - односот е 31%:69% и во 2012 г. е благо променет во позитивна насока - 34%: 66%. Иако од табелата 6b се гледа дека и оние ученици кои сметаат дека нема тензии одговараат во слична пропорција како и оние кои рекле дека има тензии, треба да се одбележи дека оние ученици кои оцениле дека има тензии се двојно побројни (142) во однос на оние кои сметаат дека нема тензии (73) во 2011 г. Тој однос во 2012 г. е променет во правец на намалениот број на оние кои сметаат дека има (107), а оние кои сметаат дека нема е непроменет (73), што укажува дека придонесот на основниот тон на вкупната атмосфера пред сè го одредуваат учениците кои сметаат дека има меѓуетнички тензии. Тестирањето на значајноста на разликите во инклузивниот во однос на ексклузивниот став и помеѓу оние кои оцениле дека има и помеѓу оние кои оцениле дека нема меѓуетнички тензии е сигнификантна и во двете истражувања.

Овие податоци потврдуваат дека вкупната атмосфера што доминира во перцепциите на тензии и инциденти влијае инхибиторно на подготвеноста за прифаќање и воспоставување поблиски односи со припадниците на другите етнички заедници. Со други зборови може да се каже дека доколку вкупната клима во овие училишта е со тенденција на намалување на нивото на меѓуетничките тензии и инциденти може да допринесе за зголемување на инклузивниот став кај учениците.

Табела 6b (хетерогени училишта)

			Дали би прифатил дечко или девојка на некој твој близок другар/другарка или пак на твој роднина да биде од друга етничка група?				Вкупно:	
			Да		Не		N	%
			N	%	N	%		
2011	Да ли сметаш дека во твоето училиште има меѓуетнички тензии?	Да, има	49	34%	93	66%	142	100%
		Не, нема	24	33%	49	67%	73	100%
		Одбива/без одговор	4	57%	3	43%	7	100%
Вкупно:			77	35%	145	65%	222	100%
2012	Да ли сметаш дека во твоето училиште има меѓуетнички тензии?	Да, има	38	36%	69	65%	107	100%
		Не, нема	27	37%	46	63%	73	100%
		Одбива/без одговор	4	67%	2	33%	6	100%
Вкупно:			69	37%	117	63%	186	100%

4. Поврзаност на облиците на насилства со меѓуетнички тензии и инциденти во училиштата

Перцепциите на облиците на насилствата во училиштата - централна детерминанта на перцепциите на меѓуетничките инциденти

Главни компоненти околу кои се кристализираат претставите на учениците за меѓуетничките инциденти во училиштата се перцепциите на насилствата во училиштата. Серијата резултати од истражувањата покажуваат дека основна тенденција во перцепцијата на облиците на насилства во кои е вклучена компонентата на физички напад (физичко насилство, удирање шлаканица, групно физичко насилство и закана со оружје) е со помала фреквентност (и како видени и како слушнати) во однос на облиците на насилства без манифестации на физички напад. Ако се земе во предвид квалитативната разлика помеѓу нив, може да се каже дека и покрај тоа што фреквентноста на насилствата со физичка компонента е помала, тие облици на насилство врз формирањето на вкупната импресија за присуство на насилства во училиштата придонесуваат релативно повеќе отколку насилствата без физичка компонента. Ваквата констатација се темели на анализата на односот помеѓу изјавите на видени и слушнати облици на насилство во училишта. Резултатите од истражувањето покажуваат дека во просек на една видена закана со оружје во 2011 г. за тоа слушнале 2, 12, а во 2012 г. (2, 06). За групно физичко насилство односот е 1, 0 спрема 1, 29 во 2011 г., а во 2012 г. е 1 спрема 1, 39. Односот за физичко насилство е 1

спрема 1, 41 во 2011 г., а во 2012 г. се намалил и изнесува 1 спрема 1, 19. Додека варијациите на односот помеѓу слушнати и видени насилства без физичка компонента се избалансирани и во двете истражувања и незначително варираат околу еден (види табела 7).

Табела 7

	Каков вид на насилство си видел/а - слушал/а во твоето училиште?	Видел/а		Слушал/а		R (с – в)	Однос с/в
		N	%	N	%		
2011	Физичко насилство	128	35%	180	49%	+14%	1, 41
	Вербално насилство	199	54%	205	55%	+1%	1, 03
	Срамно и вулгарно однесување	130	35%	121	33%	-2%	0, 93
	Психичко насилство	70	19%	74	20%	+4%	1, 06
	Удирање шлаканица	108	29%	118	32%	+3%	1, 1
	Групно физичко насилство	68	18%	88	24%	+6%	1, 29
	Закана со оружје	34	9%	72	20%	+11%	2, 12
	Друго	7	2%	9	2%	0%	
	Нема насилство во училиштето	68	18%	53	14%	-4%	
	Одбива да оговори/без одговор	8	2%	7	2%	0%	
	Вкупно:	370	222%	370	251%	+29%	
2012	Физичко насилство	142	44%	169	52%	+8%	1, 19
	Вербално насилство	208	64%	210	65%	+1%	1, 01
	Срамно и вулгарно однесување	108	33%	105	32%	-1%	0, 97
	Психичко насилство	68	21%	68	21%	0%	1, 00
	Удирање шлаканица	81	25%	96	30%	+5%	1, 2
	Групно физичко насилство	58	18%	81	25%	+7%	1, 39
	Закана со оружје	16	5%	33	10%	+5%	2, 06
	Друго	0	0%	2	1%	1%	
	Нема насилство во училиштето	59	18%	59	18%	0%	
	Одбива да оговори/без одговор	0	0	0	0%	0%	
	Вкупно:	325	228%	325	254%	26%	

*R (с – в) Разлика во % помеѓу на насилства за кој слушал – насилства што ги видел

- Разлики во перцепција на облиците на насилствата во средните училишта одредени од степенот на етничката хомогеност

Генерално перцепцијата на насилствата, и како видени и како слушнати, значајно се разликува во „хомогените“ во однос на „хетерогените“ училишта и во двете истражувања во правец на поголема фреквентност во „хетерогените“ училишта. Во „хомогените“ училишта во 2011 г. во просек виделе 1, 27 видови насилства, според одговорите на анкетираниите. Во овие училишта во 2012 г. во просек виделе повеќе видови насилства - 1, 57. Но за разлика од нив, во „хетерогените“ училишта во 2011 г. просекот на видени

насилства е двојно поголем (2, 51) и незначително се променил во 2012 г. и изнесува 2, 48. Оваа пресметка е направена врз основа на обработката на податоците прикажани во табела 8.

Табела 8

Какво вид насилство си видел во твоето училиште?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Број	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Физичко насилство	7	5%	121	55%	128	35%
	Вербално насилство	68	46%	131	59%	199	54%
	Срамно и вулгарно однесување	49	33%	81	37%	130	35%
	Психичко насилство	39	26%	31	14%	70	19%
	Удирање шлаганица	18	12%	90	41%	108	29%
	Групно физичко насилство	2	1%	66	30%	68	18%
	Закана со оружје	2	1%	32	14%	34	9%
	Друго	3	2%	4	2%	7	2%
	Нема насилство во училиштето	53	36%	15	7%	68	18%
	Одбива	3	2%	5	2%	8	2%
Вкупно:	148	165%	222	260%	370	222%	
2012	Физичко насилство	25	18%	117	63%	142	44%
	Вербално насилство	87	63%	121	65%	208	64%
	Срамно и вулгарно однесување	47	34%	61	33%	108	33%
	Психичко насилство	40	29%	28	15%	68	21%
	Удирање шлаганица	14	10%	67	36%	81	25%
	Групно физичко насилство	6	4%	52	28%	58	18%
	Закана со оружје			16	9%	16	5%
	Нема насилство во училиштето	41	30%	18	10%	59	18%
	Вкупно:	139	187%	186	258%	325	228%

Во однос на насилствата за кои слушнале анкетираните ученици е со видлива тенденција на поголема фреквентност и во „хомогените“ и во „хетерогените“ училишта. Тенденција која е присутна и на иницијалното и на финалното истражување. Во „хомогените“ училишта во просек слушнале за 1, 52 насилства во 2011 г., а 2012 г. просекот се зголемил на 1, 76. Во „хетерогените“ училишта во 2011 г. во просек слушнале за 2, 90 насилства, а во 2012 г. има благо опаѓање и просекот се намалил на 2, 78 (види табела 9).

Табела 9

За каков вид насилство си слушал во твоето училиште?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Број	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Физичко насилство	25	17%	155	70%	180	49%
	Вербално насилство	75	51%	130	59%	205	55%
	Срамно и вулгарно однесување	37	25%	84	38%	121	33%
	Психичко насилство	39	26%	35	16%	74	20%
	Удирање шлаганица	21	14%	97	44%	118	32%
	Групно физичко насилство	9	6%	79	36%	88	24%
	Закана со оружје	13	9%	59	27%	72	20%
	Друго	5	3%	4	2%	9	2%
	Нема насилство во училиштето	42	28%	11	5%	53	14%
	Одбива	3	2%	4	2%	7	2%
	Вкупно:	148	182%	222	297%	370	251%
2012	Физичко насилство	35	25%	134	72%	169	52%
	Вербално насилство	89	64%	121	65%	210	65%
	Срамно и вулгарно однесување	45	32%	60	32%	105	32%
	Психичко насилство	40	29%	28	15%	68	21%
	Удирање шлаганица	23	17%	73	39%	96	30%
	Групно физичко насилство	10	7%	71	38%	81	25%
	Закана со оружје	3	2%	30	16%	33	10%
	Друго			2	1%	2	1%
	Нема насилство во училиштето	41	30%	18	10%	59	18%
	Убиство			1	1%	1	0%
	Вкупно:	139	206%	186	289%	325	254%

Од сите облици на насилства, без оглед дали се работи за слушнато или видено, најфреквентно и во двете истражувања во сите училишта опфатени со истражувањето е вербалното насилство. Тоа значи дека преку вербалното насилство најлесно се изразуваат фрустрациите и заради тоа може да се смета како иницијална каписла, која може да провоцира и други потешки облици на насилство. И психолошки и реално може да се смета дека во генезата на потешките облици на насилство, компонента која ги следи е вербалното насилство.

Но од друга страна треба да се каже дека вербалното насилство не е секогаш доволен услов за избивање на други видови насилство. Анализата

покажува изразена тенденција на значително пофреквентно манифестирање на физичките облици на насилство, и кога се работи за видени и кога се работи за слушнати, во „хетерогените“ наспроти „хомогените“ училишта (види табела 8 и 9).

Специфика не само на вербалното насилство, туку и на другите видови насилства без физичка компнента на насилство како срамно и вулгарно однесување и психичките видови на насилство е нивната особина да ги „разбуди“ негативните етнички стереотипи и предрасуди и да ја насочи латентната агресивна компонента, што ја содржат во себе, да се ослободи и трансформира, во одреден број случаи, како насилство со физичка компонента во себе. Заради ваквата комплексна структура на насилствата потребно е стратегијата за намалувањато на нивото на насилства во училиштата да има интегрален пристап, под што подразбираме стратегија во која комплементарно ќе се вклучуваат на програмите за намалување на насилствата во училиштата како и програмите што се преземаат вон училиштата, при што тие треба да се заокружат во една единствена функционална целина.

Показателите од истражувањето упатуваат на тоа дека партикуларните проекти, преземени во училиштата, сами по себе немаат капацитет да постигнат повидливи резултати доколку тие не се дел од една таква функционална целина, која ќе ги поврзува нивните постигнувања во единствен ефект на ниво на општеството во целина. Со ваков заокружен интегрален пристап кон феномените на насилствата во училиштата на подолг рок можат да се постигнат позначајни постигнувања на овој план.

- Перцепција на тензии и инциденти и облици на насилства во средните училишта

а) Перцепција на тензии и инциденти⁵ во училиштата

Перцепцијата на меѓуетничките тензии и инциденти е базата околу која се формира доминантната клима на односите помеѓу учениците во средните училишта.

⁵ Дистинкцијата помеѓу тензија и инцидент во оваа анализа се базира на фактот што тензијата останува како компонента на општата психолошка клима во една заедница, без да биде мината границата на настан или случка. Тензијата е еден вид антиципација на можноста од избивање несакан и непријатен настан. Додека инцидентот ја минува таа психолошка граница на непријатно исчекување и се манифестира како непријатен и ненадеен настан, и во оваа анализа е наведен под дефиницијата од студијата на ООН како манифестација на насилство, без оглед дали е психичко или физичко.

- Етничка тензија е емоционална напната состојба што се јавува во релациите помеѓу припадниците на различни етнички групи во одредена заедница.

- Инцидент е *неочекувана*, „*непријатна*“ случка која може да е на етничка основа во случај кога се инволвирани учесници од различни етнички групи или да нема етнички предзнак, во случај кога се одвива помеѓу припадници на иста етничка група.

Табела 10

2011	Дали сметаш дека има или нема меѓуетнички тензии/инциденти во твоето училиште?	Меѓуетнички тензии		Меѓуетнички и инциденти		R (и - т)
		N	%	N	%	%
	Да, има	178	48%	170	46%	-2%
	Не, нема	185	50%	193	52%	+2%
	Одбива да одговори/ без одговор	7	2%	7	2%	0%
	Вкупно:	370	100%	370	100%	0%
2012	Да, има	117	36%	131	40%	+4%
	Не, нема	202	62%	194	60%	-2%
	Одбива да одговори/ без одговор	6	2%	0	0%	-2%
	Вкупно:	325	100%	325	100%	0
R 2012-2011			-12%		-6%	-6%

*R (и-т) Разлика во % помеѓу инциденти - тензии

Резултатите од истражувањето покажуваат дека во 2011 година 48% од анкетираните ученици изјавиле дека постојат тензии, додека 46% дека постојат инциденти во нивните училишта. Во истражувањето од 2012 година, 36% изјавиле дека постојат тензии, а 40% дека имало меѓуетнички инциденти. Разликата помеѓу перцепцијата на тензии и инциденти и во двете истражувања е мала и практично тие се поклопуваат. Меѓутоа компарацијата помеѓу двете истражувања покажува дека перцепцијата на меѓуетничките тензии од 48% во 2011 година значајно се намалила на 36% во 2012 година, а намалувањето е за 12 процентни поени. Исто така, се забележува намалување и на меѓуетничките инциденти од 46% во 2011 г. на 40%, намалувањето е за 6 процентни поени (види табела 10). Треба да се подвлече дека перцепцијата за намаленото присуство на меѓуетнички тензии не го следи во ист обем и намалувањето на перцепцијата на меѓуетничките инциденти. Оваа тенденција укажува на фактот дека намалената перцепција за присуството на меѓуетнички тензии во училиштата не е доволен услов за поизразено намалување на перцепцијата на меѓуетничките инциденти.

Ваквите релации помеѓу податоците укажуваат дека постои можност фрустрациите и насилствата од општеството во целина да се „прелеваат“ во училиштата. Средношколците во циклусот на трансмисија на насилните однесувања во општеството во целина се само погоден медиум за транспонирање на генералната општествена фрустрираност во конкретно насилно однесување на младите во, но и вон училиштата. Или, поедноставено кажано, климата што преовладува во училиштата е само еден од генераторите на инциденти и насилно однесување на учениците во училиштата. Регистрираната тенденција во училиштата, индицира дека ефектите од мировното образование во средните училишта не може да бидат трајни и ефикасни без преземање на систем на континуирани зафати и мерки во насока на намалување на нивото на тензии и насилства во општеството, во целина. Заради сето тоа, при евалуацијата на ефектите на мировното образование во училиштата треба да се земаат предвид фактите дека сликата

за состојбите во училиштата е „контаминирана“ во одреден степен од актуелната „голема“ слика што егзистира во општеството.

- Разлики во перцепцијата на нивото на меѓуетничките тензии и присуството на инцидентите, одредена од степенот на етничката хомогеност во средните училишта

Понатамошната анализа на податоците дава можност да се процени колкаво е влијанието на поврзаноста помеѓу перцепцијата на меѓуетнички тензии и меѓуетничките инциденти во училиштата со хомогена во однос на училиштата со хетерогена етничка припадност на учениците. Резултатите од истражувањето покажуваат дека во „хомогените“ училишта во 2011 г. во просек 24% ученици изјавиле дека во нивното училиште има меѓуетнички тензии, а 9% дека има меѓуетнички инциденти. Во 2012 година податоците покажуваат дека перцепциите на меѓуетнички тензии се намалиле на 7% (намалувањето е за 17 процентни поени), а меѓуетнички инциденти се намалиле на 4% (види табела 11).

Табела 11 (хомогени училишта)

2011	Дали сметаш дека има или нема меѓуетнички тензии/инциденти во твоето училиште?	Меѓуетнички тензии		Меѓуетнички инциденти		R (и – т)
		N	%	N	%	%
	Да, има	36	24%	13	9%	-15%
	Не, нема	112	76%	134	90%	+14%
	Одбива да одговори/ без одговор			1	1%	+1%
	Вкупно:	148	100%	148	100.0%	0
2012	Да, има	10	7%	6	4%	-3%
	Не, нема	129	93%	133	96%	+3%
	Одбива да одговори/ без одговор	0	0	0	0	0%
	Вкупно:	139	100%	139	100%	0

Во „хетерогени“ училишта во 2011 г. перцепцијата на меѓуетнички тензии опфаќа 64%, а на меѓуетнички инциденти 71%. Во 2012 г. перцепцијата на меѓуетнички тензии се намалила за 6 процентни поени (58%), а исто така се забележува и намален обем на перцепција на меѓуетнички инциденти за 4 процентни поени, од 71% во 2011 г., на 67% во 2012 г. (види табела 12).

Табела 12 (хетерогени училишта)

2011	Дали сметаш дека има или нема меѓуетнички тензии/инциденти во твоето училиште?	Меѓуетнички тензии		Меѓуетнички инциденти		R (и – т)
		N	%	N	%	%
	Да, има	142	64%	157	71%	+7%
	Не, нема	73	33%	59	27%	-6%
	Одбива да одговори/ без одговор	7	3%	6	3%	+1%
	Вкупно:	222	100%	222	100.0%	0
2012	Да, има	107	58%	125	67%	+9%
	Не, нема	73	39%	61	33%	-6%
	Одбива да одговори/ без одговор	6	3%			-3%
	Вкупно:	186	100%	186	100%	0

Меѓутоа, ако се анализираат релативните показатели, тие покажуваат дека во „хомогените“ училишта во 2011 г., во просек на 2, 8 перцепции на меѓуетнички тензии доаѓа 1 перцепција меѓуетнички инцидент. Во 2012 г. овој однос е понеповолен затоа што е намален на 1, 7 спрема 1. Во „хетерогените“ училишта во 2011 г., во просек на 0, 9 тензии забележан е еден меѓуетнички инцидент. А во 2012 г. за нијанса овој однос е уште понеповолен, затоа што на 0, 86 тензии перцепиран е еден меѓуетнички инцидент или, со други зборови, основна тенденција во „хетерогените“ училишта бројот на оценката за присуство на инциденти да ги надминува бројот за присуство на меѓуетнички тензии.

Анализата на овие релации укажува дека вкупната атмосфера во училиштата на планот на присуството на меѓуетнички тензии и инциденти е различна. Во „хомогените“ училишта прагот на толеранција кон меѓуетнички тензии е повисок заради тоа што помалку е веројатно присутните тензии во тие училишта да се трансформираат во инциденти на меѓуетничка основа.

Во „хетерогените“ училишта прагот на толеранција на меѓуетнички тензии е понизок, бидејќи присутна е тенденција на манифестација на поголем број меѓуетнички инциденти од оценките за постоење на меѓуетнички тензии.

Од податоците може да се констатира дека малцинството во „хомогените“ училишта, 24% во 2011 г. и 7% во 2012 г., оценило дека во нивните училишта има меѓуетнички тензии, додека во „хетерогените“ ситуацијата е сосема спротивна, каде во просек мнозинството ученици во тие училишта, и во 2011 г. (64%) и во 2012 г. (58%), оценило дека во нивните училишта има меѓуетнички тензии.

Податоците упатуваат на заклучок дека постигнување позначаен ефект во редуцирање на меѓуетничките инциденти со намалување на присуството на меѓуетнички тензии во хетерогените етнички средини може да се очекува во случај кога би се преминала критичната граница на присуство на меѓуетнички тензии значајно под 50%. Податоците потврдуваат дека сè додека мнозинството ученици во овие училишта е под пресија на присуство на меѓуетнички тензии ќе опстојува тенденцијата меѓуетничките тензии да се „позапаливи“ и да бидат фактор кој провоцира избивање на меѓуетнички инциденти, дури и во поголем обем од присуството на меѓуетнички тензии. Овие наоди можат да се дополнат и со констатацијата дека во ваква

атмосфера „прелевањето“ на неповолните тенденции од општествената сцена е поверојатно да се случува во „хетерогените“ во однос на „хомогените“ училишта.

Констатираната фрагилност на планот на меѓуетничките релации во средните училишта, врз основа на податоците од двете истражувања, сугерира дека надминувањето на проблемите во меѓуетничките односи од траен и стабилен карактер е реално да се очекува доколку во решавањето на овие проблеми се пристапи со дефинирање на заокружена стратегија⁶ за решавање на меѓуетничките односи во целокупниот спектар на односи во општеството, а не само партикуларно во училиштата. Во овој контекст, мировното образование е само една компонента на комплексниот интеракциски однос на меѓуетничките односи во земјата, во целина.

Вкупна слика на поврзаност помеѓу насилствата и меѓуетничките инциденти во сите училишта опфатени во истражувањата

Насилството е комплексна појава за која не може да се даде дефиниција на егзактна научна основа заради што за неговото присуство во одредена средина нужно се потпираме на проценки на членовите на заедницата која е предмет на истражувањето. Комплексноста на феноменот на насилството не се состои само од варијабилните индивидуални критериуми за негово препознавање и опишување, туку неговата комплексност се огледа и во многубројните фактори кои го детерминираат.

Доколку направиме вкрстена анализа помеѓу:

- облиците на насилство,
- различниот социодемографски контекст во кој се пројавува насилството

- пројавата на насилството кога има или нема карактер на меѓуетнички инцидент

се добива цел универзум на варијации помеѓу овие фактори и само нивната детална анализа овозможува да се утврдат главните линии на варијациите помеѓу нив кои овозможуваат стекување продлабочен увид во нивната природа. Овие систематизирани сознанија за насилствата во средните училишта е предуслов за преземањето активности од нивна превенција.

Табела 13

⁶ Постојат неколку стратешки документи на национално ниво за намалување на насилството во училиштата, како на пр. *Стратегија за намалување на насилството во училиштата 2012-2015*, достапна на <http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/1237--2012-2015>,

Интегрирано образование во Македонија,
<http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/849-2011-10-20-17-14-51>
„Безбедни училишта - хармонична средина“
<http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/1154-2012-06-19-12-13-50>

Каков вид насилство видел во своето училиште?	2011						Вкупно:	
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?						N	Вкупно %:
	Да, има		Не, нема		Одбива			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	106	83%	20	16%	2	2%	128	100%
Вербално насилство	114	57%	85	43%			199	100%
Срамно и вулгарно однесување	74	57%	55	42%	1	1%	130	100%
Психичко насилство	34	49%	35	50%	1	1%	70	100%
Удирање шлаканица	72	67%	34	31%	2	2%	108	100%
Групно физичко насилство	63	93%	5	7%			68	100%
Закана со оружје	31	91%	2	6%	1	3%	34	100%
Друго	4	57%	2	29%	1	14%	7	100%
Нема насилство во училиштето			68	100%			68	100%
Вкупно:	163	45%	192	53%	7	2%	362	100%

Табела 14

За каков вид насилство слушал во своето училиште?	2011						Вкупно:	
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?						N	Вкупно %:
	Да, има		Не, нема		Одбива			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	137	77%	37	21%	4	2%	178	100%
Вербално насилство	115	58%	82	42%			197	100%
Срамно и вулгарно однесување	78	66%	39	33%	1	1%	118	100%
Психичко насилство	33	46%	38	54%			71	100%
Удирање шлаканица	84	72%	32	27%	1	1%	117	100%
Групно физичко насилство	71	82%	15	17%	1	1%	87	100%
Закана со оружје	58	84%	11	16%			69	100%
Друго	4	36%	6	54%	1	9%	11	100%
Нема насилство во училиштето			68	100%			68	100%
Вкупно:	167	46%	190	52%	7	2%	364	100%

Табела 15

Каков вид насилство видел во своето училиште?	2012					
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?				Вкупно:	
	Да, има		Не, нема		N	Вкупно%
	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	100	70%	42	30%	142	100%
Вербално насилство	101	49%	107	51%	208	100%
Срамно и вулгарно однесување	54	50%	54	50%	108	100%
Психичко насилство	26	38%	42	62%	68	100%
Удирање шлаганица	58	72%	23	28%	81	100%
Групно физичко насилство	47	81%	11	19%	58	100%
Закана со оружје	13	81%	3	19%	16	100%
Нема насилство во училиштето			59	100%	59	100%
Вкупно:	131	40%	194	60%	325	100%

Табела 16

За каков вид насилство слушнал во своето училиште?	2012					
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?				Вкупно:	
	Да, има		Не, нема		N	Вкупно%
	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	113	67%	56	33%	169	100.0%
Вербално насилство	98	47%	112	53%	210	100.0%
Срамно и вулгарно однесување	54	51%	51	49%	105	100.0%
Психичко насилство	25	37%	43	63%	68	100.0%
Удирање шлаганица	64	67%	32	33%	96	100.0%
Групно физичко насилство	63	78%	18	22%	81	100.0%
Закана со оружје	27	82%	6	18%	33	100.0%
Друго	1	50%	1	50%	2	100.0%
Нема насилство во училиштето			59	100%	59	100.0%
Вкупно:	131	40%	194	60%	325	100.0%

Серијата податоци прикажани во табелите 13 -16 ги покажува варијациите во перцепцијата на облиците на насилствата и оценката кои и колку од нив имаат карактер на меѓуетнички инцидент, а кои немаат. Податоците се однесуваат на вкупната слика на поврзаност на овие фактори во двете истражувања, во сите училишта.

Главна линија на варијациите помеѓу облиците на насилствата без оглед дали се работи за видени или слушнати покажуваат тренд на намалување во добивање на карактер на меѓуетнички инцидент.

Анализата на втората линија на варијации покажува дека насилствата во кои е присутна физичката компонента, во поголем број има карактер на меѓуетнички инцидент. Од друга страна, кај насилствата без физичка компонента избалансирана е тенденцијата да попримаат карактер на

меѓуетнички инцидент во слична пропорција на насилства кои не попримиле компонента на меѓуетнички инцидент.

Трета линија на варијации е фактот што во истражувањето од 2012 година идентификувањето дали одредени облици како насилства добиваат карактер на меѓуетнички инцидент или не, е поблиска и кога се работи за насилства кои се видени и за насилства за кои анкетираниите само чуле. Во однос на овие релации, во 2011 г. поголема е пропорцијата на идентификувани насилства како меѓуетнички инцидент во случаите кога се видени во однос на пропорцијата за насилствата за кои слушнале.

Разлики во поврзаноста помеѓу насилствата и меѓуетнички инциденти во „хомогените“ и „хетерогените“ училишта

Основна разлика во перцепцијата на насилствата во „хомогените“ и „хетерогените“ училишта е фактот што во „хомогените“ училишта во значајно помал број учениците виделе или слушнале за некој облик на насилство. Податоците покажуваат дека анкетираниите ученици во „хомогените“ училишта во 2011 г. 62% виделе, а 70% слушнале за некаков облик на насилство во своето училиште. Во „хетерогените“ училишта 91% од анкетираниите ученици виделе, а 93% слушнале за некаков вид насилство. Во 2012 г. овој однос во основа се задржува. Во „хомогените“ училишта во ист број (70%) виделе или слушнале за некое насилство. Во „хетерогените“ училишта 90% од учениците виделе или слушнале за некое насилство.

Заедничко за сите училишта е фактот дека врз мнозинството ученици влијае широко распространета атмосфера за присуство на насилство во нивните училишта. Овде треба да се додаде дека мировните клубови треба да се промовираат во „инкубатори“ кои ја шират атмосферата на ненасилство во училиштата. За да се постигне поголемо влијание на клубовите врз подобрување на климата во училиштата треба да се организираат активности кои се видливи во училиштата, со што тие ефективно ќе креираат атмосфера која поттикнува позитивни вредности кај учениците.

Поврзаност помеѓу насилствата и меѓуетнички инциденти во „хомогените“ училишта

Резултатите од истражувањето покажуваат дека во „хомогените“ училишта од насилствата кои учениците ги перцепирале, во просек во 8% случаи ги виделе, односно 9% слушнале како за насилство со карактер на меѓуетнички инцидент, а во 92% случаи од видените и во 91% од слушнатите насилства не се поврзуваат со меѓуетнички инциденти во истражувањето од 2011 г.

Во 2012 година од перцепираните насилства, и како видени и како слушнати, во намален број (4%) во однос на претходната година учениците ги поврзувале со меѓуетнички инциденти, а во 96% случаи не ги поврзувале со меѓуетнички инциденти.

Табела 17

Каков вид насилство видел во своето училиште?	2011						Вкупно:	
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?						N	Вкупно %:
	Да, има		Не, нема		Одбива			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	1	14%	6	86%			7	100%
Вербално насилство	9	13%	59	87%			68	100%
Срамно и вулгарно однесување	7	14%	42	86%			49	100%
Психичко насилство	9	23%	29	74%	1	3%	39	100%
Удирање шлаканица	1	6%	17	94%			18	100%
Групно физичко насилство			2	100%			2	100%
Закана со оружје	1	50%	1	50%			2	100%
Друго			2	67%	1	33%	3	100%
Нема насилство во училиштето			53	100%			53	100%
Вкупно:	11	8%	133	92%	1	1%	145	100%

Табела 18

За каков вид на насилство слушал во своето училиште?	2011						Вкупно:	
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?						N	Вкупно %:
	Да, има		Не, нема		Одбива			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	7	28%	18	72%			25	100%
Вербално насилство	11	16%	56	84%			67	100%
Срамно и вулгарно однесување	4	12%	30	88%			34	100%
Психичко насилство	4	11%	33	89%			37	100%
Удирање шлаканица	3	14%	18	86%			21	100%
Групно физичко насилство	2	22%	7	78%			9	100%
Закана со оружје	4	40%	6	60%			10	100%
Друго			6	86%	1	14%	7	100%
Нема насилство во училиштето			53	100%			53	100%
Вкупно:	13	9%	132	90%	1	1%	146	100%

Табела 19

Каков вид на насилство видел во своето училиште?	2012					
	Дали сметаш дека во твоео училиште има или нема меѓуетнички инциденти?				Вкупно:	
	Да, има		Не, нема		N	Вкупно %
	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	4	16%	21	84%	25	100.0%
Вербално насилство	5	6%	82	94%	87	100.0%
Срамно и вулгарно однесување	4	8%	43	92%	47	100.0%
Психичко насилство	5	12%	35	88%	40	100.0%
Удирање шлаганица	2	14%	12	86%	14	100.0%
Групно физичко насилство	1	17%	5	83%	6	100.0%
Закана со оружје						
Нема насилство во училиштето			41	100%	41	100.0%
Вкупно:	6	4%	133	96%	139	100.0%

Табела 20

За каков вид на насилство слушнал во своето училиште?	2012					
	Дали сметаш дека во твоео училиште има или нема меѓуетнички инциденти?				Вкупно:	
	Да, има		Не, нема		N	Вкупно %
	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	4	11%	31	89%	35	100%
Вербално насилство	6	7%	83	93%	89	100%
Срамно и вулгарно однесување	3	7%	42	93%	45	100%
Психичко насилство	4	10%	36	90%	40	100%
Удирање шлаганица	1	4%	22	96%	23	100%
Групно физичко насилство	1	10%	9	90.0%	10	100%
Закана со оружје			3	100%	3	100%
Друго						
Нема насилство во училиштето			41	100%	41	100%
Вкупно:	6	4%	133	96%	139	100%

Серијата податоци прикажани во табелите 17 - 20 покажува дека во 2011 година учениците во најголема пропорција (23%) психичкото насилство кое го виделе сметаат дека имало карактер на меѓуетнички инцидент, а во најмала пропорција (6%) од оние кои виделе удирање шлаганица оцениле дека инцидентот има меѓуетнички карактер. Во истото истражување импресиите за поврзаноста на облиците на насилството и меѓуетничките инциденти во случаи кога слушнале за насилството, дава различна слика. Од оние што слушнале за насилствата, во најголем број физичкото насилство (28%) го поврзуваат со меѓуетнички инциденти, а во најмал број (11%) психичкото насилство, за кое слушнале, го поврзуваат со меѓуетнички инцидент.

Во 2012 г. од видените облици на насилство, во најголем број случаи (16%) физичкото насилство, а во најмал број (6%) од видените случаи на

вербално насилство го поврзуваат со меѓуетнички инцидент. Физичкото насилство, и кога се работи во случаите кога учениците имаат слушнато за нив, во најголем број (11%) се поврзуваат со меѓуетнички инцидент, а во најмал број (4%), оние кои слушнале за удирање шлаканица, го поврзале со меѓуетнички инцидент.

Поврзаност помеѓу насилствата и меѓуетнички инциденти во „хетерогените“ училишта

Резултатите од истражувањето покажуваат дека во „хетерогените“ училишта од насилствата кои учениците ги перцепирале, во просек 70% од случаите ги виделе, односно 71% слушнале како за насилство со карактер на меѓуетнички инцидент, а во 30% случаи од видените и во 29% од слушнатите насилства не се поврзуваат со меѓуетнички инциденти во истражувањето од 2011 година.

Во 2012 година од перцепираните насилства, и како видени и како слушнати, во намален број (67%), во однос на претходната година, учениците ги поврзувале со меѓуетнички инциденти, а во 33% случаи не ги поврзувале со меѓуетнички инциденти.

Табела 21

Каков вид на насилство видел во своето училиште?	2011							Вкупно:	
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?						N	Вкупно %	
	Да, има		Не, нема		Одбива				
	N	Row%	N	Row%	N	Row%			
Физичко насилство	105	87%	14	11%	2	2%	121	100%	
Вербално насилство	105	80%	26	20%			131	100%	
Срамно и вулгарно однесување	67	83%	13	16%	1	1%	81	100%	
Психичко насилство	25	81%	6	19%			31	100%	
Удирање шлаканица	71	79%	17	19%	2	2%	90	100%	
Групно физичко насилство	63	96%	3	4%			66	100%	
Закана со оружје	30	94%	1	3%	1	3%	32	100%	
Друго	4	100%					4	100%	
Нема насилство во училиштето			15	100%			15	100%	
Вкупно:	152	70%	59	27%	6	3%	217	100%	

Табела 22

За каков вид на насилство слушал во своето училиште?	2011						Вкупно:	
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?						N	Вкупно %
	Да има		Не нема		Одбива			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	130	85%	19	12%	4	3%	153	100%
Вербално насилство	104	80%	26	20%			130	100%
Срамно и вулгарно однесување	74	88%	9	11%	1	1%	84	100%
Психичко насилство	29	85%	5	15%			34	100%
Удирање шлаканица	81	84%	14	15%	1	1%	96	100%
Групно физичко насилство	69	88%	8	10%	1	1%	78	100%
Закана со оружје	54	92%	5	8%			59	100%
Друго	4	100%					4	100%
Нема насилство во училиштето			15	100%			15	100%
Вкупно:	154	71%	58	27%	6	3%	218	100%

Табела 23

Каков вид на насилство видел во своето училиште?	2012				Вкупно:	
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?				N	Вкупно%
	Да, има		Не, нема			
	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	96	82%	21	18%	117	100%
Вербално насилство	96	79%	25	21%	121	100%
Срамно и вулгарно однесување	50	82%	11	18%	61	100%
Психичко насилство	21	75%	7	25%	28	100%
Удирање шлаканица	56	84%	11	16%	67	100%
Групно физичко насилство	46	89%	6	11%	52	100%
Закана со оружје	13	81%	3	19%	16	100%
Нема насилство во училиштето			18	100%	18	100%
Вкупно:	125	67%	61	33%	186	100%

Табела 24

За каков вид на насилство слушал во своето училиште?	2012					
	Дали сметаш дека во твоето училиште има или нема меѓуетнички инциденти?				Вкупно:	
	Да, има		Не, нема		N	Вкупно%
	N	Row%	N	Row%		
Физичко насилство	109	81%	25	19%	134	100%
Вербално насилство	92	76%	29	24%	121	100%
Срамно и вулгарно однесување	51	85%	9	15%	60	100%
Психичко насилство	21	75%	7	25%	28	100%
Удирање шлаканица	63	86%	10	14%	73	100%
Групно физичко насилство	62	87%	9	13%	71	100%
Закана со оружје	27	90%	3	10%	30	100%
Друго	1	50%	1	50%	2	100%
Нема насилство во училиштето			18	100%	18	100%
Вкупно:	125	67%	61	33%	186	100%

Серијата податоци прикажани во табелите 21 - 24 покажува дека во најголем број случаи насилствата во „хетерогените“ училишта, и кога се работи за видени и за слушнати насилства, ги поврзуваат со меѓуетничките инциденти. Анкетираните ученици во 2011 г. од оние кои изјавиле дека виделе групно физичко насилство 96% од нив сметаат дека има меѓуетнички инциденти во нивното училиште, а само во 4% случаи сметаат дека нема меѓуетнички инциденти. Најмалку поврзани со меѓуетнички инциденти, во целиот период на истражување, се психичките насилства во овие училишта. Од анкетираните ученици во овие училишта, кои виделе или слушнале за психичко насилство, 75% одговориле дека има меѓуетнички инциденти во нивните училишта, а 25% дека нема. Овие податоци укажуваат на тоа дека во „хетерогените“ училишта најмалку $\frac{3}{4}$ од перцепираните насилства во свеста на учениците се асоцирани со меѓуетничките инциденти, а само во $\frac{1}{4}$ случаи насилствата во училиштата не се поврзуваат со меѓуетнички инциденти.

- Разлики во перцепцијата на жртвите на насилства во средните училишта одредена од степенот на етничката хомогеност

Перцепцијата на насилството во училиштата со похомоген социодемографски профил е со значајно поразлична структура од перцепцијата во училиштата со похетероген состав.

Перцепцијата на учениците во училиштата со похетероген социодемографски состав покажува дека во значително поголем број биле жртви на насилство (88% други ученици + лично анкетираниот 3% = 91%) во однос на училиштата со похомоген состав (70% други соученици + 5% лично анкетираниот = 75%). Додека во похомогените перцепцијата дека нема насилство опфаќа 30%, а трипати помалку (10%) во похетерогените училишта (табела 25). Меѓутоа, за да се избегне силната импресија на овие разлики во евалуација на резултатите која може да го пренагласи значењето на овие

разлики, пристапиме кон понатамошна анализа на резултатите. Таа анализа ни овозможува на феноменот на насилствата во училиштата да му пристапиме и од еден друг агол, а тоа е гледиштето кое треба да одговори на прашањето дали феноменот на присуство на насилства во училиштата е детерминиран само или главно од специфични фактори, како што е различната социодемографска структура во училиштата, или феноменот на насилство е силно детерминиран како од специфични фактори, но, исто така, не многу помалку и од поуниверзални фактори. За да пристапиме на таква анализа направивме дополнителна обработка на податоците. Имено, ако бројот на одговори се рекалкулира со посебен софтвер за пресметување на 100% одговори во варијаблата на повеќекратни одговори, како што е прашањето: Дали ти или некој друг од твоите соученици бил жртва на насилство?, чиј вкупен збир е поголем од 100% (види табела 25) тогаш може да се види дека во хомогените училишта перцепцијата феноменот на насилство се движи од 65% во 2011 г. до 72% во 2012 г., а во хетерогените - од 93% во 2011 г. до 90% во 2012 г. Тестирањето на резултатите покажува дека во хомогените училишта перцепцијата на насилството значајно се разликува од резултатите во хетерогените училишта. Во 2011 г. утврдена е статистички значајна разлика во оценката дека нема насилство во хомогените во однос на хетерогените училишта; t-тестот значаен на ниво на довеба 99% ($t=6,48$ $df=368$ во интервал на доверба од 99%) и во 2012 г. t-тестот значаен на ниво на довеба 99% ($t=4,21$ $df=323$ во интервал на доверба од 99%). И овие индикатори потврдуваат дека во хетерогените училишта во значителен поголем обем се присутни и поактивни факторите кои доведуваат до насилства во училиштата. Но од друга страна гледано, податоците покажуваат дека и покрај овие изразени разлики, насилното однесување како феномен е масовно присутен и во двете категории училишта. Тоа може да значи дека фрустрациите кај младите на таа возраст, без оглед на различниот социодемографски контекст, многу често се манифестираат низ различни облици на насилно однесување. Од таа причина, се наметнува потребата на феноменот на насилното однесување на младите да му се пристапи како на универзален феномен, затоа што перцепцијата на насилствата е широко распространета - факт потврден со резултатите од истражувањата и во двете категории на училишта. Овие релации помеѓу податоците овозможуваат да се избегне ризикот од формирање на стереотипна слика за проблемот на насилствата дека е карактеристичен само за хетерогените училишта. Ако на феноменот на насилствата во училиштата се гледа од ваков агол, ќе се согледа дека меѓуетничките аспекти на насилното однесување, всушност, се медиум кој ги засилува овие тенденции за насилно однесување, но тие и вон тој медиум егзистираат во широк обем. Тоа значи дека правиот фокус на напорите за надминување на ризикот од насилно однесување на младите нужно треба да се прошири и на „универзалните“ аспекти кои го детерминираат однесувањето на младите.

Табела 25

Дали некои од твоите соученици бил жртва на насилство?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Број	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Јас	5	3%	12	5%	17	5%
	Други соученици	95	64%	205	92%	300	81%
	Нема насилство во училиштето	53	36%	15	7%	68	18%
	Вкупно:	148	103%	222	104%	370	104%
2012	Јас	7	5%	6	3%	13	4%
	Други соученици	97	70%	164	88%	261	80%
	Нема насилство во училиштето	41	30%	18	10%	59	18%
	Вкупно:	139	103%	186	104%	325	104%

Во похетерогените училишта кај повеќе од половина од анкетираниите ученици во 2011 г. (55%) и во 2012 г. се зголемил (59%) бројот на анкетирани кои изјавиле дека сторителите на насилство † припаѓаат на друга етничка група, за разлика од 7% во 2011 г. и намалениот број на 2% во 2012 г. од учениците во училиштата со похомоген социодемографски кои го изјавиле истото (види табела 26).

Табела 26

Дали сторителите на насилство припаѓаат на друга етничка група?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Број	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Да	11	7%	121	55%	132	36%
	Не	42	28%	40	18%	82	22%
	Нема насилство во училиштето	53	36%	15	7%	68	18%
	Не знам	42	28%	46	21%	88	24%
	Вкупно:	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Да	3	2%	110	59%	113	35%
	Не	49	35%	24	13%	73	23%
	Нема насилство во училиштето	41	30%	18	10%	59	18%
	Не знам	46	33%	34	18%	80	25%
	Вкупно:	139	100%	186	100%	325	100%

И според тоа какво насилство виделе, односно за какво насилство слушнале има разлика во перцепциите во насока на повеќекратно поголем број на ученици кои виделе, односно слушнале за физичко насилство, закана со оружје и групно физичко насилство.

- Разлики во перцепцијата на „метата“ на насилства во средните училишта одредена од степенот на етничката хомогеност

Како мета на насилство во училиштата со похетерогена социодемографска структура двојно почесто се учениците од друга етничка припадност во похетерогените училишта. Овој индикатор е непроменет и во двете истражувања 18% во похетерогените. Во хомогените училишта бројот на жртвите од друга етничка припадност се зголемил од 4% во 2011 г. за 5 процентни поени и во 2012 г. изнесува - види табела 27.

Табела 27

Колку често учениците од твојата етничка група се жртви на насилство во однос на учениците од другите етнички групи?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Број	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Почесто отколку учениците од другите етнички групи	6	4%	39	18%	45	12%
	Во иста мера како и учениците од другите етнички групи	31	21%	73	33%	104	28%
	Поретко отколку учениците од другите етнички групи	22	15%	60	27%	82	22%
	Учениците од другите етнички групи во моето училиште не се жртви на насилство	89	60%	48	22%	137	37%
	Не знам			2	1%	2	1%
	Вкупно:	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Почесто отколку учениците од другите етнички групи	12	9%	34	18%	46	14%
	Во иста мера како и учениците од другите етнички групи	29	21%	68	37%	97	30%
	Поретко отколку учениците од другите етнички групи	9	7%	45	24%	54	17%
	Учениците од другите етнички групи во моето училиште не се жртви на насилство	89	64%	39	21%	128	39%
	Вкупно:	139	100%	186	100%	325	100%

Ваквата различна клима одредена од присуството на насилствата во училиштата придонела да се формираат и различни ставови кон оправданоста на насилствата. Во училиштата со похомоген социодемографски состав 15% во 2011 г. и 17% во 2012 г. насилството го сметаат за оправдано, за разлика од 33% во 2011 г. кој е намален за 10 процентни поени и во 2012 г. изнесува 23% во училиштата со похетероген социодемографски состав (види табела 28).

Табела 28

Дали сметаш дека употребата на насилство за да се спречат проблемите во општеството е оправдано или неоправдано?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Број	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Оправдано	23	15 %	73	33%	96	269%
	Неоправдано	125	85%	149	67%	274	74%
	Вкупно:	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Оправдано	23	17%	42	23%	65	20%
	Неоправдано	116	84%	144	77%	260	80%
	Вкупно:	139	100%	186	100%	325	100%

5. Евалуација на квалитетот на меѓуетничкиот соживот во средните училишта

Анализата на добиените одговори покажува дека оценката за квалитетот на меѓуетничкиот соживот во училиштата е различна. Според резултатите од истражувањето, во училиштата со похомоген состав во однос на претходното истражување (од 2011 година) има зголемување од дури 15 процентни поени (2011-66%; 2012-81%) кај анкетираниите ученици кои соживотот помеѓу учениците од различни етнички групи го оцениле како добар. Во училиштата со похетероген состав скоро две третини (61%) од анкетираниите ученици во 2012 година го изјавиле истото, што претставува зголемување за 4 процентни поени во однос на 2011 година (2011-57%; 2012-61%).

Резултатите од истражувањето покажуваат разлики во евалуацијата на квалитетот на меѓуетничките односи на скала на оценување од лош кон добар. Ваквите резултати се должат на фактот дека искуствата стекнати во различни контексти формираат и различни критериуми во вреднувањето на меѓуетничкиот соживот во училиштата.

Табела 29

Како би го опишал/а соживотот помеѓу ученици од различни етнички групи во твоето училиште?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Број	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Лош	9	6%	13	6%	22	6%
	Ниту добар ниту лош	41	28%	82	37%	123	33%
	Добар	98	66%	127	57%	225	61%
	Вкупно:	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Лош	3	2%	16	9%	19	6%
	Ниту добар ниту лош	24	17%	56	30%	80	25%
	Добар	112	81%	114	61%	226	70%
	Вкупно:	139	100%	186	100%	325	100%

а) Ставот кон употребата на насилството во решавањето на проблемите во општеството

Употребата на насилство за решавање на проблемите почесто сметаат дека е оправдано оние кај кои доминираат негативни чувства кон припадниците на различни етнички групи (2011-36%; 2012-44%) во однос на оние кај кој доминираат позитивните чувства (2011-17%-2012-11%).

Наспроти тоа значително е поголема веројатноста дека насилството ќе го сметаат за неоправдано оние кај кои доминираат позитивни чувства кон припадниците од различни етнички групи (2011-83%; 2012-89%).

Постојењето на негативните етнички стереотипи ја зголемува веројатноста „провокативната“ ситуација да премине во насилно однесување во кое учениците ќе ги манифестираат своите негативни чувства кон припадници на други етнички групи. За разлика од нив, кај учениците кај кои доминираат позитивни чувства кон припадниците на различни етнички групи, заради постоењето на поголема толеранција, помала е веројатноста да се манифестира насилно однесување.

Во интерес на превенција на насилното однесување неопходно е дизајнирање на програми и проекти за соочување и прифаќање на различностите и надминување на стереотипите.

Табела 30

Дали сметаш дека употребата на насилство за да се решат проблемите во општеството е оправдано или неоправдано?		Типологија на емотивни чувства кај етнички групи (без оценка за чувствата кон сопствената етничка група)						Вкупно:	
		Доминација на негативни чувства		Умерен интензитет на чувства		Доминација на позитивни чувства		Count	Col %
		N	Col %	N	Col %	N	Col %		
2011	Оправдано	15	36%	52	26%	19	17%	86	24%
	Неоправдано	27	64 %	146	74%	92	83%	265	76%
Вкупно:		42	100%	198	100%	111	100%	351	100%
2012	Оправдано	12	44%	41	21%	11	11%	64	20%
	Неоправдано	15	56%	154	79%	86	89%	255	80%
Вкупно:		27	100%	195	100%	97	100%	319	100%

б) Поврзаност помеѓу емотивните чувства кон припадниците на другите етнички групи и ставот кон насилството

Насилството најчесто е детерминирано од ирационални фактори. Во позадината на насилството често стојат етничките стереотипи и предрасуди. Веројатноста од манифестирање на насилство кај поединците и групите е толку поверојатна колку што се поизразени негативните стереотипи и предрасуди. Резултатите од истражувањето покажуваат дека и во двете истражувања постои тенденција кај анкетираниите ученици да доминираат негативни чувства кон припадниците на другите етнички групи и во повеќе од двојно поголем број (36% во 2011; 44% во 2012) сметаат дека употребата на насилство со цел да се решат проблемите во општеството е оправдано, наспроти (17% во 2011; 11% во 2012) анкетираниите кај кои доминираат позитивни чувства кон припадниците на другите етнички групи. Треба да се забележи дека ставот за оправданоста на употребата на насилството е присутен и кај едните и кај другите, но треба да се подвлече дека вкупниот психолошки контекст кај овие две категории анкетирани е сосема различен. Кај категоријата ученици кај кои доминираат позитивни чувства и сметаат дека употребата на насилството е оправдано е повеќе латентно и од дефанзивен карактер и затоа кога егзистира таков став веројатноста да се манифестира насилството е помалку веројатна. Кај категоријата кај која доминираат негативни чувства е повеќе манифестно и е агресивно конотирано и од таа причина веројатноста да се манифестира насилно однесување е поверојатна. Оттука се наметнува потребата од систематска и континуирана работа за менување на негативните етнички стереотипи и предрасуди.

Табела 31

2011	Типологија на емотивните чувства кон други етнички групи	Дали сметаш дека употребата на насилство да се решат проблемите во општеството е оправдано или не е оправдано?					
		Оправдано		Не е оправдано		Вкупно:	
		N	%	N	%	N	%
	Доминација на негативни чувства	15	36 %	27	64%	42	100%
	Умерен интензитет на чувства	52	26%	146	74%	198	100%
	Доминација на позитивни чувства	19	17%	92	83%	111	100%
	Вкупно:	86	24%	265	76%	351	100%
2012	Доминација на негативни чувства	12	44%	15	56%	27	100%
	Умерен интензитет на чувства	41	21%	154	79%	195	100%
	Доминација на позитивни чувства	11	11%	86	89%	97	100%
	Вкупно:	64	20%	255	80%	319	100%

Во обработката на податоците за типологијата на емотивните чувства не се земени во предвид 25 случаи од двата брана на истражувања, кои не одговориле какви чувства имаат кон сите 6 наведени националности.

в) Влијанието на емотивниот профил на учениците кон етничките групи врз подготвеноста за учество во младинските мировни клубови

Конкретен пример за делотворното делување во правец на превенција на насилствата во средните училишта е формирањето на мировните младински клубови (табела 32). Резултатите од истражувањето покажуваат дека помеѓу членовите на младинските клубови доминацијата на позитивните чувства е поприсутна (2011-37%; 2012-42%) во однос на оние кои на се членовите и кои немаат намера да станат членови (2011-24%;2012-30%).

Табела 32

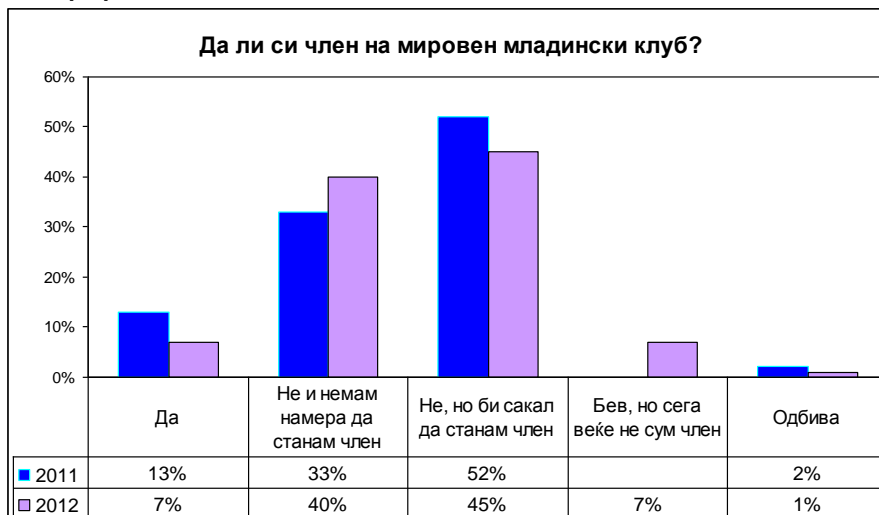
Типологија на емотивни чувства етнички групи (без оценка за чувствата кон сопствената)		Дали сте член на мировен младински клуб?										Вкупно:	
		Да		Не и немам намера да станам член		Не, но би сакал да станам член		Бев, но сега веќе не		Одбива		Број	Col %
		N	Col %	N	Col %	N	Col %	N	Col %	N	Col %		
2011	Доминација на негативни чувства	3	6%	14	12%	22	12%			3	385%	42	12%
	Умерен интензитет на чувства	28	57%	74	64%	92	51%			4	50%	198	56%
	Доминација на позитивни чувства	18	37%	27	24%	65	36%			1	13%	111	32%
	Вкупно:	49	100%	115	100%	179	100%			8	100%	351	100%
2012	Доминација на негативни чувства	2	8%	12	9%	13	9%					27	9%
	Умерен интензитет на чувства	12	50%	77	61%	88	62%	16	70%	2	100%	195	61%
	Доминација на позитивни чувства	10	42%	38	30%	42	29%	7	30%			97	30%
	Вкупно:	24	100%	127	100%	143	100%	23	100%	2	100%	319	100%

Податоците кои се однесуваат на членството во младинските мировни клубови во 2012 година покажуваат дека 24 ученици или 7% се членови на младинските мировни клубови. Иако се работи за мали бројки на вклучени ученици, сепак во нивната ангажираност и активност се огледа потенцијал кој треба да се искористи. Овие податоци се за речиси двојно намалени во однос на минатото истражување (во 2011-13%). Во истражувањето од 2012 година, во интерес на поточно евидентирање на сегашните и претходните членови во Мировниот младински клуб, во

постоечкото прашање: *Дали си член на мировен младински клуб?*, беше воведена нова категорија како можен одговор: *Бев, но веќе не сум член*. Токму во оваа категорија одговори се забележува одлевањето на членовите од мировните клубови од 2011 до 2012 година.

Дека активноста и членувањето во овие мировни младински клубови на училиците не им е атрактивна активност, се забележува низ порастот на одговори кои се однесуваат на тоа дека „не се членови и не би сакале да бидат“ (2011 - 33%; 2012 - 40%).

График 4

Членувањето во Мировниот младински клуб, во рамките на училиштето, некои од анкетираниите ученици (7%) во тековната година го имаат откажано.

Како дел од причините кои анкетираниите ученици ги имаат наведено во т.н. отворено прашање: *Зошто веќе не си член на младински мировен клуб?*, иако се работи за мали бројки, кај повеќето од нив се детектираат индикации да го прикријат својот став. Мотивите кои ги навеле како причина да се откажат (дека се пренатрупани со други активности, ангажмани околу учењето и членувањето во други организации и клубови) укажуваат кон можна рационализација на одговорите заради прикривање на вистинските причини.

Табела 33

Да ли сте член на мировен младински клуб?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		Count	Col %
		Count	Col %	Count	Col %		
2011	Да	22	15%	27	12%	49	13%
	Не и немам намера да станам член	61	41%	61	28%	122	33%
	Не, но би сакал да станам член	64	43%	127	57%	191	52%
	Одбива	1	1%	7	3%	8	2%
	Вкупно:	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Да	15	11%	9	5%	24	7%
	Не и немам намера да станам член	71	51%	58	31%	129	40%
	Не, но би сакал да станам член	37	27%	109	57%	146	45%
	Бев, но сега веќе не сум	16	12%	8	4%	24	7%
	Одбива да одговори			2	1%	2	1%
	Вкупно:	139	100%	186	100%	325	100%

6. Интерес за учество во младински клубови

Разгледувајќи го интересот за учество во младински клубови и други видови активности водени од младите низ призма на хомогеноста, односно хетерогеноста на училиштето, може да се види дека е различен. Во истражувањето од 2012 година забележителна е разликата во поголемата заинтересираност за зачленување во мировните младински клубови во училиштата со похетероген социодемографски состав (57%) во однос на училиштата со похомоген состав (27%). Оваа разлика фрла светлина врз патиштата и пристапите за решавање на меѓуетничките проблеми во училиштата со похетероген социодемографски состав.

Меѓутоа, разгледувајќи ја дистрибуцијата на одговорите на учениците во однос на истражувањето од 2011 г. и истражувањето од 2012 година во училиштата со похомоген состав, се забележува намалување за 16 процентни поени во одговорите кои се однесуваат на заинтересираноста за членување во мировен младински клуб.

- Интерес на учениците за учество во активности водени од младите

Земајќи ги предвид двете истражувања, во однос на интересот на учениците за учество во активности водени од младите, трите најатрактивни активности за кои најголем број ученици се заинтересирани, значително предничат пред останатите.

- Младинските училишни клубови (2011 - 63%; 2012 - 57%)
- Состаноци на учениците (2011 - 48%; 2012 - 44%)
- Совет на учениците (2011 - 43%; 2012 - 34%)

Учеството во меѓуетничките работилници чијашто цел на постоење е спознавање и надминување на стереотипите во врска со етничките различности, е четврта по ред активност во која младите би учествувале.

Фактот што интересот за учество во меѓуетничките работилници е значително помал од претходните три претставува отежнителна околност за напорите насочени кон подобрување на атмосферата на меѓуетничките односи во училиштата. Меѓутоа, иако рангот на меѓуетничките работилници не се променил, забележлив е трендот на намалување на интересот за учество во трите прворангирани активности водени од учениците, а во тој ист период интересот за меѓуетничките работилници се зголемил за 4 процентни поени (види табела 34).

Табела 34

Во кои активности водени од младите би учествувал?		2012		2011	
		случаи	Col %	случаи	Col %
Младински училишни клубови	184	57%/1 ⁷	230	63%/1	
Совет на ученици	110	34%/3	156	43%/3	
Меѓуетнички работилници	102	31%/4	97	27%/4	
Младински иницијативи	74	23%	82	23%	
Состаноци на ученици	142	44%/2	175	48%/2	
Петиции до директорот	28	9%	45	12%	
Друго	3	1%	2	1%	
Не би сакал да учествувам	14	4%	7	2%	
Спортски активности	1	0%	8	2%	
Дебати			2	1%	
Вкупно:	325	203%	363	222%	

⁷ Рангирање според појавност

Податоците од истражувањата во периодот помеѓу двете истражувања покажуваат дека интересот за меѓуетничките работилници се зголемил и во училиштата со хомоген и во училиштата со хетероген социодемографски состав, но и понатаму и во едниот и во другиот тип на училишта интересот останува со непроменет ранг на четврто место. За одбележување е дека во хомогените училишта интересот за меѓуетничките работилници се зголемил за 3 процентни поени (32% - 2011; 35% -2012). Во хетерогените училишта интересот за меѓуетничките работилници е помал во однос на хетерогените, но тој во овие училишта пораснал за 6 процентни поени (23% - 2011; 29% - 2012). И покрај овие позитивни промени, во периодот помеѓу двете истражувања може да се констатира дека овие промени немаат капацитет за позначајни промени на вкупната клима во училиштата (види табела 35).

Табела 35

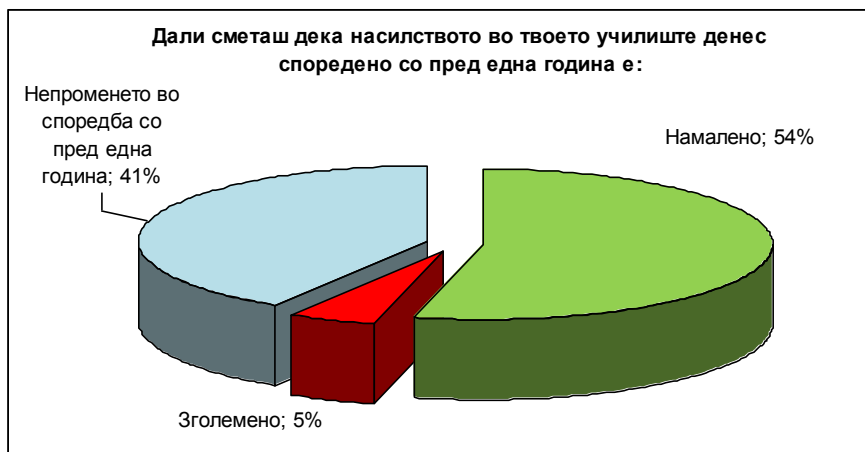
Во кои активности водени од младите би учествувал?		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		1 Училиште М+ (Македонци и други)		2 Училиште (М+ и Албанци)		Cases	Col %
		Број	Col %	Број	Col %		
2011	Младински училишни клубови	94	65%	136	62%	230	63%/1
	Совет на ученици	45	31%	111	51%	156	43%/3
	Меѓуетнички работилници	46	32%	51	23%	97	27%/4
	Младински иницијативи	32	22%	50	23%	82	23%
	Состаноци на ученици	61	42%	114	52%	175	48%/2
	Петиции до директорот	24	17%	21	10%	45	12%
	Друго			2	1%	2	1%
	Не би сакал да учествувам	3	2%	4	2%	7	2%
	Спортски активности	4	3%	4	2%	8	2%
	Дебати			2	1%	2	1%
	Вкупно:	145	213%	218	227%	363	222%
2012	Младински училишни клубови	74	53%	110	59%	184	57%/1
	Совет на ученици	37	27%	73	39%	110	34%/3
	Меѓуетнички работилници	48	35%	54	29%	102	31%/4
	Младински иницијативи	36	26%	38	20%	74	23%
	Состаноци на ученици	53	38%	89	48%	142	44%/2
	Петиции до директорот	17	12%	11	6%	28	9%
	Друго	1	1%	2	1%	3	1%
	Не би сакал да учествувам	8	6%	6	3%	14	4%
	Спортски активности	1	1%			1	0%
		Вкупно:	139	198%	186	206%	325

7. Проценка на присуството на насилство во училиштето споредено со состојбата од претходната година

Во овогодинашното истражување за првпат беше поставено прашањето кое се однесува на проценката на насилството од страна на учениците споредено со една година наназад. Податоците покажуваат дека мнозинството од нив (54%) сметаат дека насилството во училиштето е непроменето, 41% сметаат дека е намалено, додека 5% се произнеле дека насилството во училиштето е зголемено.

Тестирањето на разликата помеѓу оние кои сметаат дека насилството во нивното училиште е намалено во споредба со минатата година во однос на оние кои сметаат дека состојбата не се променила, покажува дека тие статистички значајно се разликуваат. Т-тестот значаен на ниво на довеба 95% ($t=2, 43 \text{ df}=324$ во интервал на доверба од 95%). Статистичкиот тест на резултатите потврдува дека дошло до промена на намалена перцепција на насилството во училиштата или истрвено е и проекција на желбите на учениците за намалување на насилствата. Оваа промена во перцепцијата е индикатор кој потврдува дека мировното образование, и покрај сите тешкотии и бариери на кој наидува, дава кривки, но охрабрувачки резултати.

График 5

Резултатите од истражувањето покажуваат дека постојат разлики во перцепциите за намалувањето на насилството во училиштата со различен етнички состав. Во училиштата во кои учат Македонци и припадници на помалите етнички заедници 37% оцениле дека насилството во нивното училиште се намалило. Во позначителен број така оцениле 66% во училиштата во кои учат Македонци, Албанци и припадници на останати етнички заедници. Од друга страна, според националната припадност на учениците, 52% од Македонците и припадниците на останатите помали етнички заедници оцениле дека насилствата се намалиле без оглед во какво училиште посетуваат настава (национално похомогено или национално похетерогено). Оценката на албанските ученици дека насилството во училиштето во однос на минатата година се намалило е поголемо за 7 процентни поени (59%).

Мнозинството членови (58%) на мировните младински клубови оценуваат дека насилството е намалено, исто така, и мнозинството (55%) од учениците кои не се членови на клубовите, но би сакале да бидат членови, дале таква оценка. Нешто повеќе од една третина (36%) од учениците кои не се членови и немаат намера да бидат членови на мировните клубови оцениле

дека насилствата се намалиле, а мнозинството од нив (58%) сметаат дека присуството на насилствата во училиштето не се променило во однос на минатата година. Во најмал број оцениле дека насилствата се намалиле оние ученици кои биле членови, а сега не се членови на мировните младински клубови (29%).

8. Резиме на главните наоди од истражувањата

Насилството е распространета и сложена општествена појава за која е невозможно да се даде дефиниција на егзактна научна основа, туку може да се даде само проценка. Емпириска основа за проценка на присуството на феноменот на насилствата во средните училишта, во оваа анализа претставуваат резултатите од истражувањата спроведени во 5 средни училишта во Скопје. Заради тоа и при генерализацијата на наодите треба да се земе предвид овој факт.

Анализа на генералните општествени фактори како детерминанти на постигнатите ефекти на мировното образование во средните училишта

Основна интенција на анализата беше да направи проценка на придонесот на мировното образование за превенција од насилствата во средните училишта. Еден од главните наоди од истражувањата укажа на фактот дека ефектите од мировното образование во училиштата не може да се согледува изолирано вон вкупниот општествен контекст. Анализата на релациите во динамиката на промените во перцепција на меѓуетничките тензии и меѓуетничките инциденти укажа на можноста фрустрациите и насилствата од општеството во целина да се „прелеваат“ во училиштата. Во тој контекст се разгледуваше можноста за постоење циклус на трансмисија на насилните однесувања од општеството во училиштата и обратно. Во тој процес на постојани повратни влијанија помеѓу училиштата и општеството се покажува дека учениците се само погоден медиум за транспонирање на генералната општествена фрустрираност во конкретно насилно однесување на младите во, но и вон училиштата. Ваквиот повратен процес на влијанија се базира на паралелна анализа на резултатите од истражувањето и анализата на содржината на медиумите поврзана со темата во периодот пред и за време на истражувањата. Анализата на содржината на медиумите генерално покажа дека во 2012 г. во однос на 2011 година се забележува пофреквентно присуство на информации за меѓуетнички инциденти. Компарацијата на овие индикатори укажа дека намалената перцепција на меѓуетнички тензии во училиштата од страна на учениците не е следена со иста динамика во намалувањето на меѓуетнички инциденти во училиштата. Оваа диспропорција во динамичките промени во перцепциите на тензиите и инцидентите во училиштата засновано е да се претпостави дека се должи на зголемената фреквентност на меѓуетнички инциденти во општеството во 2012 г. во соодветниот период.

Анализа на влијанието на специфичните фактори во училиштата како детерминанти на постигнатите ефекти на мировното образование во средните училишта

Постоењето на комуникацијата помеѓу учениците од различни етнички припадности е базичен фактор кој влијае на вкупната клима на односите помеѓу учениците во средните училишта. Во таа насока, честата комуникација помеѓу ученици од различна етничка припадност придонесува за создавање на поповолна општа клима во самото училиште.

Оние ученици кои често комуницираат со ученици од друга етничка припадност во најповолно светло го опишуваат соживотот помеѓу учениците од различни етнички групи во училиштето. Резултатите од истражувањето покажуваат дека големо мнозинство од нив (77%) оценуваат дека соживотот во нивното училиште е добар.

Вкупната атмосфера што доминира во перцепциите на тензии и инциденти влијае инхибиторно на подготовеноста за прифаќање и воспоставување поблиски односи со припадниците на другите етнички заедници. Овој наод упатува на потребата за поголемо афирмирање на целите на мировното образование помеѓу учениците фокусирана на намалувањето на нивото на меѓуетничките тензии и инциденти како основна премиса за зголемување на инклузивниот став кај учениците. Поголемиот степен на инклузивност ја подобрува индивидуално, истовремено и групно психолошка подготовеност за градење меѓусебна доверба и подобро познавање и разбирање. Оваа потреба е уште поапостофирана ако се земат предвид резултатите од истражувањата кои покажуваат дека во училиштата со похетероген социодемографски состав инклузивноста е помала во однос на училиштата со похомоген социодемографски состав. Оваа тенденција на намалена инклузивност во похетерогените социодемографски средини е поврзана со поголемата перцепција на меѓуетнички тензии и инциденти во овие училишта.

Главни компоненти околу кои се кристализираат претставите на учениците за меѓуетничките инциденти во училиштата се перцепциите на насилствата во училиштата. Иако фреквентноста на насилствата со физичка компонента е помала, тие облици на насилство врз формирањето на вкупната импресија за присуство на насилства во училиштата придонесуваат релативно повеќе отколку насилствата без физичка компонента. Ваквата констатација се темели на анализата на просечниот однос помеѓу изјавите за видени и слушнати облици на насилство во училиштата. Резултатите од истражувањето покажуваат дека на еден виден облик на физичко насилство во просек повеќе ученици слушнале за таков облик на насилство. Додека варијациите на односот помеѓу слушнати и видени насилства без физичка компонента е избалансиран и во двете истражувања.

Серијата податоци од истражувањата покажуваат дека во најголем број случаи насилствата во „хетерогените“ училишта, кога се работи и за видени и за слушнати насилства, ги поврзуваат со меѓуетничките инциденти.

Резултати кои охрабруваат

Податоците од истражувањата во периодот помеѓу двете истражувања покажуваат дека интересот за меѓуетничките работилници се зголемил и во училиштата со хомоген и во училиштата со хетероген социодемографски состав, но и покрај тоа и понатаму и во едниот и во другиот тип на училишта останува со непроменет ранг на четврто место според преференциите за учество во активности раководени од учениците. Овој наод сам по себе ја исцртува линијата за делување во насока на понатамошно инвестирање на енергија на поддршка на активностите и содржините на работа на меѓуетничките работилници.

Конкретен пример за делотворното делување во правец на превенција на насилствата во средните училишта е формирањето на мировните младински клубови. Резултатите од истражувањето покажуваат дека помеѓу членовите на младинските клубови доминацијата на позитивните чувства кон припадниците на другите етнички заедници е поприсутна и во двете истражувања, во однос на оние кои не се членови и кои немаат намера да станат членови на мировните клубови.

Еден од главните наоди во истражувањето претставува потврдата дека дошло до промена на намалена перцепција на насилството во училиштата. Дури и со најголема скепса да се гледа на оваа промена, во најмала рака може да се толкува како проекција на желбите на учениците за намалување на насилствата во училиштата. Оваа промена во перцепцијата на насилствата е индикатор кој потврдува дека мировното образование, и покрај сите тешкотии и бариери на кои наидува, дава кривки, но охрабрувачки резултати.

АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК
за проектот МИРОВНО ОБРАЗОВАНИЕ (2011-2012)

Првата детска амбасада во светот – Меѓаши во април 2011 г. започна со спроведување на пилот проект за Мировно образование со цел да ги промовира Мирот и Ненасилството како основни вредности во воспитно-образовниот систем и да укаже на потребата од вградување на Мировното образование во наставните програми.

За успешна реализација на проектот, важно ни е да го добиеме вашето мислење. Прашалникот е дизајниран и наменет за добивање податоци од ученици од пет средни училишта од Скопје. Направиме кус прашалник кој нема да ви одземе многу време.

Прашалникот обезбедува анонимност за оние кои ќе го пополнат. Личните податоци кои ги бараме се потребни, бидејќи следната година истово истражување ќе го повториме уште еднаш. Резултатите од истражувањето ќе бидат прикажани преку збирна анализа на податоците. Анализата на податоците ќе биде употребена за писмена (јавна) документација, но без наведување на изворот, т.е. имињата на лицата.

Те молиме прашалникот да го пополниш што е можно поискрено, бидејќи ни претставува важна основа за понатамошниот развој на проектот во насока на намалување на насилството во училиштата.

Инструкции за пополнување на прашалникот:

- важно е твоето мислење, нема погрешни и правилни одговори;
- задолжително да се одговори на сите прашања;
- заокружи го редниот број пред одговорот.

Училиште _____

Клас _____

Име и презиме _____

Датум на раѓање (ден, месец и година) _____

Q1. Дали комуницираш со ученици од други етнички групи?

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Често
2. Понекогаш
3. Ретко
4. Никогаш не комуницирам со ученици од други етнички групи.

Q2. Доколку комуницираш, без оглед дали е тоа често, понекогаш или ретко, каде се одвива таа комуникација со ученици од друга етничка припадност?

(МОЖНИ СЕ ПОВЕЌЕ ОДГОВОРИ)

- 2_1. Во училиште
- 2_2. На спортски игралишта
- 2_3. Младински клубови
- 2_4. Во соседството
- 2_5. Места за забава (кафе барови, клубови итн.)
- 2_6. Друго (запиши) _____
- 2_7. Досега немам остварено никаква комуникација со ученици од други етнички групи.

Q3. Дали си подготвен/а да комуницираш со ученици од други етнички групи?

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да, подготвен/а сум да комуницирам
2. Не, не сум подготвен/а да комуницирам
3. Веќе имам остварено комуникација со ученици од други етнички групи.

Q4. Дали би прифатил/а дечко или девојка на некој твој близок другар/другарка или пак на твој роднина (брат или сестра) да биде од друга етничка група?

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Да
2. Не

Q5. Твоите најдобри другари/ки се:

(МОЖНИ СЕ ПОВЕЌЕ ОДГОВОРИ)

- 5_1. Македонци
- 5_2. Албанци
- 5_3. Срби
- 5_4. Турци
- 5_5. Роми
- 5_6. Власи
- 5_7. Други националности (запиши) _____

Q6. Какви се твоите чувства кон следните етнички групи:

(ЕДЕН ОДГОВОР ВО СЕКОЈ РЕД)

	Многу позитивни	Позитивни	Ниту позитивни ниту негативни	Негативни	Многу негативни
6_1. Македонци	1	2	3	4	5
6_2. Албанци	1	2	3	4	5
6_3. Турци	1	2	3	4	5
6_4. Роми	1	2	3	4	5
6_5. Срби	1	2	3	4	5
6_6. Власи	1	2	3	4	5
6_7. Други националности _____	1	2	3	4	5

Q7. Како би го опишал/а соживотот помеѓу ученици од различни етнички групи во твоето училиште?

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Многу добар
2. Добар
3. Ниту добар ниту лош
4. Лош
5. Многу лош.

Q8. Дали сметаш дека има или нема меѓуетнички тензии или инциденти во твоето училиште?

(ЕДЕН ОДГОВОР ВО СЕКОЈ РЕД)

	Да, има	Не, нема
8_1. Тензии	1	2
8_2. Инциденти	1	2

ВАЖНО (да се прочита):

Во Студијата на Обединетите нации како насилства помеѓу учениците се сметаат сите видови на физичко и психичко малтретирање кои се случуваат помеѓу учениците во училиштата.

Q9. Дали ти или некој од твоите соученици бил жртва на насилство во твоето училиштето?

(МОЖНИ СЕ ПОВЕЌЕ ОДГОВОРИ)

- 9_1. Јас
- 9_2. Други соученици
- 9_3. Нема насилство во училиштето.

Q10. Дали сторителите на насилство припаѓаат на друга етничка група (етничка група различна од онаа на нападнатите ученици)?

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

- 1. Да
- 2. Не
- 3. Нема насилство во училиштето.

Q11. Каков вид на насилство си видел/а во твоето училиште?

(МОЖНИ СЕ ПОВЕЌЕ ОДГОВОРИ)

- 11_1. Физичко насилство (претепување)
- 11_2. Вербално насилство (навредување)
- 11_3. Срамно и вулгарно однесување
- 11_4. Психичко насилство
- 11_5. Удирање шлаканица
- 11_6. Групно физичко насилство
- 11_7. Закана со оружје (нож, пиштол и слично)
- 11_8. Друго (запиши) _____
- 11_9. Нема насилство во училиштето.

Q12. За каков вид на насилство си слушал/а во твоето училиште?

(МОЖНИ СЕ ПОВЕКЕ ОДГОВОРИ)

- 12_1. Физичко насилство (претепување)
- 12_2. Вербално насилство (навредување)
- 12_3. Срамно и вулгарно однесување
- 12_4. Психичко насилство
- 12_5. Удирање шлаганица
- 12_6. Групно физичко насилство
- 12_7. Закана со оружје (нож, пиштол и слично)
- 12_8. Друго (запиши) _____
- 12_9. Нема насилство во училиштето.

Q13. Колку често учениците од твојата етничка група се жртви на насилство во однос на учениците од другите етнички групи?

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

- 1. Почесто отколку учениците од другите етнички групи
- 2. Во иста мера како и учениците од другите етнички групи
- 3. Поретко отколку учениците од другите етнички групи
- 4. Учениците од другите етнички групи во моето училиште не се жртви на насилство.

Q14. Дали сметаш дека употребата на насилство за да се решат проблемите во општеството е оправдано или неоправдано?

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

- 1. Потполно оправдано
- 2. Донекаде оправдано
- 3. Донекаде неоправдано
- 4. Потполно неоправдано.

Q15. Дали си член на:

(ЕДЕН ОДГОВОР ВО СЕКОЈ РЕД)

	Да	Не
15_1. Спортски клуб	1	2
15_2. Младинска организација	1	2
15_3. Невладина организација	1	2
15_4. Политичка партија	1	2
15_5. Друго _____		

Q16. Колку често учествуваш во секоја од следните училишни активности надвор од наставната програма?

(ЕДЕН ОДГОВОР ВО СЕКОЈ РЕД)

	Често	Понекогаш	Ретко	Никогаш
16_1. Дебати	1	2	3	4
16_2. Спортски тимови	1	2	3	4
16_3. Концерти	1	2	3	4
16_4. Дополнителна настава	1	2	3	4
16_5. Додатна настава	1	2	3	4
16_6. Вон наставни активности	1	2	3	4
16_7. Екскурзии	1	2	3	4
16_8. Друго _____	1	2	3	4

Q17. Дали сметаш дека следните активности водени (организирани) од младите можат да ја подобрат состојбата во твоето училиште во однос на меѓуетничка толеранција и/или насилство?

(ЕДЕН ОДГОВОР ВО СЕКОЈ РЕД)

	Да	Не
17_1. Младински/училишни клубови	1	2
17_2. Совет на ученици	1	2
17_3. Меѓуетнички работилници	1	2
17_4. Младински иницијативи	1	2
17_5. Состаноци на ученици	1	2
17_6. Петиции до директорот	1	2
17_7. Друго _____		
17_8. Ниту една активност не може да ја подобри состојбата	1	

Q18. Во кои активности водени (организирани) од младите би сакал да учествуваш со цел да се подобри состојбата во твоето училиште, а во однос на меѓуетничка толеранција и/или насилство?

(МОЖНИ СЕ ПОВЕЌЕ ОДГОВОРИ)

1. Младински / училишни клубови
2. Совет на ученици
3. Меѓуетнички работилници
4. Младински иницијативи
5. Состаноци на ученици
6. Петиции до директорот
7. Друго (запиши) _____

Q19. Како гледаш на својата иднина во однос на вработувањето?

(САМО ЕДЕН ОДГОВОР)

1. Имам големи шанси да најдам работа и да напредувам
2. Загрижен сум, ќе биде тешко да најдам работа
3. Најверојатно ќе барам решение надвор од мојата држава.

Q20. Според тебе, што треба да се направи за да се подобри соживотот помеѓу учениците во твоето училиште?

Q20а. Дали сметаш дека насилството во твоето училиште денес споредено со пред една година е:

1. Намалено
2. Зголемено
3. Непроменето во споредба со пред една година.

Q21. Дали си член/ка на Мировниот младински клуб во твоето училиште?

1. Да
2. Не, и немам намера да станам член/ка
3. Не, но би сакал/а да станам член/ка на Мировниот младински клуб
4. Бев, но сега веќе не сум член на Мировниот младински клуб.

Q22. Ако веќе не си член на Мировниот младински клуб, тогаш те молиме одговори кои се причините?

(Социодемографски податоци)

D1. Пол

1. Машко
2. Женско

D2. Националност

1. Македонец
2. Албанец
3. Србин
4. Турчин
5. Ром
6. Влав
7. Друга националност (запиши) _____

D3. Образование на родителите / старателите.....??

D3а. Мајка / Старател

1. Повисоко
2. Средно
3. Основно
4. Без образование

D3б. Татко / Старател

1. Повисоко
2. Средно
3. Основно
4. Без образование

D4. Освен ти, во твоето семејство има:

1. еден невработен член
2. двајца или повеќе невработени членови
3. нема невработени членови.

D5. Кое од следново се однесува на тебе?

1. Можам да купам сè што сакам
2. Можам да купам нешто повеќе од неопходното
3. Можам да го купам само неопходното
4. Не можам да го купам дури ни најнеопходното.

D6. Место на живеење:

1. Град
2. Село.

D7. Општина:

1. Центар
2. Кисела Вода
3. Гази Баба
4. Чаир
5. Карпош
6. Аеродром
7. Бутел
8. Ѓорче Петров
9. Шуто Оризари
10. Сарај.

Ти благодариме на интересот, времето и соработката.

Тимот на Првата детска амбасада во светот „МЕЃАШИ“.

Appendix 2 Табели

Табела 1

Националност		Училиште										Вкупно:	
		СУГС „Никола Карев“		СУГС „Орце Николов“		СМУГС „Д-р Панче Караџов“		СУГС „Арсеније Јовковски“		СГГУ „Здравко Цветковски“		count	col %
		count	col %	count	col %	count	col %	count	col %	count	col %		
2011	Македонец	82	93, 2%	54	90, 0%	28	35, 9%	21	33, 3%	45	55, 6%	230	62, 2%
	Албанец					42	53, 8%	32	50, 8%	35	43, 2%	109	29, 5%
	Друга националност	6	6, 8%	6	10, 0%	8	10, 3%	10	15, 9%	1	1, 2%	31	8, 4%
Вкупно:		88	100, 0%	60	100, 0%	78	100, 0%	63	100, 0%	81	100,0%	370	100, 0%
2012	Македонец	76	95%	57	97%	17	28%	20	35%	39	57%	209	64%
	Албанец					39	64%	29	51%	27	40%	95	29%
	Друга националност	4	5%	2	3%	5	8%	8	14%	2	3%	21	7%
Вкупно:		80	100, 0%	59	100, 0%	61	100, 0%	57	100, 0%	68	100,0%	325	100, 0%

Табела 2

Место на живеење		Училиште										Вкупно:	
		СУГС „Никола Карев“		СУГС „Орце Николов“		СМУГС „Д-р Панче Караџов“		СУГС „Арсеније Јовковски“		СГГУ „Здравко Цветковски“		count	col %
		count	col %	count	col %	count	col %	count	col %	count	col %		
2011	Град	84	95, 5%	59	98, 3%	52	66, 7%	51	81, 0%	56	69, 1%	302	81, 6%
	Село	2	2, 3%	1	1, 7%	26	33, 3%	12	19, 0%	24	29, 6%	65	17, 6%
	Одбива	2	2, 3%							1	1, 2%	3	8%
Вкупно:		88	100, 0%	60	100, 0%	78	100, 0%	63	100, 0%	81	100,0%	370	100,0%
2012	Град	78	98%	59	100%	41	67%	45	79%	48	71%	271	83%
	Село	2	2%			20	33%	12	21%	18	26%	52	16%
	Одбива									2	3%	2	1%
Вкупно:		80	100, 0%	59	100, 0%	61	100, 0%	57	100, 0%	68	100,0%	325	100,0%

Табела 3

Пол		Училиште										Вкупно:	
		СУГС „Никола Карев“		СУГС „Орце Николов“		СМУГС „Д-р Панче Караџов“		СУГС „Арсеније Јовковски“		СГГУ „Здравко Цветковски“		count	col %
		count	col %	count	col %	count	col %	count	col %	count	col %		
2011	Машко	34	38,6%	24	40,0%	33	42,3%	26	41,3%	62	76,5%	179	48,4%
	Женско	54	61,4%	36	60,0%	45	57,7%	37	58,7%	19	23,5%	191	51,6%
Вкупно:		88	100,0%	60	100,0%	78	100,0%	63	100,0%	81	100,0%	370	100,0%
2012	Машко	33	41%	21	36%	26	43%	21	37%	52	76,5%	153	47%
	Женско	47	59%	38	64%	35	57%	36	63%	16	23,5%	172	53%
Вкупно:		80	100,0%	59	100,0%	61	100,0%	57	100,0%	68	100,0%	325	100,0%

Табела 4

Националност		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	Македонец	136	91,9%	94	42,3%	230	62,2%
	Албанец			109	49,1%	109	29,5%
	Друга националност	12	8,1%	19	8,6%	31	8,4%
Вкупно:		148	100,0%	222	100,0%	370	100,0%
2012	Македонец	133	95,7%	76	40,9%	209	64,3%
	Албанец			95	51,1%	95	29,2%
	Друга националност	6	4,3%	15	8,1%	21	6,5%
Вкупно:		139	100,0%	186	100,0%	325	100,0%

Табела 5

Место на живеење		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	Град	143	96,6%	159	71,6%	302	81,6%
	Село	3	2,0%	62	27,9%	65	17,6%
	Одбива	2	1,4%	1	5%	3	8%
Вкупно:		148	100,0%	222	100,0%	370	100,0%
2012	Град	137	98,6%	134	72,0%	271	83,4%
	Село	2	1,4%	50	26,9%	52	16,0%
	Одбива			2	1,1%	2	6%
Вкупно:		139	100,0%	186	100,0%	325	100,0%

Табела 6

Пол		Училиште (Училишта М+ , М+ и Албанци)				Вкупно:	
		Училиште М+ (Македонци и други)		Училиште (М+ и Албанци)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	Машко	58	39,2%	121	54,5%	179	48,4%
	Женско	90	60,8%	101	45,5%	191	51,6%
Вкупно:		148	100,0%	222	100,0%	370	100,0%
2012	Машко	54	38,8%	99	53,2%	153	47,1%
	Женско	85	61,2%	87	46,8%	172	52,9%
Вкупно:		139	100,0%	186	100,0%	325	100,0%

Analizë e rezultateve nga hulumtimet e realizuara në 5 shkolla të mesme në Shkup, në kuadër të projektit Arsimimi paqësor (2011-2012)

PARATHËNIE

*Gordana Pirkovska Zmijanac, Albulena Karaga dhe Sebastian Shvajcer
Ambasada e parë për fëmijë në botë MEGJASHI- Programi për arsimim paqësor
2011-2013*

Hulumtimin të cilin e keni në dorë ka histori. Të fillojmë nga 2011-ta, kur Ambasada e parë në botë për fëmijë-Megjashi filloi zbatimin e një sërë aktiviteteve për promovimin e Arsimimit paqësor, Paqes, dhe Padhunshmërisë si vlera bazë në sistemin edukativo-arsimor në Republikën e Maqedonisë. Aktivitetet u mundësuan fal mbështetjes së vazhdueshme nga organizata jonë partnere KURVE Wustrow nga Gjermania me të cilën kemi bashkëpunim 20 vjeçar- dhe nga financimi bujar i Ministrisë Federative Gjermane për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim.

Në një periudhë dy vjeçare u realizuan 5 trajnime për transformim të padhunshëm të konflikteve dhe arsimim paqësor, në të cilët ishin të kyçur 12 profesorë/esha nga tre shkolla të mesme (SHMGJSH “Nikola Karev”, QSHMN “Zdravko Cvetkovski” dhe SHMMQSH “D-r Pançe Karagjov”) dhe 6 të rinjë/reja si edukatorë/e paqeje. Profesorët/eshat dhe edukatorët/e trajnuara pas trajnimit të parë në gusht/shtator 2011, filluan me formimin e klubeve të paqes nëpër shkolla dhe me zbatimin e aktiviteteve me të cilat të rinjtë u sensibilizuan me format e ndryshme të dhunës të cilat shfaqen në përditshmëri dhe u aktivizuan që të kenë rol në transformimin e padhunshëm të konflikteve në nivel lokal si në shkollat ashtu edhe në lagjet e tyre.

Në trajnimet dhe punëtoritë në shkolla u përfshinë, përpos tjerash, temat në vijim: komunikim i padhunshëm, dhunë dhe padhunshmëri, kuptim i konflikteve, punë ekipore, identitete, roli i gjinive në shoqëri, përpunim kreativ i konflikteve, ballafaqim me të kaluarën, shkollat dhe arsimimi paqësor, plane për punë në klubet rinore të paqes dhe hartim i punëtorive për arsimim joformal. Sa i përket metodologjisë së punës, përdorëm metodin interaktiv dhe participativ, përmes punës në grupe te vogla, punës individuale, luajtjes së roleve, diskutime të planifikuara, si dhe input teorik nga ana e trajnuesve për temat e dhëna.

Në kuadër të projektit, mes nxënësve nga të tre shkollat u organizuan edhe aktivitete të tjera të përbashkëta si psh. lojë futbollistike, dans teatër, forum teatër dhe debate, si teknika për përpunim dhe transformim konflikti. Me këto metoda kreative u përpoqëm që të zhvillojmë aktivizëm paqësor mes nxënësve të komuniteteve të ndryshme etnike dhe religjioze.

Ky pilot projekt ndihmoi që të rrisë vetëdijen e profesorëve, edukatorëve të paqes dhe nxënësve për format e ndryshme të dhunës, diskriminimit dhe padrejtësive, dhe i inkurajoi ata që të kenë rol aktiv në rrethin e tyre social më të afërt, që të ndërtojnë dhe kujdesen për paqen, të forcojnë përgjegjësinë shoqërore dhe të promovojnë padhunshmërinë.

Puna në fushën e ndërtimit të paqes është një proces i shumëanshëm dhe shumëdimensional i cili kërkon zbatimin e ndryshimeve organizative edhe në strukturën tonë organizative. Prandaj, në kuadër të këtijë projekti filloi edhe

implementimi i një procesi për përforcimin e kapaciteteve të Ambasadës së parë të fëmijëve MEGJASHI në të cilin u ridefinuan planet, prioritetet dhe qëllimet, u shtuan programet dhe aktivitetet, kahjet dhe strategjitë për 3 vitet e ardhëshme.

Për të fituar pasqyrë më të qartë për efektet e aktiviteteve të zbatuara në klubet e paqes si dhe ndikimin e faktorëve të jashtëm të rrethit, e kishim të rëndësishme që të marrim mendimin e nxënësve. Ja, përpara nesh e kemi analizën komparative të bazuar në të dhënat e fituara nga pyetësorët e mbushur në nëntor dhe dhjetor të 2011-ës dhe 2012-ës. E njëjta paraqet resurs për aktivitete të mëtutjeshme nëpër shkolla të cilat kanë lidhje me ndërtimin e paqes dhe arsimimit paqësor.

Për fund, duam t'ju shprehim mirënjohjen tonë nxënësve dhe shkollave të cilat ishin të kyçura në këtë hulumtim: SHMGJSH “Nikola Karev”, QSHMN “Zdravko Cvetkovski”, SHMGJSH “Orce Nikolov”, SHMMQSH “D-r Pançe Karagjozov” dhe SHMGJSH “Arsenije Jovkovski”. Duam të falenderojmë edhe BRIMA Gallup si dhe vullnetarët e Megjashit për ndihmën e tyre.

1. Hyrja

Metodologjia

MEGJASHI – Ambasada e parë për fëmijë në botë në bashkëpunim me BRIMA – Agjencia për kërkime të mendimit publik dhe tregut, realizoi dy hulumtime nga anketa për projektin Arsimimi paqësor. Këto anketa janë të realizuara nga ekipit punues dhe vullnetarë të cilët janë të kyqur në projektin Arsimimi paqësor, në realizim të MEGJASHI -t Ambasadës së parë për fëmijë në botë, kurse realizimi i tyre është mbikëqyrur nga ana e ekipeve profesionale të BRIMA-s.

Qëllimi kryesor i hulumtimit është që të sigurojë të dhëna të cilat do të mundësojnë analizë të faktorëve të cilët ndikojnë në realizimin e projektit Arsimimi paqësor në shkollat e mesme në Republikën e Maqedonisë. Që të sigurohet baza e të dhënave për këtë lloj analize, supozimi kryesorë ishte që të fitohet një seri e të dhënave krahasuese të cilat do të mundësojnë që të vlerësohen efektet e projektit në periudhë prej një viti.

Që të realizohen këto qëllime u përgatit plani për hulumtime dhe u dizajnuar mostra dhe pytësori i kërkimit.

Sipas planit, hulumtimi u realizua në dy faza. Në fazën e parë iniciale u grumbulluan të dhëna me qëllim që të “inçizohet” situata në raport me parametrat të cilat e përcaktojnë grupin e pyetjeve të definuara të cilat janë ju referohen aspekteve të ndryshme të arsimimit paqësor në shkollat e mesme. Me anketimin e përsëritur u fitua “pasqyrë” për ndryshimet e parametrave të njejta të cilat kanë ndodhur në periudhën mes këtyre dy hulumtimeve (korniza e periudhës kohore është një vjet – vjeshtë viti 2011, vjeshtë viti 2012).

Në bazë të këtij plani :

- Anketa e parë është realizuar në periudhën Nëntor – Dhjetor të vitit 2011 dhe në këtë hulumtim janë të anketuar 370 nxënës të 5 shkollave të mesme në territorin e Qytetit të Shkupit.
- Anketa e dytë është realizuar në pjesën e parë të Dhjetorit të vitit 2012 dhe në këtë hulumtim janë të anketuar 325 nxënës të 5 shkollave të mesme në territorin e Qytetit të Shkupit

Edhe në anketën e parë si dhe të dytën janë anketuar të njëjtët nxënës që të mundet të analizohen ndryshimet reale që janë krijuar mes dy hulumtimeve në raport me parametrat e hulumtimit (shënim: shtrirja e grupit të nxënësve në hulumtimin e dytë në raport me grupin e parë është më e vogël për 45. Ky lloj i “rënies” së mostrës fillestare është paraqitje e shpeshë në këtë lloj hulumtimi).

Me qëllim që të fitohet pasqyrë, se si dhe në çfarë mase është ndikimi i kontekstit të ndryshëm sociodemografik në shkolla mbi nivelin e ndikimit të projektit Arsimimi paqësor, anketa është realizuar në 3 shkolla me strukturë sociodemografike heterogjene dhe 2 shkolla me strukturë sociodemografike homogjene.

Pytësori anketues ishte i ngjajshëm në të dyja hulumtimet dhe përbëhej prej 21 pyetjeve (thelbi i pytësorit) dhe 7 pyetjeve demografike. Në anketën e dytë u shtua një pyetje plotësuese e cila ishte në lidhje me vlerësimin se sa ka ndryshuar prezenca e dhunës në shkollë në krahasim me vitin e kaluar. Gjithashtu, për të evidentuar më saktë anëtarët e tanishëm dhe ata të mëparshëm të Klubit rinor

paqësor, në pyetjen e zakonitë, *a je anëtar i Klubit rinor paqësor...* u vendos një kategori e re si përgjigje e mundshme .. *isha, por nuk jam më anëtar...*

Principi i realizimit të anketës është me vetëplotësimin, ku gjat fillimit të realizimit të anketës, të anketuarit udhëzohen se nuk ka përgjigje të sakta dhe të pasakta dhe se duhet të përgjigjen në të gjitha pyetjet detyrimisht .

Të gjitha këto elemente të planit të hulumtimit, mostra dhe pyetësi, mundësojnë që, nëpërmjet analizës së rezultateve të fituara, të përcaktohen faktorët relevantë dhe raportet ndërmjet këtyre faktorëve, të cilat kanë ndikim në arsimimin paqësor në shkollat e mesme të cilat janë të përfshira në këto hulumtime.

2. Analizë e profilit sociodemografik të nxënësve në shkollat e mesme

Tabela 1

Shkolla	2011		2012	
	Frekuenca	%	Frekuenca	%
Nikolla Karev	88	24%	80	25
Orce Nikollov	60	16%	59	18
Pançe Karagjovov	78	21%	61	19
Arsenie Jovkov	63	17%	57	17
Zdravko Cvetkovski	81	22%	68	21
Totali	370	100%	325	100%

Gjithësej nga pesë shkollat ku qenë të realizuara hulumtimet, në tre shkolla arsimohen nxënës nga të gjitha grupet etnike në Maqedoni (Maqedonas dhe të tjerë + Shqipëtarë), kurse në dy shkollat tjera (Nikolla Karev dhe Orce Nikollov) vetëm Maqedonas dhe të tjerë. Sipas përkatësisë nacionale të nxënësve në shkollat “homogjene” në hulumtimin e vitit 2011 të anketuar janë 92% nxënës maqedonas dhe 8% të përkatësive më të vogla të bashkësive etnike. Në hulumtimin e vitit 2012 nga përbërja nacionale është përfaqësuar 96% maqedonas dhe 4% të tjerë. Në shkollat “heterogjene në vitin 2011 janë përfaqësuar 42% Maqedonas, 49% Shqipëtarë dhe 9% nga bashkësitë etnike tjera, kurse në hulumtimin e vitit 2012 janë të përfaqësuar 41% Maqedonas, 51% Shqipëtarë dhe 8% nga përkatësitë e bashkësive më të vogla etnike.

Në hulumtimin e parë (370 nxënës) janë të anketuar 179 nxënës të gjinisë mashkullore dhe 191 nxënës të gjinisë femrore. Nga numri i përgjithshëm 230 janë Maqedonas, 109 janë Shqipëtarë dhe 31 janë nga nacionalitet tjetër etnik. 302 nga nxënësit e anketuar jetojnë në mjedise urbane, 65 në mjedise rurale dhe 3 refuzojnë të tregojnë.

Në hulumtimin e dytë (325 nxënës) sipas ndarjes gjinore 153 janë meshkuj dhe 172 janë nxënës femra. Nga shuma e përgjithshme e nxënësve të anketuar 209 janë Maqedonas, 95 janë Shqipëtarë dhe 21 janë nga etnitet tjetër nacional. Sipas vendit të banimit 271 nga nxënësit e anketuar jetojnë në mjedise urbane, 52 në mjedise rurale dhe 2 refuzojnë të tregojnë.

Analiza e profilit sociologjik demografik të nxënësve të anketuar të këtyre shkollave të mesme, tregon se ka dallime të mëdha sipas vendit të banimit, përkatësisë nacionale të nxënësit dhe strukturës gjinore.

Nxënësit të përfshirë në hulumtimin në shkollat Nikolla Karev dhe Orce Nikollov janë vetëm prej mjediseve urbane, thuaj se plotësisht homogjene sipas përkatësisë nacionale të nxënësve dhe ka prezencë më të madhe të nxënësve nga gjinia femërore. Të gjitha këto dallime në profil demografik të nxënësve jep bazë për një total të nxënësve të anketuar në shkollat e mesme të ndahen në dy kategori:

Nikolla Karev dhe Orce Nikollov janë shkolla me përbërje nacionale homogjene, nga një mjedis urban dhe me dominim të nxënësve të gjinisë femërore, ku në analizat e mëtutjeshme do ti emrojmë si homogjenë socio demografikosht (sd-homogjene) kundrejt heterogjenitetit socio demografik në Pançe Karagjozov, Arsenie Jovkov dhe Zdravko Cvetkovski (sd—heterogjene)⁸ shih tabela 2 .

Tabela 2

Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)		2011		2012	
		Numër	Col %	Numër	Col %
	Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)	148	40	139	43
	Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)	222	60	186	57
Totali		370	100%	325	100

Këto dallime të rëndësishme në profilin sociodemografik të nxënësve në shkollat e mesme, paraqesin faktorë kontekstual shumë të rëndësishëm të cilët ndikojnë në egzistimin e klimave të ndryshme shoqërore në ato shkolla.

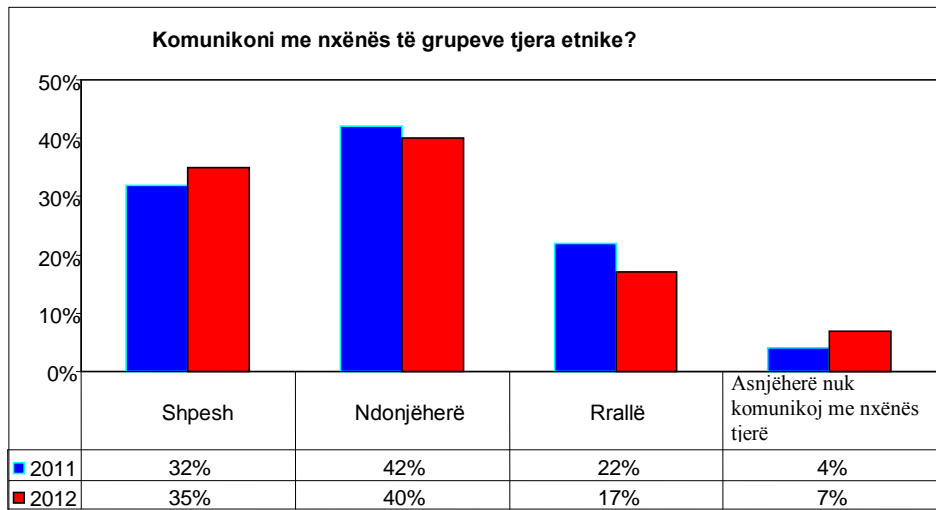
⁸ Në analizën e tekstit në vijim, shkollat në të cilat arsimohen nxënësit e të gjitha grupeve etnike në Maqedoni, Maqedonas, Shqiptarë dhe përkatësive tjera më të vogla të bashkësive etnike, shkurt do ti shënojmë si heterogjenë sociodemografik, dhe shkollat të cilët ndjekin mësimin Maqedonasit dhe përkatësitë tjera të bashkësive etnike më të vogla do ti shënojmë si homogjenë socio demografik. Në tabelat sd-homogjene janë të shënuara si M+ kurse sd-heterogjene si M+ dhe Shqiptarë

3. Pasqyrë gjenerale e perceptimit të klimës së përgjithshme të marrëdhënieve mes nxënësve në shkollat e mesme

- Komunikimi mes nxënësve të grupeve të ndryshme etnike

a) Frekuenca e komunikimit

Grafikoni 1

Ekzistimi i komunikimit mes nxënësve të përkatësive të ndryshme etnike, është faktori bazë i cili ndikon në klimën e përgjithshme të marrëdhënieve mes nxënësve në shkollat e mesme. Në atë kahje, komunikimi i shpeshtë mes nxënësve nga përkatësia e etniteteve të ndryshme, ndihmon për krijimin e klimës së përgjithshme më të volitshme në vetë shkollën.

Testimi i ndryshimeve nga të dyja hulumtimet, tregojnë se shprehinë për komunikim me nxënësit e etniteteve tjera janë relativisht të qëndrueshme dhe të pandryshueshme. Testimi për dallimin prej 3 përqindshmërisë së pikave (32% 2011; 35% 2012) të nxënësve të cilët shpesh herë komunikojnë, tregon se T testi nuk është domethënës⁹ ($t=0.84$ $df=693$). Të ngjajshme janë rezultatet edhe te nxënësit të cilët ndonjëherë komunikojnë ($t=0.53$ $df=693$). Vetëm te ato nxënës të cilët rrallë komunikojnë, testi tregon një domethënie statistikore të vogël ($t=1.65$ $df=693$ në nivel të besueshmërisë prej 90%).

⁹ Duhet të theksohet se në statistikë, rëndësi në dallime nuk është treguesi për atë se sa e madhe është diferenca. Testi i domethënës statistikorë vetëm tregon se dallimi nuk është i rastësishëm gjegjësisht se variacioni i rezultateve ndikon ndonjë faktor. Në rastin konkret fakti se nuk është e konfirmuar domethënie statistikore në rezultatet mes dy hulumtimeve tregon për konstancë gjegjësisht, mosndryshimi i shprehive relative për komunikim mes nxënësve..

Rezultatet nga këto teste statistikore tregjnë në faktin se shprehitë në komunikim mes nxënësve kanë mbetur të pandryshuara në periudhën mes dy hulumtimeve.

Të dhënat nga hulumtimi në vitin 2011, tregojnë se gati çdo i treti nxënës i anketuar (32%) shpesh komunikon me nxënësit e përkatësisë tjetër etnike. Ndonjëherë komunikojnë 42% dhe rrallë 22%. Se asnjëherë nuk komunikojnë me nxënësit e përkatësisë tjetër etnike janë deklaruar 4% të nxënësve. Ato 32% nxënës të cilët shpesh komunikojnë me nxënësit e përkatësisë tjetër etnike më lehtë e përshkruajnë bashkëjetesën mes nxënësve të grupeve të ndryshme etnike në shkollë. Shumicë e madhe e tyre (77%) kanë vlerësuar se bashkëjetesa në shkollën e tyre është e mirë, 21% kanë vlerësuar se bashkëjetesa nuk është as e mirë as e keqe dhe vetëm 2% e kanë vlerësuar si të keqe.

Të dhënat nga hulumtimi i vitit 2012 tregojnë se njëjtë çdo i treti nxënës i anketuar (35%) shpesh komunikon me nxënës të përkatësisë tjetër etnike. Struktura e përafërt e përgjigjeve u përket edhe atyre të cilët ndonjëherë komunikojnë (40%).

Nga ato nxënës të cilët kanë deklaruar se vetëm ndonjë herë komunikojnë me nxënës të përkatësive tjera etnike, në të dyja hulumtimet, më shumë se gjysma, bashkëjetesën në shkollë e vlerësojnë si të mirë (2011-60%; 2012-54%), rreth një e treta e vlerësojnë si as të mirë as të keqe (2011-34%; 2012-26%) dhe vetëm disa vetë e vlerësojnë si të keqe (2011-6%; 2012-4%)

Te nxënësit të cilët kanë deklaruar se rrallë komunikojnë (2011-17%; 2012-22%), perceptimi për bashkëjetesën në shkollë edhe në të dyja hulumtimet, më pak se gjysma e vlerësojnë si të mirë (44%)

Bashkëjetesë më të papërshtatshme në shkollë e vlerësojnë ato të cilët asnjëherë nuk kanë pasur komunikim me nxënës të grupeve tjera etnike. Në hulumtimin e vitit 2011 ato janë gjithsej 13 nxënës prej 370 të anketuarëve ose vetëm 4% dhe nga hulumtimi i vitit 2012 gjithsej 24 nxënës prej 325 të të anketuarëve ose vetëm 7%.

Sa për ilustrim nga këto 24 nxënësve, 11 nxënës kanë vlerësuar se bashkëjetesa në shkollë është e mirë, katër kanë deklaruar se as është e mirë as e keqe, për 5 veta bashkëjetesa është e keqe dhe për katër nga 24 nxënësve bashkëjetesa është shumë e keqe¹⁰.

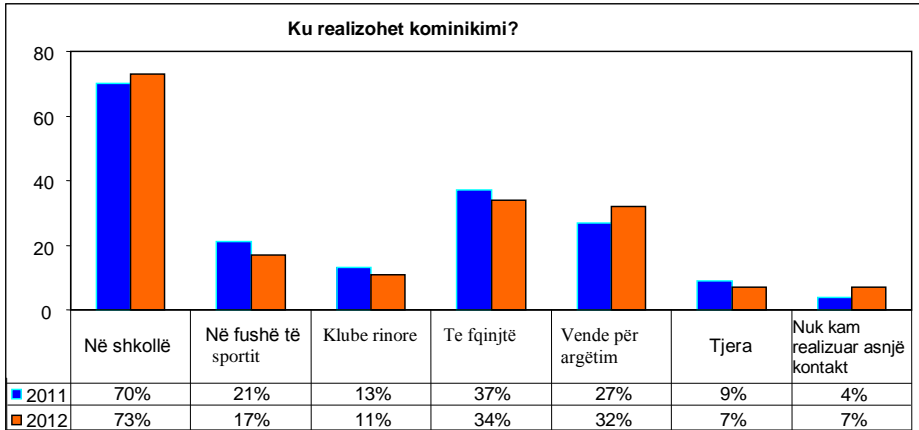
Këto të dhëna pamëdyshje tregojnë se një nga determinantet e klimës së përgjithshme në shkollë është frekuenca në komunikim mes përkatësive të grupeve të ndryshme etnike. Sa më e shpeshë të jetë komunikimi aq është edhe arritja e saj në krijimin e klimës së volitshme në marrëdhëniet mes nxënësve në shkollat e mesme.

¹⁰ Duhet vërejtur se dukuritë me frekuencë jashtëzakonisht të ulët, nuk është korrekte të shprehen përmes përqindjeve dhe për shkak të saj të shmanget krijimi i hamendjes në përshtatimin e fenomenit, në korrektësi është të paraqiten në numra konkret.

b) Ku realizohet komunikimi mes nxënësve të grupeve të ndyshme etnike

Nga përgjigjet e të gjithë nxënësve të anketuar, në të gjitha shkollat të përfshira me dy hulumtimet, del se në një numër të madh të rasteve, nxënësit komunikojnë në shkolla (2011-70%; 2012-73%).

Grafiku 2

Në vendë të dytë për komunikim sipas numrit të nxënësve është fqinjësia pastaj vendet për argëtim dhe në vendin e katërt vinë fushat e sportit. Në numër jashtëzakonisht të ulët nxënësit komunikojnë në klube dhe në vend tjetër. Vetëm një pjesë e vogël e tyre nuk kanë realizuar asnjë lloj komunikimi me nxënësit e grupeve tjera etnike. Rezultatet e përgjigjeve të krahasuara të të dy hulumtimeve tregojnë se egzistojnë zvoglime të caktuara të përgjigjeve të nxënësve në lidhje me komunikimin me fqinjësinë, fushat e sportit dhe klubet rinore. Bëhet fjalë për zvoglim të tre përqindjeve të komunikimit në fqinjësi, katër përqind për komunikim në fushat e sportit dhe vetëm dy përqind për komunikim në klubet rinore, dhe në llogari të pesë përqind ku është rritur numri i përgjigjeve të cilët janë në lidhje me komunikimin në vendet argëtuese. Në lidhje me përgjigjet e nxënësve të cilët nuk kanë realizuar asnjë lloj komunikimi me nxënësit e grupeve tjera etnike edhe pse është fjala për një numër të vogël, por është me vlerë të theksohet se ai numër në afat prej një viti, pra koha e kaluar nga njëri hulumtim deri te tjetri është pothuajse dyfish i zmadhuar (prej 13 nxënësve në 2011 në 24 nxënës në vitin 2012).

Analiza e përpunuar e të dhënave plotësuese nga hulumtimi sjell deri te rezultatet të reja interesante. Të dhënat tregojnë se nga nxënësit (2011-96%; 2012-93%) të cilët komunikojnë me nxënës të grupeve të ndyshme etnike, pa marrë parasysh se komunikimi i tyre është i shpeshtë, ndonjëherë ose i rrallë, më pak se gjysma e tyre (2011-47%; 2012-40%), komunikimin e tyre e realizojnë vetëm në një vend, një e treta (2011-33%; 2012-39%) e tyre komunikimin e tyre me grupet e ndyshme të etniteteve e realizojnë në dy vende dhe vetëm pesë nga ata (2011-20; 2012-21%) komunikimin e realizojnë në tre apo më shumë vende.

Në bazë të këtyre të dhënave mundet të vlerësohet se sipas përmbajtjeve, përvojave dhe motiveve për komunikim te 4/5 komunikimi është në intensitet të ulët në kyçje të përbashkët në aktivitetet e përditshme të nxënësve të grupeve të ndryshme etnike. Ky rezultat bazohet në faktin që komunikimi në një numër të madh të nxënësve realizohet në një deri në dy vende. Kundrejt atyre një e pesta komunikojnë në tre ose më shumë vende që dëshmon se përmes komunikimit e cila realizohet në më shumë vende arrihet një nivel më i lartë i intensitetit të kyçjes së përbashkët në aktivitetet e përditshme të nxënësve të grupeve të ndryshme etnike.

Në bazë të analizës së të dhënave të përgjithshme të të gjithë nxënësve të anketuar, në hulumtimet mundet të konkludohet se gati çdo i katërti (2011-20; 2012-21%), komunikimin e tij me përkatësitë e grupeve të ndryshme etnike e realizon vetëm në shkollë. Gati gjysma e nxënësve të anketuar (2011-45%; 2012-49%), komunikimin e realizojnë përveç se në shkollë edhe në vende tjera.

Në vitin 2011 27% kanë komunikuar me përkatësi të grupeve të ndryshme etnike në vende tjera por nuk kanë komunikuar me përkatësi të grupeve të ndryshme etnike në shkollë. Në hulumtimin e 2012 është zvothëruar përqindja për gjashtë pika dhe është 19%. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se në vitin 2011 3% nga nxënësit absolutisht nuk kanë komunikuar me nxënës të përkatësisë së grupeve të ndryshme etnike dhe numri i tyre është zmadhuar në vitin 2012 për 5 pika (8%).

c) Përgatitje për komunikim në grupin i cili ende nuk ka realizuar komunikim me përkatësitë e grupeve të ndryshme etnike

Në lidhje me gatishmërinë për komunikim të nxënësve të cilët nuk kanë realizuar komunikim me përkatësitë e grupeve të ndryshme etnike, distribuimi i rezultatave tregon se te kjo grupë marginale zotëron tendenca e mbylljes për komunikim me përkatësitë e grupeve të ndryshme etnike.

Nga nxënësit e anketuar në vitin 2011 të cilët nuk kanë realizuar asnjë lloj komunikimi vetëm dy nxënës maqedonas nga 13 kanë deklaruar se janë të gatshëm të komunikojnë me përkatësitë e grupeve të ndryshme etnike kurse 11 (nëntë janë maqedonas dhe dy shqiptarë) prej tyre kanë deklaruar se nuk janë të gatshëm të komunikojnë me përkatësitë e grupeve të ndryshme etnike. Në vitin 2012 prej 24 nxënësve të anketuar të cilët nuk kanë realizuar asnjë lloj komunikimi, dhjetë (të gjithë janë maqedonas), shprehin gatishmëri të komunikojnë me përkatësitë e grupeve të ndryshme etnike, kurse 14 të tjerë (dymbëdhjetë janë maqedonas dhe dy shqiptarë), kanë deklaruar se nuk janë të gatshëm të komunikojnë.

-Gatishmëria për vendosjen e lidhjeve miqësore mes nxënësve

Miqësia mes njerëzve paraqet relacion të identifikimit të përbashkët të personalitetit dhe interesave. Miqësia paraqitet që në shkollë fillore dhe paraqet një nga format e zgjedhjes së lirë në relacionet e reja të institucioneve sociale për dallim nga periudha parashkollore kur relacionet sociale ende nuk kanë qenë të

institucionalizuara. Në periudhën e adoleshencës miqësia është e ndjekur me një spektër të gjërë të marrëdhënieve emocionale dhe vetë ajo është e ekspozuar në proces të vazhdueshëm të rishqyrtimit, sepse në atë periudhë veçanërisht janë të ashpëruara kriteriumet për formimin e pasqyrës së personazheve ideale dhe marrëdhënieve të tyre në mes. Për shkak të këtij procesi të ngadalshëm të rishqyrtimeve të vazhdueshme të miqësisë, një numër më i vogël i shoqërimeve nga ajo periudhe e përjetojnë atë periudhe por nëse e tejkalojnë përjetimin më vonë fitojnë karakterin e miqësisë. Duke u nisur nga rëndësia e këtyre relacioneve të miqësisë mes nxënësve në shkolla, në ankëtë ishte shtruar pyetja cilët janë shokët e tyre më të mirë ku kishin mundësinë të bëjnë një zgjidhje të shumfishtë dhe të tregojnë shokët e përkatësisë së tyre dhe atë grupeve tjera etnike.

Tabela 3

Shokë më të mirë të juaj janë:		Nacionaliteti						Gjithsej të gjithë nxënësit	
		Maqedonas				Shqiptarë			
		Homogjen		Heterogjen		Heterogjen			
		N	Col%	N	Col%	N	Col%		
2011	Maqedonas	135	99%	93	99%	51	47%	309	84%
	Shqiptarë	8	6%	11	12%	105	96%	132	36%
	Serb	27	20%	21	22%	4	4%	67	18%
	Turq	4	3%	11	12%	32	29%	51	14%
	Romë	1	1%	5	5%	10	9%	21	6%
	Vlleh	8	6%	2	2%	1	1%	11	3%
Nacionalitete tjera		12	9%	12	13%	12	11%	45	12%
Gjithsej		136	143%	94	165%	109	197%	370	172%
2012	Maqedonas	133	100%	76	100%	50	53%	279	86%
	Shqiptarë	7	5%	12	16%	93	98%	117	36%
	Serb	18	13%	19	25%	2	2%	46	14%
	Turq	9	7%	2	3%	30	32%	47	15%
	Romë	4	3%	4	5%	7	7%	18	56%
	Vlleh	5	4%	1	1%	1	1%	7	2%
Nacionalitete tjera		3	2%	4	5%	9	9%	22	7%
Gjithsej		133	135%	76	155%	95	202%	325	165%

Rezultatet e hulumtimit tregojnë se në hulumtimin e parë në mesatare zgjedhje kanë bërë 1.72 shokë nga përkatësia e vete ose nga etnitetet tjera. Në hulumtimin e përsëritur kjo mesatare është zvogëluar në 1.65 zgjedhje të shokëve sipas përkatësisë nacionale (shih tabela 3). Në shkollat homogjene miqësitë e përbashkëta mes përkatësive të grupeve tjera etnike janë më pak të shprehura (1.43 në 2011, 1.35a në 2012). Kjo është si rezultat se homogeniteti i lartë nacional në ato shkolla (të përkujtohem se në ato shkolla 90% nga nxënësit e anketuar janë maqedonas) pra prej aty edhe mundësia më e vogël për lidhje të miqësisë mes përkatësive të bashkësive të ndryshme etnike. Në shkollat me përbërje etnike heterogjene, zgjedhja mesatare e shokëve është më e shprehur. Mes maqedonasve në 2011 zgjedhja mesatare është 1.65 edhe ai në 2012 ka rënë në 1.55. Mes shqiptarëve zgjedhja është më e shprehur edhe më 2011, mesatarja është 1.97 kurse në 2012 ka tendencë për rritje dhe është 2.02.

Ndikimi i zhvillimit të miqësisë mes nxënësve reflektohet në më shumë dimensione ku do të analizojmë dy aspekte të cilat dallohen sipas relevancës së tyre.

Analiza e rezultateve në shkollat me përbërje sociodemografike heterogjene, tregon se vendosja e miqësive mes përkatësive të ndryshme të bashkësive në përiudhën mes dy hulumtimeve është me tendencë pozitive për ndryshime. Gjejmë nga 11 maqedonas të anketuar në 2011 kanë thënë se shqiptar është shoku i tyre më i mirë, 5 nga ata (45%) mendojnë se dhuna është e arsyeshme në zgjidhjen e problemeve në shoqëri kurse 6 nga ata tregojnë se nuk e arsyetojnë. Në 2012 vetëm 1 (8%) nga 12 ku shok më i mirë është shqiptar mendon se dhuna është e arsyeshme kurse 11 (92%) mendojnë se është e paarsyeshme. Mes shqiptarëve vërehet një tendencë e ngjajshme. Nga 50 të anketuar të cilët më të mirë kanë maqedonas, në 2011 33% mendojnë se dhuna është e arsyeshme kurse 67% se është e paarsyeshme. Në vitin 2012 nga 51 të anketuar të cilët kanë deklaruar se shokë më të mirë kanë maqedonas vërehet tendencë rënieje të qëndrimit se dhuna është e arsyeshme (18%) kurse është rritur numri i atyre të cilët nuk e arsyetojnë dhunën (82%).

Analiza e aspektit tjetër i referohet frekuencës së komunikimit me nxënësit e nacionaliteteve tjera. Tendencë gjenerale edhe në këtë dimension të marrëdhënies, tregon se ato të cilët kanë miq edhe nga nacionalitetet tjera shprehshëm komunikojnë me përkatësitë tjera nacionale se sa ato ku miqësia është e fokusuar në nxënësit të përkatësisë së vet.

Këto relacione mes qëndrimit ndaj dhunës, miqësisë dhe frekuencës së komunikimit, paraqet interaksione komplekse mes tyre ku si rezultat është krijimi i ambientit pozitiv të tolerancës dhe besimit të ndërsjellët si dhe mirkuptimit në masë ku këto parametra janë të lidhura më fortë dhe janë më stabile.

Por kur evaluon kontributin nga ky efekt pozitiv, nga bashkimi i miqësive, duhet patur llogari se miqësitë mes maqedonasve dhe shqiptarëve përfshin një numër shumë të vogël nxënësish (12% në 2011 и 16% në 2012). Mes shqiptarëve, përfshirë 47% të nxënësve të cilët kanë deklaruar se shokë të tyre më të mirë janë maqedonas, në vitin 2012 numri është rritur në 53%, por duhet patur parasysh se ky “ndryshim” është ndryshim vetëm në numrat absolut, por në testimin e dallimit tregon se ndryshimi në bazë statistikore nuk është shumë e rëndësishme, t testi nuk është i rëndësishëm ($t=0.95$ $df=202$).

Megjithatë nëse merren parasysh këto dallime në treguesit e përgjigjeve të nxënësve maqedonas dhe shqiptarë, mundet të thuhet se egzistojnë dy mundësi ose ato miqësi nuk janë të dyanshme ose paraqesin tendenca për formimin e një pasqyre të tejidealizuar për marrëdhëniet në relacione të ndërsjellta se sa ashtu siç janë dhe egzistojnë në realitet, përfundim ku para se gjithash është në përgjigjet e nxënësve shqiptarë.

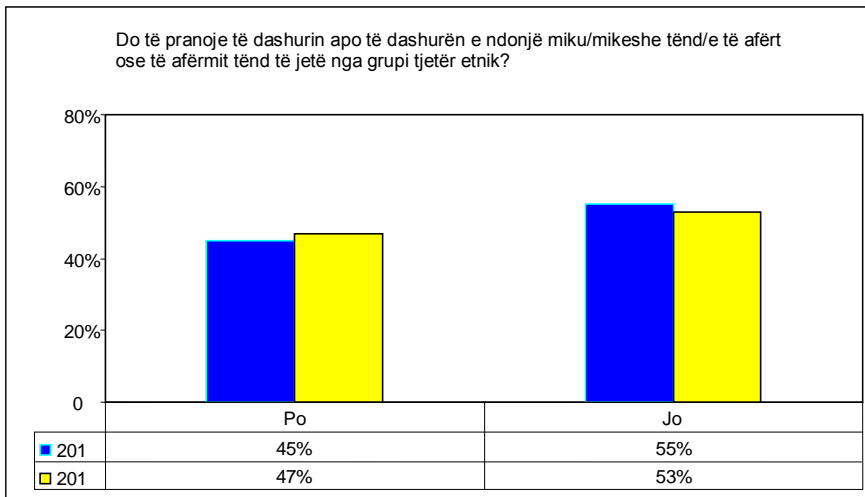
- Vlerësim për kapacitetin e përfshirjes të nxënësit e shkollave të mesme

Grup tjetër i pyetjeve është në lidhje me potencialin për pranimin e lidhjeve të afërta me grupe tjera të përkatsive etnike. Në analizën e mëtutjeshme termi “përfshirje” paraqet gatishmëri për pranimin e lidhjeve të afërta me grupe tjera të

përkatsive etnike, kundrejt mosgatishmërisë për pranimin e lidhjeve të afërta – “ekskluzivitet”.

Në pyetjen “Do të pranoje të dashurin apo të dashurën e ndonjë miku/mikeshe tënd/e të afërt ose të afërmit tënd të jetë nga grupi tjetër etnik?” , përgjigjet në të dyja hulumtimet tregojnë nivel të vazhdueshëm të gatishmërisë për pranimin e lidhjeve të ngushta me pjestarë të grupeve tjera etnike. Gjejmë nga 45% të përgjigjeve të nxënësve të cilët kanë shprehur gatishmërinë për pranimin në vitin 2011, në hulumtimin e vitit 2012 përqindja e njejtë e nxënësve për pranim (indikacioni për përfshirje), lidhje të ngushta me pjestarë të grupeve tjera etnike është 47%.

Grafiku 3

Në të dyja hulumtimet në shkolla me përbërje sociodemografike më heterogjene, përfshirja është më e vogël në krahasim me shkollat me përbërje sociodemografike më homogjene. Në hulumtimin fillestar të 2011, përfshirja¹¹ është më e vogël për 26 pikë, përqindje (61%; 35%). Ky relacion ka mbetur gati i pandryshuar edhe në hulumtimin e vitit 2012 ku përfshirja në shkolla me përbërje sociodemografike heterogjene është më e vogël për 24 pikë, përqindje (61%; 37%) shih tabelën 4. Testimet e dallimeve edhe për 2011 edhe për 2012 tregojnë se dallimet janë statistikisht domethënëse. T testi për 2011 domethënës për nivelin e besueshmërisë prej 99% ($t=4,92$ $df=368$ në interval të besueshmërisë prej 99%)

¹¹ “përfshirje” paraqet gatishmëri për pranimin e lidhjeve të ngushta me përfaqësues tjerë të grupeve etnike, kundrejt jogatishmërisë për pranimin e lidhjeve të ngushta – “ekskluzivitet”

Tabela 4

Do të pranoje të dashurin apo të dashurën e ndonjë mikut/mikeshës tënd/e të afërt ose të afërmit tënd të jetë nga grupi tjetër etnik?		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedons dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		Numër	Col %
		Numër	Col %	Numër	Col %		
2011	Po	90	61%	77	35%	167	45%
	Jo	58	39%	145	65%	203	55%
	Totali	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Po	85	61%	69	37%	154	47%
	Jo	54	39%	117	63%	171	53%
	Totali	139	100%	186	100%	325	100%

a) analizë e kapaciteteve të dimensionit përfshirje – ekskluzivitet/mospërfshirje sipas përkatësisë nacionale

Analiza e rezultateve nga hulumtimi tregon se egzistojnë dallime mes maqedonasve, shqiptarëve dhe pjestarëve të bashkësive më të vogla etnike në lidhje me këtë çështje. Në dimensionin përfshirje – ekskluzivitet, nxënësit maqedonas në të dyja hulumtimet në mënyrë të vazhdueshme janë të ndarë, gjysma me qëndrim për përfshirje dhe gjysma për ekskluzivitet në lidhje me këtë çështje. Mes nxënësve shqiptarë, duke i marrë parasysh të dyja hulumtimet, në vitin 2011, përfshirja është shumë më pak e përhapur (28%) në krahasim me qëndrimin për ekskluzivitet i cili është 2.6 herë më i përhapur (72%).

Mirëpo në vitin 2012 mes nxënësve shqiptarë, lidhja mes përfshirjes dhe ekskluzivitetit ka ndryshuar dukshëm. Pas një viti tek nxënësit shqiptarë, përfshirja është më shumë e përhapur në krahasim me vitin e kaluar (41%), në llogari të prezencës së zvogëluar të qëndrimit ekskluziv (59%) në lidhje me këtë çështje (shih tabelën 5). Testimi në dallimet e përgjigjeve të nxënësve shqiptarë vërteton se dukshëm janë zmadhuar kapacitetet e përfshirjes. T testi i rëndësishëm në nivel të besueshmërisë 95% ($t=2.45$ $df=319$ në interval të besueshmërisë prej 95%). Ky ndryshim (në nivel deklarativ) mundet të përshkruhet në ndikimin e programit të arsimimit paqësor në shkollat e mesme.

Tabela 5

Do të pranoje të dashurin apo të dashurën e ndonjë mikut/mikeshës tënd/e të afërt ose të afërmit tënd të jetë nga grupi tjetër etnik?		TOTALI					
		PO		JO		N	row%
		N	row%	N	row%		
2011	Maqedonas	115	50%	115	50%	230	100%
	Shqipëtar	31	28%	78	72%	109	100%
	Nacionalitet tjetër	21	68%	10	32%	31	100%
	Totali	167	45%	203	55%	370	100%
2012	Maqedonas	103	49%	106	51%	209	100%
	Shqipëtar	39	41%	56	59%	95	100%
	Nacionalitet tjetër	12	57%	9	43%	21	100%
	Totali	154	47%	171	53%	325	100%

b) Tipologjia e marrëdhënieve emotive ndaj etnikumeve dhe lidhja e tyre me dimensionin përfshirje – ekskluzivitet të nxënësit e shkollave të mesme

Për shqyrtimin e referencave etnike të cilat bazohen në ndjenja pozitive ose negative ndaj përfaqësuesëve të grupeve etnike të caktuara, në këtë hulumtim ishte dhënë një sërë pyetjesh për evaluim të preferencave emotive ndaj pjestarëve të etniteteve të ndryshme. Nxënësve të anketuar ju ishin parashtuar pyetjet që të vlersojnë në shkallë prej 1 deri më 5 si janë ndjenjat e tyre, nga një shumë negative deri te shumë pozitive ndaj përfaqësuesëve të etnikumeve të ndryshëm. Përpunimi i të dhënave bazohet në grupimin e përgjigjeve të të anketuarëve dhe në bazë të të dhënave të grumbulluara bëhet tipologjizimi gjeneral i marrëdhënieve emotive ndaj përfaqësuesëve të grupeve etnike. Ky tipologjizim përfshin 3 shkallë nga marrëdhënia e ndjenjave gjenerale ndaj përfaqësuesëve të bashkësive etnike:

- Dominimi i ndjenjave negative ndaj përfaqësuesëve të etnikumeve tjera
- Emocione të matura ose të përziera ndaj përfaqësuesëve të etnikumeve tjera
- Dominimi i ndjenjave pozitive ndaj përfaqësuesëve të etnikumeve tjera

Supozimi se ato nxënës tek të cilët dominon ndjenja pozitive ndaj përkatësive të grupeve të ndryshme etnike, mund të manifestojnë qëndrim përfshirës dhe në ashtu pyetjesh të ndryshme siç është lidhja emotive mes të rinjve vërtetohet në të dyja hulumtimet. Në vitin 2012 të anketuarit ku dominonte ndjenja pozitive, më me numër janë ato me qëndrim përfshirës (33%) kundrejt atyre të cilët kanë qëndrim ekskluziv (28%). Dallimi mes tyre është 5 pikë në përqindje. Në 2011 ky dallim mes grupeve të të anketuarve tek të cilët dominon ndjenja pozitive me qëndrim përfshirës (42%) dhe ato që kanë qëndrim ekskluziv (28%), është 19 pikë në përqindje.

Në nivelin e intensitetit të matur të ndjenjave ndaj përkatësive tjera etnike në vitin 2012, lidhja mes tyre është shumë ngjajshme. Mundësia të pranojnë (62%) se sa mos pranojnë (61%), afërsi emotive mes të rinjëve me përkatësi të ndryshme etnike është e balancuar. Kundrejt këtij hulumtimi nga viti 2011, niveli i intensitetit të matur të ndjenjave ndaj përkatësive të etniteteve të ndryshme, lidhshmëria është në kahje të kundërt. Në atë rast mundësia është shumë e vogël të pranojnë (49%) se sa mos pranojnë (63%) lidhje të afërt emotive mes të rinjëve me përkatësitë e ndryshme të etniteteve (t testi =2.66 C.I. në kufi të besueshmërisë prej 99%).

Tek të anketuarit ku dominon ndjenja negative për 6 pikë përqindjeje në të dy hulumtimet, më i madh është numri që nuk e përkrahin atë lloj lidhjeje (2011-9%; 2012-5%) (shih tabela 6). Testimi domethënës statistikorë në grupin ku dominojnë ndjenja negative ndaj etniteteve tjera me siguri prej 90%, mundet të pritet se në proporcionin e konfirmuar ato nuk do të përkrahin në lidhje me ata të cilët do të përkrahnin lidhje të ngushtë me etniteteve tjera. Analiza e të dhënave vërtetoi egzistim të lidhjeve të vërtetuara empirike mes shkallës së dominimit pozitiv gjegjësisht ndjenjat negative ndaj etniteteve tjera dhe manifestimit përfshirës ose ekskluziv. Në këtë çështje u mbajtëm pak më në detaje sepse lidhjet e analizuarat tregojnë në shablone të caktuara tipike aksione emotive në reaksionet ndaj pyetjeve të ndryshme të cilët i përcaktojnë reaksionet ndaj etniteteve tjera në spektrin e tërë të marrëdhënieve dhe sferën e marrëdhënieve ndërnacionale.

Tabela 6

		Do të pranoje të dashurin apo të dashurën e ndonjë mikut/mikeshës tënd/e të afërt ose të afërmit tënd të jetë nga grupi tjetër etnik?				Totali	
		PO		JO		N	%
		N	%	N	%		
2011	Dominimi i ndjenjave negative	14	9%	28	15%	42	12%
	Intensiteti i matur i ndjenjave	79	49%	119	63%	198	56%
	Dominim i ndjenjave pozitive	68	42%	43	23%	111	32%
	Totali	161	100%	100%	100%	100%	100,0%
2012	Dominimi i ndjenjave negative	8	5%	19	11%	27	9%
	Intensiteti i matur i ndjenjave	94	62%	101	61%	195	61%
	Dominim i ndjenjave pozitive	50	33%	47	28%	97	30%
	Totali	152	100%	100%	100%	100%	100,0%

Këto shablone aksiono-emotive të reaksioneve tipike ndaj etniteteve tjera e formojnë sfondin psikologjik të personalitetit ku në sfidat e ndryshme jetësore, me pavetëdije dhe në mënyrë automatike dalin në shprehje. Prandaj, kur kërkohen arsyet për problemet të cilët dalin në mjediset e përziera etnike, duhet pasur kujdes për komponentat emotivo-iracionale të cilët i përcaktojnë reaksionet e njëzëve dhe jo të merren parasysh vetëm determinantet racionalo-objektive, të cilët e përcaktojnë sjelljen e njëzëve në mjedise multietnike. Kjo është shumë e rëndësishme sepse këto komponenta emotivo-aksionare janë lehtë “të vrullshme” tek të rinjtë.

Këto konstatime i vërtetojnë të dhënat nga hulumtimi ku tregojnë se probabiliteti për ardhje deri te përdorimi i dhunës që të zgjidhen problemet në shoqëri janë dukshëm më të mëdha mes atyre ku dominon ndjenja negative në raport me ata tek të cilët dominon ndjenja pozitive ndaj etniteteve tjera në shkollë.

Rezultatet nga hulumtimi tregojnë se te 36% nga nxënësit tek të cilët dominon ndjenja negative në 2011, medojnë se dhuna në zgjidhjen e problemeve është e arsyeshme kurse më shumë se dy herë (17%) qëndrimin e tillë e kanë deklaruar nxënësit ku zotërojnë ndjenja pozitive. Nga hulumtimi i 2012 kjo marrëdhënie është shumë e shfaqur 44% nga ato me dominim të ndjenjave negative, mendojnë se dhuna është e arsyeshme kundrejt 11%, ashtu përgjigjesh mes nxënësve te të cilët dominojnë ndjenja pozitive (shih tabela 31)

c) perceptimi më i madh i tensionimeve ndëretnike dhe incidenteve, ndikon në zvogëlimin e shkallës së përfshirjes në shkolla me përmbajtje sociodemografike heterogjene

Kjo tendencë e përfaqsimi të zvogëluar në mjedise sociodemografike më heterogjene, është e lidhur me perceptim të tensioneve ndëretnike dhe incidenteve në këto shkolla. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se në këto shkolla në vitin 2011 nga të anketuarit të cilët mendojnë se ka tensionime ndëretnike 34%, manifestojnë qëndrim përfshirës. Në vitin 2012 kjo lidhje është gati e pandryshuar (36%; 65%). E ngajshme është edhe lidhshmëria kur bëhet fjalë për perceptimet për incidentet ndëretnike, në vitin 2011 lidhja është (36%; 65%), dhe në vitin 2012 është butësisht e ndryshuar në kahje pozitive (36%; 69%). Edhe pse nga tabela 6b duket se edhe ato nxënës të cilët mendojnë se nuk ka tensionime, përgjigjen në proporcion të ngajshëm si ato të cilët kanë thënë se ka tensionime, duhet të theksohet se ato

nxënës të cilët kanë vlerësuar se ka tensionime janë të dyfishtë (142), në lidhje me ato të cilët mendojnë se nuk ka tensionime (73) të vitit 2011. Kjo lidhje në vitin 2012 është ndryshuar në kahje të numrit të zvogëluar të atyre të cilët mendojnë se ka (107), dhe ato të cilët mendojnë se nuk ka është e pandryshuar (73), tregon se arritja e zërit bazë të atmosferës së përgjithshme para se gjithash e përcaktojnë nxënësit të cilët mendojnë se ka tensionime ndëretnike. Testimi i rëndësishë së dallimeve në qëndrimin përfshirës dhe atë ekskluziv dhe mes atyre të cilët kanë vlerësuar se ka edhe mes atyre që kanë vlerësuar se nuk ka tensionime ndëretnike, është e rëndësishme edhe në të dy hulumtimet.

Këto të dhëna vërtetojnë se atmosfera e përgjithshme e cila dominon në perceptimin e tensionimeve dhe incidenteve, ndikon në mënyrë frenuese në gatishmërinë për pranimin dhe përcaktimin e marrëdhënieve më të afërta me përkatësitë e bashkësive tjera etnike. Me fjalë tjera mundet të thuhet përderisa ambienti i plotë në këto shkolla është me tendencë të zvogëlimit të nivelit të tensioneve ndëretnike dhe incidenteve, mundet të arrijë në zmadhimin e qëndrimit përfshirës te nxënësit.

Tabela 6b (shkolla heterogjene)

			Do të pranoje të dashurin apo të dashurën e ndonjë mikut/mikeshës tënd/e të afërt ose të afërmit tënd të jetë nga grupi tjetër etnik?				Totali	
			Po		Jo		N	%
			N	%	N	%		
2011	Mendon se në shkollën tënde ka tensionime ndëretnike?	Po ka	49	34%	93	66%	142	100%
		Jo ska	24	33%	49	67%	73	100%
		Refuzon/ pa përgjigje	4	57%	3	43%	7	100%
Gjithsej			77	35%	145	65%	222	100%
2012	Mendon se në shkollën tënde ka tensionime ndëretnike?	Po ka	38	36%	69	65%	107	100%
		Jo ska	27	37%	46	63%	73	100%
		Refuzon/ pa përgjigje	4	67%	2	33%	6	100%
Gjithsej			69	37%	117	63%	186	100%

4. Lidhja e formave të dhunës me tensionet dhe incidentet ndëretnike në shkolla

Perceptimi i llojeve të dhunës në shkolla, determinatë qëndrore e perceptimeve të incidenteve ndëretnike

Komponenta kryesore rreth se cilës kristalizohen paraqitjet e nxënësve për incidentet ndëretnike në shkolla, janë perceptime të dhunës në shkolla. Rezultatet nga hulumtimet tregojnë se tendenca bazë në perceptimin e formave të dhunës ku është e kyçur edhe komponenta e atakut fizik (dhuna fizike, rënie shuplakë, dhuna fizike grupore dhe kanosje me armë), është me frekuencë më të ulët (si të para ashtu edhe të dëgjura) në krahasim me format e dhunës pa manifestimin e atakut fizik. Nëse merret parasyshë dallimi kualitetiv mes tyre mundet të thuhet edhe pse frekuenca e dhunës me komponentë fizike është më e vogël, ato forma të dhunës në formimin e ndjenjës së plotë për prezencë të dhunës në shkolla, kontribuojnë relativisht më shumë se sa dhuna pa komponentë fizike. Ky konstatim bazohet në analizën e marrëdhënies mes deklaratave të formave të para dhe të dëgjura të dhunës në shkollë. Rezultatet nga hulumtimi tregojnë se në përqindje të një kanosje me armë të parë në vitin 2011, për atë kanë dëgjuar 2.12 kurse në vitin 2012 (2.06). Për dhunën fizike grupore lidhja është 1.0 ndaj 1.29 në 2011, dhe në 2012 është 1 ndaj 1.39. Marrëdhënia për dhunë fizike është 1 ndaj 1.41 në 2011 dhe në 2012 është zvogëluar dhe është 1 ndaj 1.19. Përderisa variacionet e marrëdhënies mes dhunës së dëgjuar dhe parë pa komponentë fizike është e balancuar edhe në të dyja hulumtimet dhe paksa ndryshon rreth njëshit (shih tabela 7).

Tabela 7

	Çfar lloji të dhunës ke parë – dëgjuar në shkollën tënde?	Ka parë		Ka dëgjuar		R (p – d)	Relacioni p/d
		N	%	N	%	%	
2011	Dhunë fizike	128	35%	180	49%	+14%	1.41
	Dhunë verbale	199	54%	205	55%	+1%	1.03
	Sjellje e turpshme dhe vulgare	130	35%	121	33%	-2%	0.93
	Dhunë psikike	70	19%	74	20%	+4%	1.06
	Goditje me shpulla	108	29%	118	32%	+3%	1.1
	Dhunë fizike grupore	68	18%	88	24%	+6%	1.29
	Kanosje me armë	34	9%	72	20%	+11%	2.12
	Tjera	7	2%	9	2%	0%	
	Nuk ka dhunë në shkollë	68	18%	53	14%	-4%	
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje	8	2%	7	2%	0%	
	Gjithsej	370	222%	370	251%	+29%	
2012	Dhunë fizike	142	44%	169	52%	+8%	1.19
	Dhunë verbale	208	64%	210	65%	+1%	1.01
	Sjellje e turpshme dhe vulgare	108	33%	105	32%	-1%	0.97
	Dhunë psikike	68	21%	68	21%	0%	1.00
	Goditje me shpulla	81	25%	96	30%	+5%	1.2
	Dhunë fizike grupore	58	18%	81	25%	+7%	1.39
	Kanosje me armë	16	5%	33	10%	+5%	2.06
	Tjera	0	0%	2	1%	1%	
	Nuk ka dhunë në shkollë	59	18%	59	18%	0%	
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje	0	0	0	0%	0%	
	Gjithsej	325	228%	325	254%	26%	

*R (p - d) Dallimi në % mes atyre që kanë dëgjuar për dhunën – dhunë që kanë parë

- Dallimet në perceptimin e formave të dhunës në shkollat e mesme, e përcaktuar me shkallën e homogjenitetit etnik

Në përgjithësi, perceptimi i dhunës si të para ashtu edhe të dëgjuara, dukshëm ndryshon në lidhje me shkollat “homogjene” dhe atë “heterogjene”, dhe në të dyja hulumtimet në kahje të frekuencës më të madhe në shkollat “heterogjene”. Në shkollat “homogjene” në vitin 2011 mesatarisht kanë parë 1.27 lloje të dhunës, sipas përgjigjeve të të anketuarve. Në këto shkolla në vitin 2012 mesatarisht kanë parë më shumë lloje të dhunës edhe atë 1.57. Por për dallim të tyre në shkollat “heterogjene” në vitin 2011 mesatarja e dhunës së parë është dyfish më e madhe (2.51) dhe padyshim ka ndryshuar në 2012 dhe është 2.48. Kjo logaritje është bërë në bazë të përpunimit të të dhënave të paraqitura në tabelën 8.

Tabela 8

Çfar lloji të dhunës ke parë në shkollën tënde?		Shkolla (Shkolla M+ , M+ edhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		Numër	Col %
		Epoj	Col %	Epoj	Col %		
2011	Dhunë fizike	7	5%	121	55%	128	35%
	Dhunë verbale	68	46%	131	59%	199	54%
	Sjellje e turpshme dhe vulgare	49	33%	81	37%	130	35%
	Dhunë psikike	39	26%	31	14%	70	19%
	Goditje me shpulla	18	12%	90	41%	108	29%
	Dhunë fizike grupore	2	1%	66	30%	68	18%
	Kanosje me armë	2	1%	32	14%	34	9%
	Tjera	3	2%	4	2%	7	2%
	Nuk ka dhunë në shkollë	53	36%	15	7%	68	18%
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje	3	2%	5	2%	8	2%
	Totali	148	165%	222	260%	370	222%
2012	Dhunë fizike	25	18%	117	63%	142	44%
	Dhunë verbale	87	63%	121	65%	208	64%
	Sjellje e turpshme dhe vulgare	47	34%	61	33%	108	33%
	Dhunë psikike	40	29%	28	15%	68	21%
	Goditje me shpulla	14	10%	67	36%	81	25%
	Dhunë fizike grupore	6	4%	52	28%	58	18%
	Kanosje me armë			16	9%	16	5%
	Nuk ka dhunë në shkollë	41	30%	18	10%	59	18%
	Totali	139	187%	186	258%	325	228%

Në lidhje me dhunën të cilët kanë dëgjuar nxënësit e anketuar është me tendencë të shfaqur të frekuencës më të madhe edhe në shkollat “homogjene” dhe atë “heterogjene”. Tendencë e cila është prezente edhe në hulumtimin fillestar edhe atë final. Në shkollat “homogjene” mesatarisht kanë dëgjuar për dhunë rreth 1.52 në vitin 2011 kurse në vitin 2012 mesatarja është rritur në 1.76. Në shkollat “heterogjene” në vitin 2011 mesatarisht kanë dëgjuar për dhunë 2.90 kurse në vitin 2012 ka një rënie të butë të mesatares në 2.78 (shih tabelën 9).

Tabela 9

Për çfarë lloji të dhunës ke dëgjuar në shkollën tënde ?		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shqiptarë)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ u dhe Shqiptarë)		Numër	Col %
		Numër	Col %	Numër	Col %		
2011	Dhunë fizike	25	17%	155	70%	180	49%
	Dhunë verbale	75	51%	130	59%	205	55%
	Sjellje e turpshme dhe vulgare	37	25%	84	38%	121	33%
	Dhunë psikike	39	26%	35	16%	74	20%
	Goditje me shpulla	21	14%	97	44%	118	32%
	Dhunë fizike grupore	9	6%	79	36%	88	24%
	Kanosje me armë	13	9%	59	27%	72	20%
	Tjera	5	3%	4	2%	9	2%
	Nuk ka dhunë në shkollë	42	28%	11	5%	53	14%
	Refuzon	3	2%	4	2%	7	2%
	Totali	148	182%	222	297%	370	251%
2012	Dhunë fizike	35	25%	134	72%	169	52%
	Dhunë verbale	89	64%	121	65%	210	65%
	Sjellje e turpshme dhe vulgare	45	32%	60	32%	105	32%
	Dhunë psikike	40	29%	28	15%	68	21%
	Goditje me shpulla	23	17%	73	39%	96	30%
	Dhunë fizike grupore	10	7%	71	38%	81	25%
	Kanosje me armë	3	2%	30	16%	33	10%
	Tjera			2	1%	2	1%
	Nuk ka dhunë në shkollë	41	30%	18	10%	59	18%
	Vrasje			1	1%	1	0%
	Totali	139	206%	186	289%	325	254%

Nga të gjithë format e dhunës pa marrë parasyshë a bëhet fjalë për të dëgjuar apo të parë, me frekvente edhe në të dyja hulumtimet në të gjitha shkollat të përfshira në hulumtim është dhuna verbale. Kjo do të thotë se përmes dhunës verbale shumë më lehtë shprehet frustracioni dhe për shkak të saj mundet të llogaritet si inicim shpërthyes e cila mund të provokojë edhe në forma tjera më të rënda të dhunës. Mundet të llogaritet edhe psikologjikisht edhe realisht se gjeneza e formave të rënda të dhunës, komponenta e cila i ndjekim është dhuna verbale

Nga ana tjetër duhet të thuhet se dhuna verbale nuk është kusht i mjaftueshëm për shpërthimin e llojeve tjera të dhunës. Analiza tregon se tendenca e shprehur është jashtëzakonisht më frekvente e manifestimit të formave të ndryshme të dhunës, edhe kur është fjala për të para dhe të dëgjuara, në shkollat “heterogjene” kundrejt atyre “homogjene” (shih tabelat 8 dhe 9).

Rëndësia, jo vetëm e dhunës verbale por edhe të llojeve tjera të dhunës pa komponentë fizike të dhunës si ajo sjellja e turpshme dhe llojet e dhunës psikike, është veti e tyre që ti “zgjojë” stereotipet etnike negative dhe paragjyqime dhe ta drejtojë komponentën agresive të fshehur të cilët e kanë në vete të çlirohet dhe të transferohet, në numër të caktuar të rasteve, si dhunë me komponentë fizike në vete. Për shkak të këtijë lloji të strukturës komplekse të dhunës, e nevojshme është strategji e zvogëlimit të nivelit të dhunës në shkolla, të ketë qasje integrale që nënkuptojmë strategji ku kyçen në mënyrë plotësuese nëpër programe për zvogëlimin e dhunës në shkolla dhe programe të cilat ndërmerrin edhe jashtë shkollave me qëllim që të rrethohen në një njësi të vetme funksionale.

Treguesit e hulumtimeve tregojnë në atë se projektet partikulare të ndërmarra në shkolla, në vete nuk kanë kapacitet të arrijnë rezultate më të qarta përderisa ato nuk janë pjesë e një njësie të vetme funksionale ku do të lidhen arrijtet e tyre në efekt unik në nivel të shoqërisë në përgjithësi. Më këtë lloj të rrethimit të qasjes së integruar ndaj fenomeneve të dhunës në shkolla, në afat më të gjatë mundet të arrihet në arrijte më të rëndësishme në këtë plan.

- Perceptimi i tensioneve dhe incidenteve në forma të dhunës në shkollat e mesme

a) Perceptimi i tensioneve dhe incidenteve¹² në shkolla

Perceptimi i tensioneve dhe incidenteve ndëretnike është thelbi rreth së cilës formohet klima dominuese të marrëdhënieve mes nxënësve në shkollat e mesme

¹² Dallimi mes tensionit dhe incidentit në këtë analizë bazohet në faktin që tensioni mbetet si komponentë e klimës së përgjithshme shoqërore në një shoqëri, pa mos u tejkualuar kufiri i ngjarjes apo rastit. Tensioni është një lloj i parashikimit të mundësisë për shpërthim të një ngjarjeje të padëshirueshme dhe të pakëndshme. Përderisa incidenti e tejkalon atë kufi psikologjik të pritjes së pakëndshme dhe manifestohet si ngjarje e pakëndshme dhe befasese, dhe në këtë analizë është e sjellë në definicionin nga studimi i OKB-së si manifestim i dhunës pa marrë parasyshë a është fizike apo psikike.

- Tensioni etnik është gjendje e tensionuar emocionale e cila paraqitet në relacion mes pjestarëve të grupeve të ndryshme etnike në bashkësi të caktuar.

- Incident është rast i papritur “pakëndshëm”, përderisa janë të kyçur pjestarë të grupeve të ndryshme etnike ku mund të jetë në bazë etnike, në rast e kur janë të involvuar pjesmarrës të grupeve të ndryshme etnike ose mos të ketë shenja etnike në rast kur bëhet mes pjestarëve të grupit të njëjtë etnik.

Tabela 10

2011	Mendoni se ka ose nuk ka tensionime ndëretnike / incidente në shkollën tënde?	Tensione ndëretnike		Incidente ndëretnike		R (t- i)
		N	%	N	%	%
	Po, ka	178	48%	170	46%	-2%
	Jo, ska	185	50%	193	52%	+2%
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje	7	2%	7	2%	0%
	Gjithsej	370	100%	370	100%	0%
2012	Po, ka	117	36%	131	40%	+4%
	Jo, ska	202	62%	194	60%	-2%
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje	6	2%	0	0%	-2%
	Gjithsej	325	100	325	100	0
R 2012-2011			-12%		-6%	-6%

*R (t-i) Dallimi në % mes incidenteve dhe tensioneve

Rezultatet e hulumtimeve tregojnë se në vitin 2011 48% nga nxënësit e anketuar kanë deklaruar se egzistojnë tensione, ndërsa 46% egzistojnë incidente në shkollat e tyre. Nga hulumtimi i vitit 2012, kanë deklaruar 36% se egzistojnë tensionime, kurse 40% ka pasur incidente ndëretnike. Dallimi mes perceptimit të tensioneve dhe incidenteve edhe në të dy hulumtimet është e vogël dhe përputhen. Megjithatë krahasimi mes dy hulumtimeve tregon se perceptimi e tensioneve ndëretnike nga 48% në vitin 2011 jashtëzakonisht është zvogëluar në 36% në vitin 2012, zvogëlimi është për 12 pikë përqindjeje. Gjithashtu vërehet zvogëlimi i incidenteve ndëretnike nga 46% në vitin 2011 në 40%, zvogëlimi është për 6 pika përqindjeje (shih tabelën10). Duhet theksuar se perceptimi për zvogëlimin e prezencës së tensioneve ndëretnike nuk ndiqet në volum të njejtë dhe zvogëlimi i perceptimit të incidenteve ndëretnike. Kjo tendencë tregon në faktin se perceptimi i zvogëluar për prezencën e tensioneve ndëretnike në shkolla nuk është kusht i mjaftueshëm për zvogëlim të dukshëm të perceptimit të incidenteve ndëretnike.

Këto relacione në mes të dhënave tregojnë se egziston mundësia se frustracionet dhe dhuna nga shoqëria, në përgjithësi “hidhet” në shkolla. Nxënësit e shkollave të mesme në ciklin e transmetimin të sjelljeve të dhunshme në shoqëri, në përgjithësi janë vetëm një media i qëlluar për zhvendosje të frustrimit gjeneral shoqërorë, konkretisht në sjellje të dhunshme të të rinjve në dhe jashtë shkollës. Ose më thjeshtë klima e cila mbizotëron në shkolla është vetëm një nga generatorët e incidenteve dhe sjelljes së dhunshme të nxënësve në shkolla. Tendenca e regjistruar në shkolla në vëllim të zvogëluar të tensioneve ndëretnike në shkolla nga hulumtimi i vitit 2012, të manifestohet një volum më i madh i perceptimit të incidenteve ndëretnike, tregon se efektet e arsimimit paqësor në shkollat e mesme nuk mund të jenë të përhershme dhe efikase pa mos u ndërmarrë sistem të veprimeve të vazhdueshme dhe masa në kahje të zvogëlimit të nivelit të tensioneve dhe dhunës në shoqëri. Për shkak të saj në evaluimin e efektit të arsimimit paqësor në shkolla, duhet të merren parasyshë faktet se fotografia e gjendjes nëpër shkolla është “kontaminuese” në shkallë të caktuar nga fotoja “e madhe” aktuale që egziston në shoqëri.

- Dallimi në perceptimin e nivelit të tensioneve ndëretnike dhe prezenca e incidenteve e caktuar nga shkalla e homogjenisë etnike në shkollat e mesme

Analiza e mëtutjeshme e të dhënave jep mundësinë që të vlerësohet sa është ndikimi i lidhshmërisë mes perceptimit të tensioneve ndëretnike dhe incidenteve ndëretnike në shkollat me homogjene në relacion të shkollave me përkatësi etnike heterogjene të nxënësve. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se shkollat “homogjene” në vitin 2011 mesatarisht 24% të nxënësve kanë deklaruar se në shkollën e tyre ka tensione ndëretnike kurse 9% se ka incidente ndëretnike. Në vitin 2012 të dhënat tregojnë se perceptimet për tensioneve ndëretnike janë zvogëluar në 7% (zvogëlimi është për 17 pika përqindjeje), kurse incidentet ndëretnike janë zvogëluar për 4% (shih tabela 11)

Tabela 11 (shkolla homogjene)

2011	Mendoni se ka ose nuk ka tensionime ndëretnike / incidente në shkollën tënde?	Tensione ndëretnike		Incidente ndëretnike		R (t-i)
		N	%	N	%	%
	Po, ka	36	24%	13	9%	-15%
	Jo, ska	112	76%	134	90%	+14%
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje			1	1%	+1%
	Gjithsej	148	100%	148	100.0%	0
2012	Po, ka	10	7%	6	4%	-3%
	Jo, ska	129	93%	133	96%	+3%
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje	0	0	0	0	0%
	Gjithsej	139	100%	139	100%	0

Në shkollat “heterogjene” në vitin 2011, perceptimi i tensioneve ndëretnike përfshin 64% kurse në incidente ndëretnike në 71%. Në vitin 2012 perceptimi i tensioneve ndëretnike është zvogëluar për 6 pikë përqindjeje (58%) gjithashtu vërehet edhe volumi i zvogëluar i perceptimit të incidenteve ndëretnike për 4 pikë përqindjeje nga 71% , në vitin 2011, dhe në 67%, në vitin 2012 (shih tabela 12).

Tabela 12 (shkolla heterogjene)

2011	Mendoni se ka ose nuk ka tensionime ndëretnike / incidente në shkollën tënde?	Tensione ndëretnike		Incidente ndëretnike		R (t-i)
		N	%	N	%	%
	Po, ka	142	64%	157	71%	+7%
	Jo, ska	73	33%	59	27%	-6%
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje	7	3%	6	3%	+1%
	Gjithsej	222	100%	222	100.0%	0
2012	Po, ka	107	58%	125	67%	+9%
	Jo, ska	73	39%	61	33%	-6%
	Refuzon të përgjigjet/pa përgjigje	6	3%			-3%
	Gjithsej	186	100%	186	100%	0

Mirëpo nëse analizohen treguesit relativ, ato tregojnë se në shkollat "homogjene" në vitin 2011 mesatarisht në 2.8 perceptimet e tensioneve ndëretnike, vjen 1 perceptim i incidentit ndëretnik. Në vitin 2012 kjo marrëdhënie është edhe më e pavolitshme sepse është e zvogluar në 1.7 ndaj 1. Në shkollat "heterogjene" në 2011 mesatarisht të 0.9 të tensioneve, është vërejtur një incident. Kurse në 2012 për nuancë të kësaj lidhjeje është ende e papërshtatshme sepse në 0.86 të tensioneve i perceptuar është një incident ndëretnik ose me fjalë tjera tendencë bazë në shkollat "heterogjene", numri i vlerësimit të prezencës së incidenteve ti tejkalojë numrat e prezencës së tensioneve ndëretnike. Analiza e katyre relacioneve tregon se :

- Atmosfera e plotë e shkollave në planin e prezencës së tensioneve dhe incidenteve ndëretnike është e ndryshme. Në shkollat "homogjene", pragu i tolerancës ndaj tensioneve dhe incidenteve ndëretnike është e ndryshme. Në shkollat "homogjene" pragu i tolerancës së tensioneve ndëretnike është më i lartë sepse mundësia është më e vogël se tensionet prezente në ato shkolla të transformohen në incidente të llojit ndëretnik.

Në shkollat "heterogjene" pragu i tolerancës të tensioneve ndëretnike është më i ulët sepse është prezente tendenca e manifestimit të një numri më të madh të incidenteve ndëretnike nga vlerësimet për egzistimin e tensioneve ndëretnike.

Nga të dhënat mundet të konstatohet se minoritetet në shkollat "homogjene" 24% në 2011 dhe 7% në 2012, kanë vlerësuar se në shkollat e tyre ka tensione ndëretnike për derisa në "heterogjenet" situata është e kundërt ku mesatarisht shumica e nxënësve në ato shkolla edhe në 2011 (64%) dhe në 2012 (58%) kanë vlerësuar se në shkollat e tyre ka tensionime ndëretnike.

Të dhënat drejtojnë në konkludimin, që të arrihet efekt më i rëndësishëm në zvoglimin e incidenteve ndëretnike me zvogëlimin e prezencës së tensioneve ndëretnike në mjediset etnikisht homogjene, mundet të pritet në rast se tejkalohet kufiri kritik i prezencës së tensioneve ndëretnike ndër 50%. Të dhënat konstatojnë se përdërisa shumica e nxënësve në këto shkolla janë nën presionin e prezencës së tensioneve ndëretnike, do të vazhdojë tendenca e tensioneve ndëretnike të jetë "më shpërthese" dhe të jenë faktor i cili provokon shpërthime të incidenteve ndëretnike bile edhe në një hapsirë më të madhe nga prezenca e tensioneve ndëretnike. Këto rezultate mund të plotësohen edhe me konstatimin se me këtë lloj atmosfere "derdhja" e tendencave të papërshtatshme nga pamja shoqërore është me se sigurt që të ndodhin në shkollat "heterogjene" në krahasim me shkollave "homogjene".

Është konstatuar dobësi në planin e relacioneve ndëretnike në shkollat e mesme në bazë të të dhënave nga të dy hulumtimet, sugjeron se për tejkalimin e problemeve të marrëdhënieve ndëretnike nga katakteri i përhershëm dhe ai stabil, është shumë reale të pritet se sa në zgjidhjen e këtyre problemeve të qaset me definimin e strategjisë së rretuar¹³ për zgjidhjen e marrëdhënieve ndëretnike në

¹³ Egzistojnë disa dokumenta strategjik në nivel nacional për zvogëlimin e dhunës në shkolla, si psh. Strategjia për zvoglimin e dhunës në shkolla 2012-2015 , në dispozicion

<http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/1237--2012-2015>
dhe;

Arsimimi i integruar në Maqedoni, në dispozicion

spektrin e plotë të marrëdhënieve në shoqëri, e jo vetëm pjesërisht në shkolla. Në këtë kontekst arsimimi paqësor është vetëm një komponentë e marrëdhënieve interaktive të marrëdhënieve ndëretnike në vend dhe në përgjithësi.

Pasqyra e plotë e lidhjes mes dhunës dhe incidenteve ndëretnike në të gjitha shkollat e kyçura në hulumtim

Dhuna është një fenomen i ndërlikuar ku nuk mund të jepet një definim në bazë egzakte shkencore, sepse për prezencën e saj në mjedise të caktuara, në mënyrë të patjetërsueshme mbështetemi në vlerësimet e anëtarëve të shoqërisë, e cila është lëndë e hulumtimit. Ndërlikueshmëria e fenomenit të dhunës nuk përbëhet vetëm nga kriteriumet individuale të variableve, për njohjen dhe përshkrimin, por ndërlikueshmëria e saj të shifet edhe në faktorët e shumtë të cilët e determinojnë.

Përderisa do bënim analizë të kryqëzuar mes:

- formave të dhunës,
- kontekstit të ndryshëm sociodemografik i cili paraqet dhunën
- fenomenit të dhunës kur ka ose nuk ka karakter të incidentit ndëretnik

fitohet një univers i tërë i variacioneve mes këtyre faktorëve dhe vetëm analiza e tyre detale mundëson të vërtetohet linja kryesore e variacioneve mes tyre të cilët mundësojnë përfitimin e pasqyrës më të thellë në natyrën e tyre. Këto të dhëna të sistematizuara për dhunën në shkollat e mesme është parakusht për ndërmarrje të aktiviteteve për preventivën e tyre.

<http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/849-2011-10-20-17-14-51>

dhe

„Shkolla të sigurt – mjedis harmonik”, **në dipozicion**

<http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/1154-2012-06-19-12-13-50>

Tabela 13

Çfarë lloji të dhunës ke parë në shkollën tënde?	2011						Gjithsej	
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?						N	Gjithsej %
	Po ka		Jo ska		Refuzon			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	106	83%	20	16%	2	2%	128	100%
Dhunë verbale	114	57%	85	43%			199	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	74	57%	55	42%	1	1%	130	100%
Dhunë psikike	34	49%	35	50%	1	1%	70	100%
Goditje me shpulla	72	67%	34	31%	2	2%	108	100%
Dhunë fizike grupore	63	93%	5	7%			68	100%
Kanosje me armë	31	91%	2	6%	1	3%	34	100%
Tjera	4	57%	2	29%	1	14%	7	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			68	100%			68	100%
Gjithsej	163	45%	192	53%	7	2%	362	100%

Tabela 14

Çfarë lloji të dhunës ke dëgjuar në shkollën tënde?	2011						Gjithsej	
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?						N	Gjithsej %
	Po ka		Jo nuk ka		Refuzon			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	137	77%	37	21%	4	2%	178	100%
Dhunë verbale	115	58%	82	42%			197	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	78	66%	39	33%	1	1%	118	100%
Dhunë psikike	33	46%	38	54%			71	100%
Goditje me shpulla	84	72%	32	27%	1	1%	117	100%
Dhunë fizike grupore	71	82%	15	17%	1	1%	87	100%
Kanosje me armë	58	84%	11	16%			69	100%
Tjera	4	36%	6	54%	1	9%	11	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			68	100%			68	100%
Gjithsej	167	46%	190	52%	7	2%	364	100%

Tabela 15

Çfarë lloji të dhunës ke parë në shkollën tënde	2012					
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?				Gjithsej	
	Po ka		Jo nuk ka		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	100	70%	42	30%	142	100%
Dhunë verbale	101	49%	107	51%	208	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	54	50%	54	50%	108	100%
Dhunë psikike	26	38%	42	62%	68	100%
Goditje me shpulla	58	72%	23	28%	81	100%
Dhunë fizike grupore	47	81%	11	19%	58	100%
Kanosje me armë	13	81%	3	19%	16	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			59	100%	59	100%
Gjithsej	131	40%	194	60%	325	100%

Tabela 16

Për çfarë lloji të dhunës ke dëgjuar në shkollën tënde?	2012					
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?				Gjithsej	
	Po ka		Jo nuk ka		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	113	67%	56	33%	169	100.0%
Dhunë verbale	98	47%	112	53%	210	100.0%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	54	51%	51	49%	105	100.0%
Dhunë psikike	25	37%	43	63%	68	100.0%
Goditje me shpulla	64	67%	32	33%	96	100.0%
Dhunë fizike grupore	63	78%	18	22%	81	100.0%
Kanosje me armë	27	82%	6	18%	33	100.0%
Tjera	1	50%	1	50%	2	100.0%
Nuk ka dhunë në shkollë			59	100%	59	100.0%
Gjithsej	131	40%	194	60%	325	100.0%

Një sërë të dhënash në tabelat 13-16, paraqesin variacionet në perceptimin e formave të dhunës dhe vlerësimin se cilat dhe sa nga ato kanë karakter të incidentit ndëretnik dhe ato që nuk kanë. Të dhënat janë për pasqyrën e plotë të lidhshmërisë së këtyre faktorëve në të dy hulumtimet në të gjitha shkollat.

Vija kryesore e variacioneve mes formave të dhunës pa marrë parasysh a janë për të para apo të dëgjuara, tregojnë tendencë të zvogëlimit në fitimin e karakterit të incidentit ndëretnik.

Analiza e vijës së dytë të variacioneve tregon se dhuna ku është prezente komponenta fizike, në numër më të madh ka karakter të incidentit ndëretnik. Nga ana tjetër të dhuna pa komponentë fizike, e balancuar është tendenca të fitojnë karakterin e incidentit ndëretnik në proporcion të ngjajshëm të dhunës të cilat nuk kanë pranuar incident ndëretnik.

Vija e tretë e variacioneve është fakti që në hulumtimin e vitit 2012, identifikimi nëse forma të caktuara si dhuna fitojnë karakter të incidentit ndëretnik ose nuk është e përafërt edhe kur është fjala për dhunë e cila është parë edhe për dhunë për të cilën të anketuarit kanë dëgjuar. Në lidhje me këto relacione në vitin 2011 kur proporcioni është më i madh i dhunës së identifikuar si incidente

ndëretnike, në rastet kur janë parë në lidhje me proporcionine dhunës për ato të cilët kanë dëgjuar.

Dallime në lidhshmërinë mes dhunës dhe incidenteve ndëretnike në shkollat “homogjene” dhe “heterogjene”

Dallimi kryesorë në perceptimin e dhunës në shkollat “homogjene” dhe “heterogjene”, është fakti se në shkollat “homogjene” në numër dukshëm më të vogël, nxënësit kanë parë ose dëgjuar për ndonjë formë të dhunës. Të dhënat tregojnë se nxënësit e anketuar në shkollat “homogjene” në 2011 62% kanë parë dhe 70% kanë dëgjuar për ndonjë lloj dhune në shkollë. Në shkollat “heterogjene” 91% të nxënësve të anketuar kanë parë ndonjë formë të dhunës dhe 93% kanë dëgjuar për ndonjë lloj dhune. Në vitin 2012 kjo lidhje kryesisht mbahet. Në shkollat “homogjene” në numër të njejtë (70%) kanë parë ose dëgjuar për ndonjë dhunë. Në shkollat “heterogjene” 90% nga nxënësit kanë parë ose dëgjuar për ndonjë lloj dhune.

E përbashkët për të gjitha shkollat është fakti se në shumicën e nxënësve ndikon në gjërësi atmosfera e shpërndarë e prezencës së dhunës në shkollat e tyre. Këtu duhet shtuar se klubet paqësore duhet promovuar si “inkubatorë” të cilët e zgjerojnë atmosferën e jodhunës në shkolla. Që të arrihet një sukses më i madh i klubeve në kuadër të përmirësimit të klimës në shkolla, duhet të organizohen aktivitete të cilat janë të dukshme në shkolla, ku ato në mënyrë efektive do të krijojnë atmosferë e cila nxit vlera pozitive te nxënësit.

Lidhshmëria mes dhunës dhe incidenteve ndëretnike në shkollat “homogjene”

Rezultatet e hulumtimit tregojnë se në shkollat “homogjene” nga dhuna të cilët nxënësit i kanë perceptuar në mesatare prej 8% të rasteve i kanë parë, gjejtësisht 9% kanë dëgjuar si për dhunë me karakter të incidentit ndëretnik, kurse në 92% të rasteve nga të parat dhe në 91% dhunë të dëgjuar, nuk lidhen me incidentet ndëretnike me hulumtimin e 2011.

Në vitin 2012 nga dhuna e perceptuar, si të para ashtu të dëguara, në numër të zvogëluar (4%) në krahasim me vitin e kaluar ku nxënësit i kanë lidhur me incidente ndëretnike dhe në 96% të rasteve nuk i kanë lidhur me incidente ndëretnike.

Tabela 17

Për çfarë lloji të dhunës ke parë në shkollën tënde?	2011						Gjithsej	
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?						N	Gjithsej %
	Po ka		Jo nuk ka		Refuzon			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	1	14%	6	86%			7	100%
Dhunë verbale	9	13%	59	87%			68	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	7	14%	42	86%			49	100%
Dhunë psikike	9	23%	29	74%	1	3%	39	100%
Goditje me shpulla	1	6%	17	94%			18	100%
Dhunë fizike grupore			2	100%			2	100%
Kanosje me armë	1	50%	1	50%			2	100%
Tjera			2	67%	1	33%	3	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			53	100%			53	100%
Gjithsej	11	8%	133	92%	1	1%	145	100%

Tabela 18

Për çfarë lloji të dhunës ke dëgjuar në shkollën tënde?	2011						Gjithsej	
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?						N	Gjithsej %
	Po ka		Jo nuk ka		Refuzon			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	7	28%	18	72%			25	100%
Dhunë verbale	11	16%	56	84%			67	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	4	12%	30	88%			34	100%
Dhunë psikike	4	11%	33	89%			37	100%
Goditje me shpulla	3	14%	18	86%			21	100%
Dhunë fizike grupore	2	22%	7	78%			9	100%
Kanosje me armë	4	40%	6	60%			10	100%
Tjera			6	86%	1	14%	7	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			53	100%			53	100%
Gjithsej	13	9%	132	90%	1	1%	146	100%

Tabela 19

Për çfarë lloji të dhunës ke parë në shkollën tënde?	2012					
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?				Gjithsej	
	Po ka		Jo nuk ka		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	4	16%	21	84%	25	100.0%
Dhunë verbale	5	6%	82	94%	87	100.0%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	4	8%	43	92%	47	100.0%
Dhunë psikike	5	12%	35	88%	40	100.0%
Goditje me shpulla	2	14%	12	86%	14	100.0%
Dhunë fizike grupore	1	17%	5	83%	6	100.0%
Kanosje me armë						
Nuk ka dhunë në shkollë			41	100%	41	100.0%
Gjithsej	6	4%	133	96%	139	100.0%

Tabela 20

Për çfarë lloji të dhunës ke dëgjuar në shkollën tënde?	2012					
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?				Gjithsej	
	Po ka		Jo nuk ka		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	4	11%	31	89%	35	100%
Dhunë verbale	6	7%	83	93%	89	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	3	7%	42	93%	45	100%
Dhunë psikike	4	10%	36	90%	40	100%
Goditje me shpulla	1	4%	22	96%	23	100%
Dhunë fizike grupore	1	10%	9	90.0%	10	100%
Kanosje me armë			3	100%	3	100%
Tjera						
Nuk ka dhunë në shkollë			41	100%	41	100%
Gjithsej	6	4%	133	96%	139	100%

Një sërë të dhënash të paraqitura në tabelat 17 – 20, tregojnë se në vitin 2011, nxënësit në një proporcion të madh (23%), dhunën psikike të cilët e kanë parë, mendojnë se ka karakter të incidentit ndëretnik dhe në proporcion më të ulët (6%) të atyre që kanë parë goditje me shuplakë, kanë vlerësuar se incidenti ka karakter ndëretnik. Në hulumtimin e njejtë, përshtypjet për lidhshmërinë e formave të dhunës dhe incidenteve ndëretnike në raste kur kanë dëgjuar për dhunë, jep një pasqyrë të ndryshme. Nga ato që kanë dëgjuar për dhunë, në numër të madh për dhunë fizike (28%) e lidhin me incidente ndëretnike dhe në numër më të vogël (11%) për dhunë psikike që kanë dëgjuar e lidhin me incident ndëretnik.

Në vitin 2012 nga format e para të dhunës në numër të madh të rasteve (16%) dhuna fizike, kurse në numër të vogël (6%) të rasteve të para të dhunës verbale e lidhin me incidente ndëretnike. Dhuna fizike edhe kur është fjala për raste kur nxënësit kanë dëgjuar për ato, në numër të madh (11%) lidhen me incidente ndëretnike, kurse në numër më të vogël (4%) ato të cilët kanë dëgjuar për goditje me shuplakë e lidhin me incident ndëretnik.

Lidhja mes dhunës dhe incidenteve ndëretnike në shkolla “heterogjene”

Rezultatet e hulumtimit tregojnë se në shkollat “heterogjene”, nga dhuna të cilën nxënësit e kanë perceptuar mesatarisht prej 70% të rasteve e kanë parë, gjeigësisht 71% kanë dëgjuar, si për dhunë me karakter të incidentit ndëretnik dhe në 30% të rasteve të para dhe në 29% të dhunës së dëgjuar nuk lidhen me incidente ndëretnike në hulumtimin e vitit 2011.

Në vitin 2012 format e dhunës të perceptuara si të para edhe të dëguara, janë me numër të zvogëluar (67%), në krahasim me vitin e kaluar nxënësit e kanë lidhur me incidente ndëretnike dhe (33%) të rasteve nuk e lidhin me incidente ndëretnike.

Tabela 21

Për çfarë lloji të dhunës ke parë në shkollën tënde?	2011						Gjithsej	
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?						N	Gjithsej %
	Po ka		Jo nuk ka		Refuzon			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	105	87%	14	11%	2	2%	121	100%
Dhunë verbale	105	80%	26	20%			131	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	67	83%	13	16%	1	1%	81	100%
Dhunë psiqike	25	81%	6	19%			31	100%
Goditje me shpulla	71	79%	17	19%	2	2%	90	100%
Dhunë fizike grupore	63	96%	3	4%			66	100%
Kanosje me armë	30	94%	1	3%	1	3%	32	100%
Tjera	4	100%					4	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			15	100%			15	100%
Gjithsej	152	70%	59	27%	6	3%	217	100%

Tabela 22

Për çfarë lloji të dhunës ke dëgjuar në shkollën tënde?	2011						Gjithsej	
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?						N	Gjithsej %
	Po ka		Jo nuk ka		Refuzon			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	130	85%	19	12%	4	3%	153	100%
Dhunë verbale	104	80%	26	20%			130	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	74	88%	9	11%	1	1%	84	100%
Dhunë psiqike	29	85%	5	15%			34	100%
Goditje me shpulla	81	84%	14	15%	1	1%	96	100%
Dhunë fizike grupore	69	88%	8	10%	1	1%	78	100%
Kanosje me armë	54	92%	5	8%			59	100%
Tjera	4	100%					4	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			15	100%			15	100%
Gjithsej	154	71%	58	27%	6	3%	218	100%

Tabela 23

Për çfarë lloji të dhunës ke parë në shkollën tënde?	2012					
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?				Gjithsej	
	Po ka		Jo nuk ka		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	96	82%	21	18%	117	100%
Dhunë verbale	96	79%	25	21%	121	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	50	82%	11	18%	61	100%
Dhunë psikike	21	75%	7	25%	28	100%
Goditje me shpulla	56	84%	11	16%	67	100%
Dhunë fizike grupore	46	89%	6	11%	52	100%
Kanosje me armë	13	81%	3	19%	16	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			18	100%	18	100%
Gjithsej	125	67%	61	33%	186	100%

Tabela 24

Për çfarë lloji të dhunës ke dëgjuar në shkollën tënde?	2012					
	Mendoni se në shkollën tënde ka ose nuk ka incidente ndëretnike?				Gjithsej	
	Po ka		Jo nuk ka		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Dhunë fizike	109	81%	25	19%	134	100%
Dhunë verbale	92	76%	29	24%	121	100%
Sjellje e turpshme dhe vulgare	51	85%	9	15%	60	100%
Dhunë psikike	21	75%	7	25%	28	100%
Goditje me shpulla	63	86%	10	14%	73	100%
Dhunë fizike grupore	62	87%	9	13%	71	100%
Kanosje me armë	27	90%	3	10%	30	100%
Tjera	1	50%	1	50%	2	100%
Nuk ka dhunë në shkollë			18	100%	18	100%
Gjithsej	125	67%	61	33%	186	100%

Sërë të dhënash të paraqitura në tabelat 21 – 24, tregon se në numër të madh dhuna në shkollat “heterogjene” edhe kur është fjala për dhunë të parë dhe të dëgjuar e lidhin me incidente ndëretnike. Nxënësit e anketuar në vitin 2011 nga ato të cilët kanë deklaruar se kanë parë dhunë fizike grupore 96% prej tyre mendojnë se ka incidente ndëretnike në shkollën e tyre dhe vetëm 4% e rasteve mendojnë se nuk ka incidente ndëretnike. Më pak të lidhur me incidente ndëretnike, në tërë periudhën e hulumtimit, janë dhuna psikike në këto shkolla. Nga nxënësit e anketuar të këtyre shkollave, të cilët kanë parë ose dëgjuar për kështu lloji të dhunës psikike, 75% janë përgjigjur se ka incidente ndëretnike në shkollë, kurse 25% se nuk ka. Këto të dhëna tregojnë në atë se në shkollat “heterogjene” më së paku ¾ e dhunës së perceptuar në ndërgjegjen e nxënësve është asocuar me incidente ndëretnike dhe në më shumë se ¼ rasteve dhunën në shkollë nuk e lidhin me incidente ndëretnike.

- Dallimet në perceptimin e viktimave të dhunës në shkollat e mesme e përcaktuar nga shkalla e homogjenitetit etnik

Perceptimi i dhunës në shkolla me profil sociodemografik më homogjen është në mënyrë të theksuar me strukturë më ndryshe nga perceptimi në shkolla me përbërje më heterogjene.

Perceptimi i nxënësve në shkolla me përbërje sociodemografike më heterogjene, tregon se në masë jashtëzakonisht më të madhe kanë qenë viktimat të dhunës (88% nxënës të tjerë + i anketuari personalisht 3% = 91%) në raport me shkollat me përbërje më homogjene (70% nxënës të tjerë + 5% i anketuari personalisht = 75%). Përderisa në ato më homogjenet perceptimi se nuk ka dhunë përfshin 30%, ndërsa tre herë më pak (10%) në shkollat më heterogjene (tabela 25). Mirpo që të mënjanohet përshtypja e fuqishme e këtyre dallimeve në evaluimin e rezultateve e cila mund ta mbitheksojë rëndësinë e këtyre ndryshimeve, i'u qasëm me analizë të mëtuqjeshme të rezultateve. Ajo analizë na mundëson që fenomenit të dhunës në shkolla ti qasemi edhe nga një këndvështrim tjetër dhe ai është pamja e cila duhet të përgjigjet në pyetjet nëse fenomeni i prezencës së dhunës në shkolla është vetëm i determinuar ose kryesisht nga faktorët specifik siç është struktura e dallueshme sociodemografike në shkolla ose fenomeni i dhunës është fortë i determinuar si nga faktorë specifik, jo më pak edhe nga faktorët universal.

Për të hyrë në kësi lloji të analize, bëmë përpunim plotësues të të dhënave. Gjegjësisht nëse numri i përgjigjeve rillogaritet me softuer të posaçëm për llogaritje të 100% të përgjigjeve në variabël dhe përgjigjeve të shumfishta siç është pyetja "A keni qenë ju ose dikush nga bashkënxënësit tuaj viktimë e dhunës" ku totali është më i madh se 100%, shih tabelën 25), atëherë mund të shihet se në shkollat homogjene, perceptimi i fenomenit të dhunës është nga 65% në 2011 deri 72% në 2012 kurse në ato heterogjene nga 93% në 2011 deri 90% në 2012. Testimi i rezultateve tregojnë se në shkollat homogjene perceptimi i dhunës dukshëm dallohet nga rezultatet e shkollave heterogjene. Në vitin 2011 është vërtetuar një dallim i rëndësishëm statistikor në vlerësimin se nuk ka dhunë në shkollat homogjene gjegjësisht heterogjene, t testi i rëndësishëm në nivel të besueshmërisë 99% ($t=6,48$ $df=368$ në interval të besueshmërisë prej 99%) dhe në 2012 , t testi i rëndësishëm në nivel të besueshmërisë 99% ($t=4,21$ $df=323$ në interval të besueshmërisë prej 99%). Edhe këto indikatorë vërtetojnë se në shkollat heterogjene në volum jashtëzakonisht të madh janë prezente edhe faktorë më aktiv të cilët sjellin deri të dhuna në shkollë. Por nga ana tjetër të dhënat tregojnë se kundrejt këtyre dallimeve të shprehura, sjellja e dhunshme si fenomen është prezente në mënyrë masovike edhe në të dyja kategoritë e shkollave. Kjo, mund të thuhet se frustracionet te të rinjtë e asaj moshe, pa marrë parasysh kontekstit të ndryshëm sociodemografik, shumë shpesh manifestohet mes formave të sjelljes së dhunshme. Nga kjo arsye del nevoja e fenomenit të sjelljes së dhunshme të të rinjve ti qaset si një fenomen universal sepse perceptimi i dhunës është gjithandej i përhapur, fakt i vërtetuar me rezultatet e hulumtimit, në të dy kategoritë e shkollave. Këto relacione mes të dhënave mundësojnë që ti iket rrezikut të formimit të pasqyrës stereotipe për problemin e dhunës, sepse është karakteristike vetëm për shkollat heterogjene. Nëse fenomeni i dhunës në shkollë shihet nga ky kënd, do të shihet qartë se aspektet ndëretnike të sjelljes së dhunshme janë në fakt një medium i cili i fuqizon këto tendenca për sjellje të dhunshme, por ato edhe jashtë atij

mediumi egzistojnë në masë të madhe. Kjo do të thotë se fokusi i parë i përpjekjeve për tejkalimin e rrezikut nga sjellja e dhunshme e të rinjve, detyrimisht duhet të përhapet edhe në aspektet “universale” të cilët e determinojnë sjelljen e të rinjtë.

Tabela 25

Ka qenë ndonjë nga shokët e klasës viktimë e dhunës?		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		Numër	Col %
		Numër	Col %	Numër	Col %		
2011	Unë	5	3%	12	5%	17	5%
	Shokë tjerë të klasës	95	64%	205	92%	300	81%
	Nuk ka dhunë në shkollë	53	36%	15	7%	68	18%
	Totali	148	103%	222	104%	370	104%
2012	Unë	7	5%	6	3%	13	4%
	Shokë tjerë të klasës	97	70%	164	88%	261	80%
	Nuk ka dhunë në shkollë	41	30%	18	10%	59	18%
	Totali	139	103%	186	104%	325	104%

Në shkollat më heterogjene më shumë se gjysma e nxënësve të anketuar në 2011 (55%) dhe në 2012 është zmadhuar (59%) numri i të anketuarve të cilët kanë deklaruar se autorët e dhunës u përkasin grupit tjetër etnik për dallim nga 7% i 2011 dhe numri i zvogëluar në 2% në 2012 të nxënësve në shkolla me përbërje sociodemografike më homogjene të cilët kanë deklaruar të njëjtën (shih tabela 26).

Tabela 26

Janë autorë të dhunës përfaqësues të grupeve tjera etnike?		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		Numër	Col %
		Numër	Col %	Numër	Col %		
2011	Po	11	7%	121	55%	132	36%
	Jo	42	28%	40	18%	82	22%
	Nuk ka dhunë në shkollë	53	36%	15	7%	68	18%
	Nuk e di	42	28%	46	21%	88	24%
	Totali	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Po	3	2%	110	59%	113	35%
	Jo	49	35%	24	13%	73	23%
	Nuk ka dhunë në shkollë	41	30%	18	10%	59	18%
	Nuk e di	46	33%	34	18%	80	25%
	Totali	139	100%	186	100%	325	100%

Dhe sipas asaj çfarë lloji të dhunës kanë parë gjejmësisht kanë dëgjuar ka dallim në perceptimin në kahje të një numri të shumtë të nxënësve të cilët kanë parë gjejmësisht kanë dëgjuar për dhunë fizike, kanosje me armë dhe dhunë fizike grupore.

- Dallime në perceptimin e “objektivit” të dhunës në shkollat e mesme e përcaktuar nga shkalla e homogjenitetit etnik

Si objektiv i dhunës në shkollë me strukturë sciodemografike më heterogjene, dyfish më të shpeshtë janë nxënësit e përkatësisë tjetër etnike në shkollat më heterogjene. Ky indikator është i pandryshuar edhe në të dy hulumtimet 18% në më heterogjenet. Në shkollat homogjene, numri i viktimave të përkatësisë tjetër etnike është zmadhuar prej 4% në 2011 për 5 pika përqindjeje dhe në 2012 është (shih tabelën 27).

Tabela 27

Sa shpesh nxënësit e grupit tënd etnik janë viktimë në karhasim me nxënësit e grupeve tjera etnike?		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		Numër	Col %
		Numër	Col %	Numër	Col %		
2011	Më shpesh se sa nxënësit e grupeve tjera etnike	6	4%	39	18%	45	12%
	Në masë të njëjtë si nxënësit e grupeve tjera etnike	31	21%	73	33%	104	28%
	Më rrallë se nxënësit e grupeve tjera etnike	22	15%	60	27%	82	22%
	Nxënësit e grupeve tjera etnike në shkollën time nuk janë viktimë të dhunës	89	60%	48	22%	137	37%
	Nuk e di			2	1%	2	1%
	Totali	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Më shpesh se sa nxënësit e grupeve tjera etnike	12	9%	34	18%	46	14%
	Në masë të njëjtë si nxënësit e grupeve tjera etnike	29	21%	68	37%	97	30%
	Më rrallë se nxënësit e grupeve tjera etnike	9	7%	45	24%	54	17%
	Nxënësit e grupeve tjera etnike në shkollën time nuk janë viktimë të dhunës	89	64%	39	21%	128	39%
	Totali	139	100%	186	100%	325	100%

Ky lloj i ndryshimit të klimës, e përcaktuar nga prezenca e dhunës në shkolla ka sjellë të formohen edhe qëndrime të ndryshme ndaj arsyeshmërisë për dhunë. Në shkollat me përbërje socio-demografike më homogjene 15% në 2011 dhe 17% në 2012, dhunën e llogarisin si të arsyeshme, për dallim prej 33% në 2011 i cili është zvogëluar për 10 pika përqindjeje edhe në 2012 është 23%, në shkolla me përbërje sociodemografike më heterogjene (shih tabelën 28).

Tabela 28

Mendoni se përdorimi i dhunës që të zgjidhen problemet në shoqëri, është e arsyeshme ose e paarsyeshme?		Shkolla (Shkolla M+ , M+dhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		Numër	Col %
		Numër	Col %	Numër	Col %		
2011	E arsyeshme	23	15 %	73	33%	96	269%
	E paarsyeshme	125	85%	149	67%	274	74%
	Totali	148	100%	222	100%	370	100%
2012	E arsyeshme	23	17%	42	23%	65	20%
	E paarsyeshme	116	84%	144	77%	260	80%
	Totali	139	100%	186	100%	325	100%

5. Evaluimi i kualitetit të bashkëjetesës ndëretnike në shkollat e mesme

Analiza e përgjigjeve të fituara tregon se vlera e kualitetit të bashkëjetesës ndëretnike në shkolla është e ndryshme. Sipas rezultateve, në shkollat me përbërje më homogjene në krahasim me hulumtimin e mëparshëm (nga viti 2011), ka zmadhim deri më 15 pikë përqindjeje 2011-66%; 2012-81%) te nxënësit e anketuar të cilët bashkëjetesën mes nxënësve të grupeve të ndryshme etnike e kanë vlerësuar si të mirë. Në shkollat me përbërje më heterogjene gati dy të tretat (61%) nga nxënësit e anketuar në vitin 2012 e kanë deklaruar të njejtën, që paraqet zmadhim për 4 pikë përqindjeje në krahasim të vitit 2011 (2011-57%; 2012-61%).

Rezultatet nga hulumtimi tregojnë dallime në evaluimin e kualitetit të marrëdhënieve ndëretnike në shkollë të vlerësimit prej të keq në të mirë. Këto lloje të rezultateve vinë si pasojë e faktit se përvojat e përfituara në kontekste të ndryshme formojnë edhe kriteriume të ndryshme në vlerësimin e bashkëjetesës ndëretnike në shkolla.

Tabela 29

Si do ta përshkruaje bashkëjetesën mes nxënësve të grupeve tjera etnike në shkollën tënde?		Shkolla (Shkolla M+ , M+dhe Shq)				Total	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		Numër	Col %
		Numër	Col %	Numër	Col %		
2011	I keq	9	6%	13	6%	22	6%
	As i mirë, as i keq	41	28%	82	37%	123	33%
	I mirë	98	66%	127	57%	225	61%
	Totali	148	100%	222	100%	370	100%
2012	I keq	3	2%	16	9%	19	6%
	As i mirë, as i keq	24	17%	56	30%	80	25%
	I mirë	112	81%	114	61%	226	70%
	Totali	139	100%	186	100%	325	100%

a) Qëndrimi ndaj përdorimit të dhunës në zgjidhjen e problemeve në shoqëri

Përdorimi i dhunës për zgjidhje të problemeve shpesh llogaritet se është e arsyeshme për ato tek të cilët dominon ndjenja negative ndaj përkatësive të ndryshme etnike (2011-36%; 2012-44%) në krahasim me ato tek të cilët dominon ndjenja pozitive (2011-17%-2012-11%).

Kundrejt kësajë gjasa është tejmase më e madhe se dhunën do ta llogarisin të paarsyeshme ato tek të cilët dominon ndjenja pozitive ndaj pjestarëve të grupeve tjera etnike. (2011-83%; 2012-89%).

Egzistimi i stereotipeve negative etnike e zmadhon mundësinë e situatës “provokuese” të kalojë në sjellje të dhunshme ku nxënësit do ti manifetojnë ndjenjat negative ndaj përkatësive të grupeve tjera etnike. Për dallim nga ata, te nxënësit të cilët dominon ndjenja pozitive ndaj përkatësive të grupeve tjera etnike për shkak të egzistimit të tolerancës së madhe, më e vogël është mundësia të manifestohet sjellja e dhunshme.

Në interes të preventivës të sjelljes së dhunshme është e domosdoshme dizajnimi i programeve dhe projekteve për ballafaqimin dhe pranimin e dallimeve dhe tejkalimin e stereotipeve.

Tabela 30

Mendoni se përdorimi i dhunës që të zgjidhen problemet në shoqëri, është e arsyeshme ose e paarsyeshme?		Tipologjia e ndjenjave emotive të grupeve etnike (pa vlerësim të ndjenjave ndaj grupit të vet etnik)						Total	
		Dominimi i ndjenjave negative		Intensiteti i matur i ndjenjave		Dominim i ndjenjave pozitive		Count	Col %
		N	Col %	N	Col %	N	Col %		
2011	E arsyeshme	15	36%	52	26%	19	17%	86	24%
	E paarsyeshme	27	64 %	146	74%	92	83%	265	76%
Totali		42	100%	198	100%	111	100%	351	100%
2012	E arsyeshme	12	44%	41	21%	11	11%	64	20%
	E paarsyeshme	15	56%	154	79%	86	89%	255	80%
Totali		27	100%	195	100%	97	100%	319	100%

b) Lidhshmëria mes ndjenjave emotive kundrejt antarëve të grupeve të tjera etnike dhe qëndrimi ndaj dhunës

Dhuna shpeshherë është e determinuar nga faktorë iracional. Në prapavijë të dhunës shpesh herë rrinë stereotipet etnike dhe paragjykimet. Mundësia e manifestimit të dhunës te individët dhe grupet është aq e dukshme sa që janë të shfaqura stereotipet negative dhe paragjykimet. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se në të dy hulumtimet egziston tendenca te nxënësit e anketuar tek të cilët dominojnë ndjenjat negative ndaj përkatësive të grupeve tjera etnike në numër dyfish më të madh (36% në 2011; 44% në 2012), llogarisin se përdorimi i dhunës me qëllim të zgjidhjes së problemeve në shoqëri është e arsyeshme, kundrejt (17% në 2011; 11% në 2012) të manifestojnë ashtu qëndrimi të anketuarit te të cilët dominon ndjenja pozitive ndaj antarëve që ju përkatësin grupeve tjera etnike. Duhet të theksohet se qëndrimi për arsyeshmërinë e përdorimit të dhunës është prezente edhe të njëra edhe të tjetra kategori por duhet të theksohet se konteksti i tërësishëm psikologjik te këto dy kategori të anketuarve është plotësisht i ndryshëm. Te kategoria e nxënësve ku dominon ndjenja pozitive dhe mendojnë se përdorimi i dhunës është i arsyeshëm është më shumë latente dhe është e karakterit defanziv, prandaj kur egziston ky lloj i qëndrimit, mundësia për manifestimin e dhunës është më pak e mundshme. Te kategoria ku dominojnë ndjenja negative është më shumë e manifestuar dhe është në konotacion agresiviteti dhe nga kjo arsye mundësia të manifestohet dhunshëm sjellja është me se e qartë. Nga kjo imponohet nevoja për punë sistematike dhe të vazhdueshme për ndryshimin e stereotipeve negative etnike dhe paragjykimeve.

Tabela 31

2011	Tipologjia e ndjenjave emocionale ndaj grupeve tjera etnike	Mendoni se përdorimi i dhunës që të zgjidhen problemet në shoqëri, është e arsyeshme ose e paarsyeshme?					
		E arsyeshme		Nuk është e arsyeshme		Gjithsej	
		N	%	N	%	N	%
	Dominimi i ndjenjave negative	15	36 %	27	64%	42	100%
	Intensitet i matur i ndjenjave	52	26%	146	74%	198	100%
	Dominim pozitiv i ndjenjave	19	17%	92	83%	111	100%
	Gjithsej	86	24%	265	76%	351	100%
2012	Dominimi i ndjenjave negative	12	44%	15	56%	27	100%
	Intensitet i matur i ndjenjave	41	21%	154	79%	195	100%
	Dominim pozitiv i ndjenjave	11	11%	86	89%	97	100%
	Gjithsej	64	20%	255	80%	319	100%

Në përpunimin e të dhënave për tipologjinë e ndjenjave emotive, nuk janë marrë parasyshë 25 rastet nga të dy valët e hulumtimitve të cilët nuk janë përgjigjur çfarë ndjenjash kanë ndaj të gjitha 6 nacionaliteteve të paraqitura

c) Ndikimi i profilit emotiv të nxënësve ndaj grupeve etnike, kundrejt gatishmërisë për pjesmarrje në klube paqësore rinore

Shembull konkret për veprim efektiv në kahje të preventivës së dhunës në shkollat e mesme, është formimi i klubeve paqësore rinore (tabela 32). Rezultatet e hulumtimit tregojnë se mes anëtarëve të klubeve rinore dominimi i ndjenjave pozitive është më prezente (2011-37%; 2012-42%) kundrejt atyre të cilët nuk janë anëtarë dhe që nuk kanë ndërmend të bëhen anëtarë (2011-24%;2012-30%)

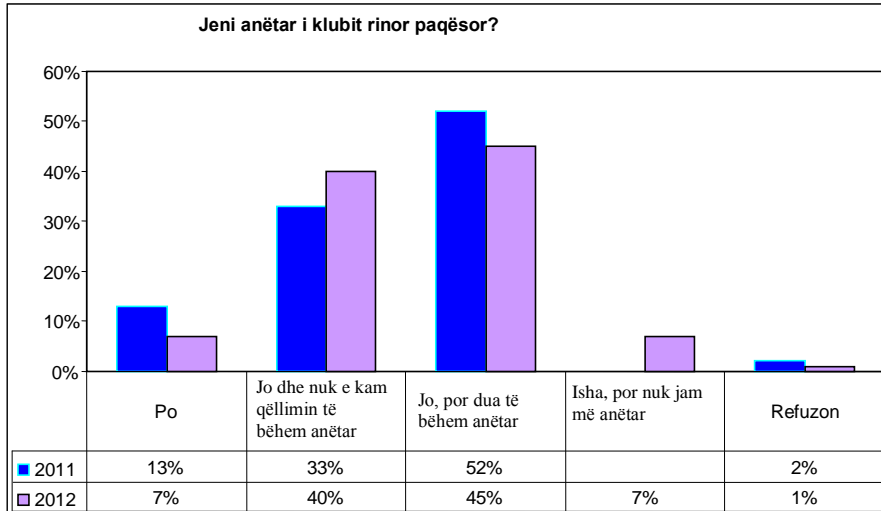
Tabela 32

Tipologjia e ndjenjave emotive të grupeve etnike (pa mos e vlerësuar ndjenjën personale)		A jeni anëtar i klubit rinor paqësor?										Total	
		Po		Jo nuk jam dhe nuk kam qëllim të bëhem anëtar		Jo, po kam dëshirë të bëhem anëtar		Kam qënë por tani nuk jam		Refuzoj		Numër	Col %
		N	Col %	N	Col %	N	Col %	N	Col %	N	Col %		
2011	Dominimi i ndjenjave negative	3	6%	14	12%	22	12%			3	385%	42	12%
	Intensiteti i matur i ndjenjave	28	57%	74	64%	92	51%			4	50%	198	56%
	Dominim i ndjenjave pozitive	18	37%	27	24%	65	36%			1	13%	111	32%
	Totali	49	100%	115	100%	179	100%			8	100%	351	100%
2012	Dominimi i ndjenjave negative	2	8%	12	9%	13	9%					27	9%
	Intensiteti i matur i ndjenjave	12	50%	77	61%	88	62%	16	70%	2	100%	195	61%
	Dominim i ndjenjave pozitive	10	42%	38	30%	42	29%	7	30%			97	30%
	Totali	24	100%	127	100%	143	100%	23	100%	2	100%	319	100%

Të dhënat të cilat i dedikohen anëtarësisë së klubeve rinore paqësore në vitin 2012 tregojnë se 24 nxënës ose 7% janë anëtar të klubeve rinore paqësore. Edhe pse bëhet fjalë për numër të vogël të kyçjes së nxënësve, megjithatë në angazhimin dhe aktivitetin e tyre, shihet një potencial që duhet shfrytëzuar. Këto të dhëna po thuhet se janë dyfish të zvogëluara në krahasim me hulumtimin e kaluar (në 2011 – 13%). Nga hulumtimi i vitit 2012 për evidentimin sa më të sakt të anëtarëve të atëhershëm dhe të tanishëm në Klubet rinore paqësore, në pyetjen, *a jeni anëtar i klubit rinor paqësor*, u vendos edhe një kategori si përgjigje e mundshme ... *isha por nuk jam më anëtar...* Në këtë kategori vërehet valëzimi i anëtarëve të klubeve paqësore nga 2011 deri në vitin 2012.

Se aktiviteti dhe anëtarësimi në këto klube rinore paqësore, nxënësve nuk i'u duket aktivitet atraktiv, dallohet në rritjen e numrit të përgjigjeve se “nuk janë anëtar, nuk do të duan të jenë” (2011-33%; 2012-40%).

Grafiku 4

Në klubin rinor paqësor në suaza të shkollës disa nga nxënësit e anketuar (7%), në vitin aktual janë çantarsuar.

Disa prej arsyeve të cilat nxënësit e anketuar i kanë cekur në të ashtuquajturën pyetje të hapur *pse nuk je më anëtar i klubit rinor paqësor*, edhe pse bëhet fjalë për numra të vegjël, te shumica e tyre vërehen indikatorë që ata fshehin qëndrimin e tyre.

Motivet të cilat i kanë përmendur si arsye për t'u çantarsuar (se janë të preokupuar me aktivitete tjera, angazhime rreth mësimit dhe anëtarimit në organizata tjera dhe klube), tregon se ka mundësinë për të racionalizuar përgjigjet për shkak të fshehjes së arsyeve të vërteta.

Tabela 33

Jeni anëtar i klubit rinor paqësor?		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Total	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+dhe Shqiptarë)		Count	Col %
		Count	Col %	Count	Col %		
2011	Po	22	15%	27	12%	49	13%
	Jo dhe nuk kam qëllim të bëhem anëtar	61	41%	61	28%	122	33%
	Jo, por do desha të bëhem anëtar	64	43%	127	57%	191	52%
	Refuzon	1	1%	7	3%	8	2%
	Totali	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Po	15	11%	9	5%	24	7%
	Jo dhe nuk kam qëllim të bëhem anëtar	71	51%	58	31%	129	40%
	Jo, por do desha të bëhem anëtar	37	27%	109	57%	146	45%
	Kam qenë, por nuk jam më	16	12%	8	4%	24	7%
	Refuzon të përgjigjet			2	1%	2	1%
	Totali	139	100%	186	100%	325	100%

6. Interesi për pjesëmarrje në klube rinore

Duke e rishqyrtuar interesin për pjesëmarrje në klube rinore dhe tjera lloje të aktiviteteve të udhëhequra nga të rinjtë, në prizëm të shkollës homogjene gjejmë heterogjene është e ndryshme. Në hulumtimin e vitit 2012, është i dukshëm dallimi në interesin e zmadhuar për anëtarësim në klube rinore paqësore në shkollat me përbërje më heterogjene sociodemografike (57%) kundrejt shkollave me përbërje më homogjene (27%). Ky dallim jep dritë ndaj rrugëve dhe qasjes për zgjidhje të problemeve ndëretnike në shkollat me përbërje më heterogjene sociodemografike.

Mirëpo duke e shqyrtuar distribuimin e përgjigjeve të nxënësve në lidhje me hulumtimin e vitit 2011 dhe hulumtimin e vitit 2012, në shkollat me përbërje më homogjene vërehet zvogëlim për 16 pikë përqindjeje në përgjigje të cilat u dedikohen në interesimin për anëtarësim në klube rinore paqësore.

- Interesi i nxënësve për pjesëmarrje në aktivitete të udhëhequr nga të rinjtë

Duke i marrë parasysh të dy hulumtimet, në kuadër të interesit të nxënësve për pjesëmarrje në aktivitete të udhëhequra nga të rinjtë, tre aktivitetet

më tërheqëse që numër i madh i nxënësve të interesuar, dukshëm janë para të tjerëve.

- Klube shkollore - rinore (2011-63%; 2012-57%)
- Takime me nxënësit (2011-48%; 2012-44%)
- Këshilli i nxënësve (2011-43%; 2012-34%)

Pjesëmarrja në puntoritë ndëretnike ku qëllimi është për egzistimin e njohjes dhe tejkalimin e stereotipeve në lidhje me dallimet etnike, është aktiviteti i katërt me rradhë ku të rinjtë do kishin marrë pjesë.

Fakti që për pjesëmarrje në puntoritë ndëretnike dukshëm është më i vogël nga tre të mëparshmet, paraqet rrethanë ngarkuese për përpjekjet të drejtuara ndaj përmirësimit të atmosferës në marrëdhëniet ndëretnike në shkolla.

Mirëpo edhe pse renditja e puntorive ndëretnike nuk ka ndryshuar, dalluese është tendenca e zvogëlimit të interesit për pjesëmarrje në tre aktivitetet e ranguar të udhëhequra nga nxënësit, dhe në atë periudhë interesi për puntori ndëretnike është zmadhuar për 4 pikë përqindjeje (shih tabela 34).

Tabela 34

Në cilat aktivitete të udhëhequra nga të rinjtë do të merrje pjesë?		2012		2011	
		raste	Col %	raste	Col %
	Klube rinore – shkollore	184	57%/1 ¹⁴	230	63%/1
	Këshilli i nxënësve	110	34%/3	156	43%/3
	Puntori ndëretnike	102	31%/4	97	27%/4
	Inicativa rinore	74	23%	82	23%
	Takime me nxënësit	142	44%/2	175	48%/2
	Peticione deri te drejtori	28	9%	45	12%
	Tjetër	3	1%	2	1%
	Nuk do doja të marr pjesë	14	4%	7	2%
	Aktivitete sportive	1	0%	8	2%
	Debate			2	1%
Totali		325	203%	363	222%

Të dhëna për hulumtimin e periudhës mes dy hulumtimeve tregojnë se interesi për puntori ndëretnike është zmadhuar dhe në shkollat me përbërje sociodemografike homogjene dhe atyre heterogjene por edhe më andej në njërin apo tjetrin lloj të shkollës mbetet me rang të pandryshuar në vendin e katërt. Për tu nënvizuar është se në shkollat homogjene për puntori ndëretnike interesi është zmadhuar për 3 pikë përqindjeje (32%-2011; 35%-2012). Në shkollat heterogjene, interesi për puntori ndëretnike është më i vogël në krahasim të heterogjeneve, por ai në këto shkolla ka rritje për 6 pika përqindjeje (23%- 2011; 29%-2012).

¹⁴ Rangimi sipas paraqitjes

Pavarësisht nga këto ndryshime pozitive në periudhën mes dy hulumtimeve, mund të konkludohet se këto ndryshime nuk kanë kapacitet për ndryshime më të rëndësishme në klimën e përgjithshme të shkollave (shih tabelën 35).

Tabela 35

Në cilat aktivitete të udhëhequra nga të rinjtë do të merrje pjesë?		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Total	
		1 Shkolla M+ (Mqedonas dhe të tjerë)		2 Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		Cases	Col %
		Numër	Col %	Numër	Col %		
2011	Klube rinore – shkollore	94	65%	136	62%	230	63%/1
	Këshilli i nxënësve	45	31%	111	51%	156	43%/3
	Puntori ndëretnike	46	32%	51	23%	97	27%/4
	Inicativa rinore	32	22%	50	23%	82	23%
	Takime me nxënësit	61	42%	114	52%	175	48%/2
	Peticione deri te drejtori	24	17%	21	10%	45	12%
	Tjetër			2	1%	2	1%
	Nuk do doja të marr pjesë	3	2%	4	2%	7	2%
	Aktivitete sportive	4	3%	4	2%	8	2%
	Debate			2	1%	2	1%
	Totali	145	213%	218	227%	363	222%
2012	Klube rinore – shkollore	74	53%	110	59%	184	57%/1
	Këshilli i nxënësve	37	27%	73	39%	110	34%/3
	Puntori ndëretnike	48	35%	54	29%	102	31%/4
	Inicativa rinore	36	26%	38	20%	74	23%
	Takime me nxënësit	53	38%	89	48%	142	44%/2
	Peticione deri te drejtori	17	12%	11	6%	28	9%
	Tjetër	1	1%	2	1%	3	1%
	Nuk do doja të marr pjesë	8	6%	6	3%	14	4%
	Aktivitete sportive	1	1%			1	0%
	Totali	139	198%	186	206%	325	202%

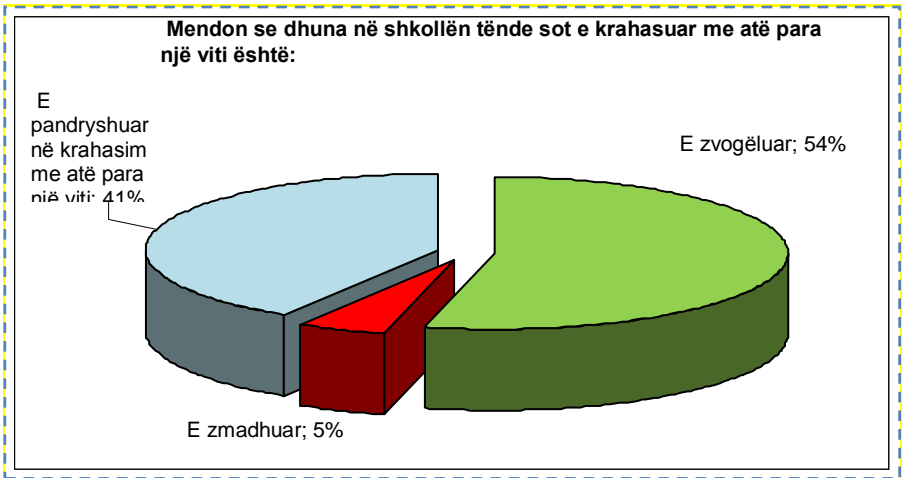
7. Vlerësimi i prezencës së dhunës në shkollë krahasuar me gjendjen e vitit të kaluar

Në hulumtimin e sivjetshëm për herë të parë ishte parashtruar pyetja e cila dedikohet në vlerësimin e dhunës nga ana e nxënësve krahasuar me atë të një viti më parë. Të dhënat tregojnë se shumica e tyre (54%), medojnë se dhuna në shkolla është e pandryshuar, 41% mendojnë se është zvogëluar dhe 5% janë prenonuar se dhuna në shkollë është zmadhuar.

Testimi i dallimit mes atyre të cilët mendojnë se dhuna në shkollën e tyre është e zvogëluar në krahasim me vitin e kaluar, kundrejt atyre të cilët mendojnë se gjendja nuk ka ndryshuar, tregon se ato në mënyrë statistike konsiderueshëm dallohen.

T testi domethënës në nivel të besueshmërisë 95% ($t=2.43$ $df=324$ në interval të besimit prej 95%). Testi statistikor i rezultateve tregon se ose ka ardhur deri te ndryshimi i zvogëlimit të perceptimit të dhunës në shkolla ose në të njëjtën kohë ky është projekcioni i dëshirave të nxënësve për zvogëlimin e dhunës. Ky ndryshim i perceptimit është indikator i cili vërteton se arsimimi paqësor edhe me të gjitha vështirësitë dhe pengesat që has, jep rezultate delikate por ikurajuese.

Grafiku 5

Rezultatet nga hulumtimi tregojnë se egzistojnë dallime në perceptimin e zvogëlimit të dhunës në shkolla me përbërje të ndryshme etnike. Në shkolla ku mësojnë Maqedonas dhe përkatës të bashkësive më të vogla etnike 37% kanë vlerësuar se dhuna në nivel shkollorë është zvogëluar. Në numër më domethënës ashtu kanë vlerësuar (66%) në shkolla ku mësojnë Maqedonas, Shqiptarë dhe përkatës të bashkësive tjera etnike. Nga ana tjetër sipas përkatësisë nacionale të nxënësve 52% nga Maqedonasit dhe përkatësive të bashkësive të etniteteve tjera më të vogla, kanë vlerësuar se dhuna është zvogëluar pa marrë parasysh se në çfarë shkolle ndjekin mësimin (nacionale më homogjene ose nacionale më heterogjene). Vlerësimi për nxënësit Shqiptarë është se dhuna në shkollë krahasuar me atë para një viti është zvogëluar, është më e madhe për 7 pikë përqindjeje (59%).

Shumica e atëtarëve (58%) të klubeve rinore paqësore vlerësojnë se dhuna është zvogëluar, gjithashtu edhe shumica e (55%) e nxënësve të cilët nuk janë anëtarë të klubeve që do kishin dashur të jenë anëtarë kanë dhënë këtë vlerësim

Diçka më shumë se një e treta (36%) e nxënësve të cilët nuk janë anëtarë dhe nuk kanë ndërmend të jenë anëtarë të klubeve paqësore, kanë vlerësuar se dhuna

është pakësuar kurse shumica e tyre (58%), mendojnë se prezenca e dhunës në shkolla nuk ka ndryshuar në krahasim me vitin e kaluar.

Në numër shumë të vogël kanë vlerësuar se dhuna është pakësuar, ato nxënës të cilët kanë qenë anëtarë të klubeve por tani nuk janë më (29%).

8. Rezyme e rezultateve kryesore nga hulumtimi

Dhuna është fenomen i përhapur dhe i ndërlikuar për të cilin nuk është e mundëshme të jepet ndonjë definicion në bazë të shkencës egzakte por mund të jepet vetëm vlerësim. Baza empirike të vlerësimit të prezencës së fenomenit të dhunës në shkollat e mesme, në këtë analizë, tregojnë rezultatet e hulumtimeve të realizuara në 5 shkolla të mesme në Shkup. Prandaj edhe me gjeneralizimin e rezultateve duhet marrë parasyshë ky fakt .

Analizë e faktorëve gjeneral shoqërorë si determinantë të efekteve të arritura të arsimimit paqësor në shkollat e mesme

Qëllimi kryesorë i analizës ishte që të bëhet vlerësim i kontributit të arsimimit paqësor në preventivën e dhunës në shkollat e mesme. Një nga gjetjet kryesore tregoi në faktin se efektet e arsimimit paqësor në shkolla nuk mund të shihen të izoluar jashtë kontekstit të plotë shoqëror.

Analiza e raporteve në dinamikën e ndryshimeve në perceptimin e tensioneve dhe incidenteve ndëretnike, tregon në mundësinë se frustracionet dhe dhuna nga shoqëria në përgjithësi të “derdhen” në shkolla. Në atë kontekst parashihej mundësia për egzistimin e një cikli të transmetimit të sjelljeve të dhunshme të shoqërisë në shkolla dhe anasjelltas. Në atë proces të ndikimeve kthesë të vazhdueshme mes shkollave dhe shoqërisë, tregon se nxënësit janë një medium i qëlluar për zhvendosje të frustrimit gjeneral të shoqërisë në sjellje të dhunshme konkrete të të rinjve brenda dhe jashtë shkollës. Ky lloj i procesit të ktheshëm të ndikimeve, bazohet në analizën paralele të rezultateve nga hulumtimi dhe analizë e përmbajtjeve të medimeve lidhur me temën e periudhës para dhe gjatë hulumtimit. Analiza e përmbajtjes së mediave zakonisht tregon se në vitin 2012 kundrejt vitit 2011 vërehet prezenca më frekvente e informatave për incidente ndëretnike. Krahasimi mes këtyre indikatorëve tregon se perceptimi i zvogëluar i tensioneve ndëretnike në shkolla nga ana e nxënësve nuk pason me dinamikën e njëjtë të zvogëllimit të incidenteve ndëretnike në shkolla. Ky disproporcion i ndryshimeve dinamike në perceptimet e tensioneve dhe incidenteve në shkolla ka bazë të parashihet si pasojë e frekuencës së zmadhuar të incidenteve ndëretnike në shoqëri në 2012 në këtë periudhë.

Analizë e ndikimit të faktorëve specifik në shkolla si determinues të efekteve të arritura të arsimimit paqësor në shkollat e mesme

Egzistimi i komunikimit mes nxënësve nga përkatësia e ndryshme etnike, është faktor kryesor i cila ndikon në klimën e përgjithshme të marrëdhënieve mes nxënësve të shkollave të mesme. Në atë drejtim, komunikimi i shpeshtë mes nxënësve nga përkatësia e ndryshme etnike, arrinë në krijimin e një klime përgjithësisht më të volitshme në vetë shkollë. Këto nxënës të cilët shpesh

komunikojnë me anëtarë të përkatësiaë tjetër etnike, në dritë më të volitshme e përshkruajnë bashkëjetesën mes nxënësve nga përkatësitë e grupeve të ndryshme etnike në shkollë. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se shumica e tyre (77%) vlerësojnë se bashkëjetesa në shkollën e tyre është e mirë. Atmosfera e përgjithshme që dominon në perceptimin e tensioneve dhe incidenteve ndikon frenueshëm në përgatitjen për pranimin dhe vendosjen e relacioneve të afërta me pjestarët e përkatësisë së bashkësive tjera etnike. Ky rezultat shfaq nevojën për afirmim më të madh të qëllimeve të arsimimit paqësor mes nxënësve, fokusi i së cilës është në zvogëlimin e tensionit dhe incidenteve ndëretnike mes tyre, si premisë kryesore për zmadhimin e qëllimit përfshirjes të nxënësit. Shkalla më e madhe e përfshirjes e përmirëson përgatitjen individuale dhe në të njëjtën kohë edhe përgatitjen psikologjike grupore për ndërtimin e besimit, njohjes dhe mirëkuptimit. Kjo nevojë është edhe me e theksuar nëse merren parasyshë rezultatet e hulumtimeve të cilat tregojnë se në shkollat me përbërje sociodemografike më heterogjene përfshirja është më e vogël në krahasim me shkollat me përbërje sociodemografike më homogjene. Kjo tendencë e zvogëlimin të përfshirjes në mjedise sociodemografike më heterogjene është e lidhur me perceptimin më të madh të tensioneve dhe incidenteve ndëretnike në këto shkolla. Komponenta kryesore rreth së cilës kristalizohen paraqitjet e nxënësve për incidente ndëretnike në shkolla, janë perceptime të dhunës në shkollë. Edhe pse frekuenca e dhunës me komponentë fizike është më e vogël, ato forma të dhunës në formimin e përshtypjes së përgjithshme për prezencën e dhunës në shkollë, kontribuojnë relativisht më shumë sesa dhuna pa komponentë fizike. Ky lloj konstatimi bazohet në analizën e marrëdhënies mesatare mes deklaratave për format e para ose të dëgjuara të dhunës në shkollë. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se mesatarisht në një formë të parë të dhunës fizike, mesatarisht më shumë nxënës kanë degjuar për kësi lloji të dhunës. Derisa variacionet e marrëdhënies mes dhunës së dëgjuar dhe parë pa komponentë fizike, është e balancuar në të dy hulumtimit.

Të dhënat nga hulumtimi tregojnë se në një numër të madh të rasteve, dhuna në shkollat “heterogjene”, kur bëhet fjalë për dhunë të parë ose dëgjuar, i lidhin me incidente ndëretnike.

Rezultate që inkurajojnë

Të dhënat e hulumtimit në periudhën mes dy hulumtimeve tregojnë se interesi i punëtorive ndëretnike është zmadhuar edhe në shkollat me përbërje sociodemografike heterogjene dhe në ato me përbërje homogjene, si do qoftë edhe me tutje edhe në njërin lloj të shkollës edhe në tjetrën, mbetet në rang të pandryshuar në vendin e katërt sipas preferencave për pjesëmarrje në aktivitete të udhëhequra nga nxënësit. Ky rezultat në vete e pasqyron linjën për veprim në drejtim të investimit të mëtutjeshëm të energjisë për përkrahje të aktiviteteve dhe përmbytjeve të punës së puntorive ndëretnike.

Shembull konkret për efikasitetin në drejtim të preventivës së dhunës në shkollat e mesme është formimi i klubeve rinore paqësore. Rezultatet e hulumtimeve tregojnë se mes anëtarëve të klubeve rinore dominimi i ndjenjave pozitive ndaj përkatësive të bashkësive tjera etnike është më prezente edhe në të

dy hulumtimet, në raport me ata të cilët nuk janë anëtarë dhe nuk duan të jenë anëtarë të klubeve paqësore.

Një nga rezultatet kryesore në hulumtim, paraqet vërtetim se ka ardhur deri në ndryshimin e perceptimit të zvogëluar të dhunës në shkollë. Po qe se edhe me skepsë më të madhe të shihet ky ndryshim, më së paku mundet të interpretohet si projektim i dëshirave të nxënësve për zvogëlimin e dhunës në shkollë. Ky ndryshim i perceptimit për dhunën është indikator i cili vërteton se arsimimi paqësor përpos të gjitha peripetive dhe pengesave në të cilat has, jep rezultate të ndjeshme por inkurajuese.

Appendix 1 Pyetësor

PYETËSOR ANKETUES **Për projektin ARSIMIMI PAQËSOR (2011-2012)**

Ambasada e pare për fëmijë – Megjashi në prill të vitii 2011, filloi realizimin e pilot projektit për Arsimim paqësor, me qëllim që të promovojë paqen dhe jo dhunë si vlera kryesore në sistemin arsimor dhe të tregojë në nevojën e ndërtimit të Arsimimit paqësor në programet mësimore.

Për realizim të sukseshëm të projektit , është e rëndësishme që të marrim mendimin tuaj. Pyetësori është i dizajnuar dhe ka për qëllim të marrë të dhëna nga nxënësit e 5 shkollave në Shkup.U bë një pyetësor i shkurtër, ku nuk do të ju marrë shumë kohë.

Pyetësori siguron anonimitet për ato të cilët do ta plotësojnë. Të dhënat personale të cilat i kërkojmë, janë të nevojshme sepse vitin e ardhshëm të njejtin do ta përsërisim edhe një herë. Rezultatet e hulumtimit do të jenë të paraqitura përmes një analizë të përmbledhur të të dhënave. Analiza e të dhënave do të jetë e shfrytëzuar për dokumentacion i shkruar (publik) por pa e treguar burimin, që do të thotë emrat e personave.

Ju lutemi pyetësorin ta plotësoni në mënyrë sa më të sinqertë, sepse na paraqet bazë të rëndësishme për zhillimin e mëtejshëm të projektit në zvogëlimin e dhunës në shkolla.

InstrukSIONET PËR PLOTËSIMIN E PYETËSORIT:

- Është i rëndësishëm mendimi juaj, nuk ka përgjigje të gabuara ose të drejta.
- Është e patjetërsueshme të përgjigjeni në të gjitha pyetjet.
- Rrethoje numrin rendor para përgjigjes.

Shkolla _____

Klasa _____

Emri dhe mbiemri _____

Data e lindjes (dita, muaji dhe viti) _____

Q1. A komunikoni me nxënësit e grupeve tjera etnike?

(VETËM NJË PËRGJIGJE)

1. Shpesh
2. Ndonjëherë
3. Rrallë
4. Asnjëherë nuk komunikoj me nxënës të grupeve tjera etnike

Q2. Përderisa komunikon, pa marrë parasyshë sa shpesh, ndonjëherë ose rrallë, ku realizohet ai komunikim me nxënësite e përkatësive tjera etnike?

(TË MUNDSHME JANË MË SHUMË PËRGJIGJE)

- 2_1. Në shkollë
- 2_2. Në fushë sporti
- 2_3. Klube rinore
- 2_4. Në fqinjësi
- 2_5. Vende për argëtim (e etj.)
- 2_6. Të tjera (shkruaj) _____
- 2_7. Deri tani nuk kam realizuar asnjë komunikim me nxënës të grupeve tjera etnike

Q3. Jeni i/e pregatitur të komunikoni me nxënës të grupeve tjera etnike?

(VETËM NJË PËRGJIGJE)

1. Po, i/e pregatitur të komunikoj
2. Jo , nuk jam i/e pregatitur të komunikoj
3. Kam realizuar komunikim me nxënës nga grupi tjetër etnik

Q4. Do të kishit pranuar të dashur të ndonjë shoku/shoqe të afërt ose të ndonjë të afërmi tënd (vëlla ose motër) të jetë nga grupit jetër etnik.

(VETËM NJË PËRGJIGJE)

1. Po
2. Jo

Q5. Shokë/qe tuaj më të mirë janë :

(TË MUNDSHME JANË MË SHUMË PËRGJIGJE)

- 5_1. Maqedonas
- 5_2. Shqipëtar
- 5_3. Serb
- 5_4. Turq
- 5_5. Romë
- 5_6. Vlleh
- 5_7. Nacionalitete tjera (shkruaj) _____

Q6. Si janë ndjenjat tuaja ndaj grupeve etnike në vijim:

(NJË PËRGJIGJE NË ÇDO RRADHË)

	Shumë pozitive	Pozitive	As pozitive , as negative	Negative	Shumë negative
6_1. Maqedonas	1	2	3	4	5
6_2. Shqiptarë	1	2	3	4	5
6_3. Turq	1	2	3	4	5
6_4. Romë	1	2	3	4	5
6_5. Serb	1	2	3	4	5
6_6. Vlleh	1	2	3	4	5
6_7. Nacionalitete tjera _____	1	2	3	4	5

Q7. Si do ta përshkruaje bashkëjetesën mes nxënësve të grupeve të ndryshme etnike në shkollën tënde?

(VETËM NJË PËRGJIGJE)

1. Shumë mirë
2. Mirë
3. As mirë, as keq
4. Keq
5. Shumë keq

Q8. Mendon se ka ose nuk ka tension ndëretnik ose incidente në shkollën tënde?

(NJË PËRGJIGJE NË ÇDO RRADHË)

	Po, ka	Jo, ska
8_1. Tensione	1	2
8_2. Incidente	1	2

E RËNDËSISHME (të lexohet):

Në studimin e Kombeve të bashkuara si dhunë mes nxënësve, llogariten të gjithë llojet e malltretimeve fizike dhe psikike të cilat ndodhin mes nxënësve nëpër shkolla.

Q9. Nëse ti apo dikush tjetër nga bashkëpunorët tuaj ka qenë viktimë e dhunës në shkollën tënde?

(JANË TË MUNDSHME MË SHUMË PËRGJIGJE)

- 9_1. Unë
- 9_2. Pjesmarrës tjerë
- 9_3. Nuk ka dhunë në shkollë

Q10. Autorët e dhunës a i takojnë grupit tjetër etnik (grup etnik i ndryshëm nga ai i nxënësve të sulmuar)

(VETËM NJË PËRGJIGJE)

- 1. Po
- 2. Jo
- 3. Nuk ka dhunë në shkollë

Q11. Çfarë lloji të dhunës ke parë në shkollën tënde?

(JANË TË MUNDSHME MË SHUMË PËRGJIGJE)

- 11_1. Dhuna fizike (rrahje)
- 11_2. Dhuna verbale (ofendime)
- 11_3. Sjellja fyese dhe vulgare
- 12_4. Dhunë psikike
- 12_5. Shuplakë
- 12_6. Dhunë fizike grupore
- 12_7. Kanosje me armë(thikë, pistoletë ose e ngjajshme)
- 12_8. Të tjera (shkruaj) _____
- 12_9. Nuk ka dhunë në shkollë

Q12. Për çfarë lloj dhune ke dëgjuar në shkollën tënde?

(JANË TË MUNDSHME MË SHUMË PËRGJIGJE)

- 12_1. Dhuna fizike (rrahje)
- 12_2. Dhuna verbale (ofendime)
- 12_3. Sjellja fyese dhe vulgare
- 12_4. Dhunë psiqike
- 12_5. Shuplakë
- 12_6. Dhunë fizike grupore
- 12_7. Kanosje me armë(thikë, pistoletë ose e ngajshme)
- 12_8. Të tjera (shkruaj) _____
- 12_9. Nuk ka dhunë në shkollë

Q13. Sa shpesh nxënësit e grupit tënd etnik janë viktime të dhunës në relacion me nxënësit e grupeve tjera etnike?

(VETËM NJË PËRGJIGJE)

- 1. Më shpesh se sa nxënësit e grupeve tjera etnike
- 2. Në të njejtën masë si dhe nxënësit e grupeve tjera etnike
- 3. Më rrallë se sa nxënësit e grupeve tjera etnike
- 4. Nxënësit e grupeve tjera etnike në shkollën time nuk janë viktime të dhunës

Q14. Mendoni se përdorimi i dhunës që të zgjidhen problemet e shoqërisë është e arsyeshme ose e paarsyeshme?

(VETËM NJË PËRGJIGJE)

- 1. Plotësisht e arsyeshme
- 2. Deri diku e arsyeshme
- 3. Deri diku e paarsyeshme
- 4. Plotësisht e paarsyeshme

Q15. Jeni anëtar i :

(NJË PËRGJIGJE NË ÇDO RRADHË)

	Po	Jo
15_1. Klubi sportiv	1	2
15_2. Organizatë rinore	1	2
15_3. Organizatë joqeveritare	1	2
15_4. Parti politike	1	2
15_5. Të tjera _____		

Q16. Sa shpesh merr pjesë në çdo nga aktivitetet shkollore të rradhës jashtë nga programi mësimorë?

(NJË PËRGJIGJE NË ÇDO RRADHË)

	Shpesh	Ndonjëherë	Rrallë	Asnjëherë
16_1. Debate	1	2	3	4
16_2. Ekipë sportive	1	2	3	4
16_3. Koncerte	1	2	3	4
16_4. Mësimi plotësues	1	2	3	4
16_5. Mësimi shtesë	1	2	3	4
16_6. Aktivitete jashtë mësimore	1	2	3	4
16_7. Ekskursione	1	2	3	4
16_8. Të tjera _____	1	2	3	4

Q17. Mendoni se aktivitetet e rradhës të udhëhequra (organizuara) nga të rinjtë mundën ta përmirësojnë gjendjen në shkollën tënde në relacion të tolerancës ndëretnike dhe/ose dhunës?

(NJË PËRGJIGJE NË ÇDO RADHË)

	Po	Jo
17_1. Klube rinore / shkollore	1	2
17_2. Këshilli i nxënësve	1	2
17_3. Puntori ndëretnike	1	2
17_4. Iniciativa rinore	1	2
17_5. Takime me nxënës	1	2
17_6. Peticion deri te drejtori	1	2
17_7. Të tjera _____		
17_8. Asnjë aktivitet nuk mundet ta përmirësojë gjendjen	1	

Q18. Në cilat aktivitete të udhëhequra (organizuar) nga ana e të rinjve do të doje të marrish pjesë me qëllim që të përmirësohet gjendja në shkollën tënde, në relacion të tolerancës ndëretnike dhe/ose dhunës?

(TË MUNDSHME JANË MË SHUMË PËRGJIGJE)

1. Klube rinore / shkollore
2. Këshilli i nxënësve
3. Puntori ndëretnike
4. Iniciativa rinore
5. Takime të nxënësve
6. Peticione deri te drejtori
7. Të tjera (shkruaj) _____

Q19. Si e sheh ardhmërinë tënde në lidhje me punësimin?

(VETËM NJË PËRGJIGJE)

1. Kam mundësi të mëdha që të gjej punë dhe të përparoj
2. Jam i brengosur, do të jetë vështirë të gjej punë
3. Ka gjasa të gjej zgjidhje jashtë vendit tim.

Q20. Sipas teje, çka duhet bërë që të përmirësohet bashkëjetesa mes nxënësve në shkollën tënde?

Q20a. Mendoni se dhuna në shkollën tënde sot krahasuar me atë para një viti është:

1. E zvogëluar
2. E zmadhuar
3. E pandryshuar në krahasim me atë para një viti

Q21. Jeni anëtar/e e Klubit rinorë paqësor në shkollën tënde?

5. Po
6. Jo, dhe nuk e kam synimin të bëhem anëtarë/e
7. Jo, po do doja të bëhem anëtarë/e e Klubit rinorë paqësor
8. Isha, por tani nuk jam më anëtar i Klubit rinorë paqësor

Q22. Nëse nuk je më anëtar i Klubit rinor paqësor, atëherë ju lutemi përgjigjeni cilat janë arsyet?

(Të dhëna socio-demografike)

D1. Gjinia

1. Mashkull
2. Femër

D2. Nacionaliteti

1. Maqedonas
2. Shqipëtar
3. Serb
4. Turk
5. Rom
6. Vlleh
7. Nacionalitet tjetër (shkruaj) _____

D3. Arsimimi i prindërve / kujdestarë.....??

D3a. Nëna / Kujdestari

1. Më lartë
2. E mesme
3. Fillore
4. Pa arsimim

D3b. Babai / Kujdestari

1. Më lartë
2. E mesme
3. Fillore
4. Pa arsimim

D4. Përveç teje, në familjen tuaj ka:

1. Një anëtar i papunësuar
2. Dy ose më shumë anëtarë të papunësuar
3. Nuk ka anëtarë të papunësuar

D5. Cila nga këto në vijim vlejné për ty?

1. Mundem të blejë gjithçka që dua
2. Mundem të blej diçka më tepër nga e nevojshmja
3. Mundem ta blej vetëm të nevojshmen
4. Nuk mundem ta blej as më se të nevojshmen.

D6. Vendbanimi.

1. Qytet
2. Fshat

D7. Komuna

1. Qendër
2. Kisella Vodë
3. Gazi Babë
4. Çair
5. Karposh
6. Aerodrom
7. Butel
8. Gjoçe Petrov
9. Shuto Orizare
10. Saraj

Të faleminderit për interesin, kohën dhe bashkëpunimin.

Ekipi i Ambasadës së parë për fëmijë në botë MEGJASHI

Appendix 2 Tabela

Tabela 1

Nacionaliteti		Shkolla										Totali	
		Nikolla Karev		Orce Nikollov		Paçe Karagjovov		Arsenie Jovkov		Zdravko Cvetkovski		count	col %
		count	col %	count	col %	count	col %	count	col %	count	col %		
2011	Maqedonas	82	93.2%	54	90.0%	28	35.9%	21	33.3%	45	55.6%	230	62.2%
	Shqipëtar					42	53.8%	32	50.8%	35	43.2%	109	29.5%
	Nacionalitet tjetër	6	6.8%	6	10.0%	8	10.3%	10	15.9%	1	1.2%	31	8.4%
Totali		88	100.0%	60	100.0%	78	100.0%	63	100.0%	81	100.0%	370	100.0%
2012	Maqedonas	76	95%	57	97%	17	28%	20	35%	39	57%	209	64%
	Shqipëtar					39	64%	29	51%	27	40%	95	29%
	Nacionalitet tjetër	4	5%	2	3%	5	8%	8	14%	2	3%	21	7%
Totali		80	100.0%	59	100.0%	61	100.0%	57	100.0%	68	100.0%	325	100.0%

Tabela 2

Vendbanimi		Shkolla										Totali	
		Nikolla Karev		Orce Nikollov		Paçe Karagjovov		Arsenie Jovkov		Zdravko Cvetkovski		count	col %
		count	col %	count	col %	Count	col %	count	col %	count	col %		
2011	Qytet	84	95.5%	59	98.3%	52	66.7%	51	81.0%	56	69.1%	302	81.6%
	Fshat	2	2.3%	1	1.7%	26	33.3%	12	19.0%	24	29.6%	65	17.6%
	Refuzon	2	2.3%							1	1.2%	3	.8%
Totali		88	100.0%	60	100.0%	78	100.0%	63	100.0%	81	100.0%	370	100.0%
2012	Qytet	78	98%	59	100%	41	67%	45	79%	48	71%	271	83%
	Fshat	2	2%			20	33%	12	21%	18	26%	52	16%
	Refuzon									2	3%	2	1%
Totali		80	100.0%	59	100.0%	61	100.0%	57	100.0%	68	100.0%	325	100.0%

Tabela 3

Gjinia		Shkolla										Totali	
		Nikolla Karev		Orce Nukollov		Pançe Kargjovov		Arsenie Jovkov		Zdravko Cvetkovski		count	col %
		count	col %	count	col %	count	col %	count	col %	count	col %		
2011	Mashkull	34	38.6%	24	40.0%	33	42.3%	26	41.3%	62	76.5%	179	48.4%
	Femër	54	61.4%	36	60.0%	45	57.7%	37	58.7%	19	23.5%	191	51.6%
Totali		88	100.0%	60	100.0%	78	100.0%	63	100.0%	81	100.0%	370	100.0%
2012	Mashkull	33	41%	21	36%	26	43%	21	37%	52	76.5%	153	47%
	Femër	47	59%	38	64%	35	57%	36	63%	16	23.5%	172	53%
Totali		80	100.0%	59	100.0%	61	100.0%	57	100.0%	68	100.0%	325	100.0%

Tabela 4

Nacionaliteti		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	Maqedonas	136	91.9%	94	42.3%	230	62.2%
	Shqipëtar			109	49.1%	109	29.5%
	Nacionaliteti tjetër	12	8.1%	19	8.6%	31	8.4%
Totali		148	100.0%	222	100.0%	370	100.0%
2012	Maqedonas	133	95.7%	76	40.9%	209	64.3%
	Shqipëtar			95	51.1%	95	29.2%
	Nacionaliteti tjetër	6	4.3%	15	8.1%	21	6.5%
Totali		139	100.0%	186	100.0%	325	100.0%

Tabela 5

Vendbanimi		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	Qytet	143	96.6%	159	71.6%	302	81.6%
	Fshat	3	2.0%	62	27.9%	65	17.6%
	Refuzon	2	1.4%	1	.5%	3	.8%
Totali		148	100.0%	222	100.0%	370	100.0%
2012	Qytet	137	98,6%	134	72,0%	271	83,4%
	Fshat	2	1,4%	50	26,9%	52	16,0%
	Refuzon			2	1,1%	2	,6%
Totali		139	100.0%	186	100.0%	325	100.0%

Tabela 6

Gjinia		Shkolla (Shkolla M+ , M+ dhe Shq)				Totali	
		Shkolla M+ (Maqedonas dhe të tjerë)		Shkolla (M+ dhe Shqiptarë)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	Mashkull	58	39.2%	121	54.5%	179	48.4%
	Femër	90	60.8%	101	45.5%	191	51.6%
Totali		148	100.0%	222	100.0%	370	100.0%
2012	Mashkull	54	38,8%	99	53,2%	153	47,1%
	Femër	85	61,2%	87	46,8%	172	52,9%
Totali		139	100.0%	186	100.0%	325	100.0%

**Analysis of the results of a research study
conducted in 5 secondary schools in Skopje,
within the 'Peace Education' project
(2011-2012)**

PREFACE

*Gordana Pirkovska Zmijanac, Albulena Karaga and Sebastian Swicher
First Children's Embassy in the World Megjashi – Peace Education Programme
2011-2013*

The research in your hands has history. Let's begin from 2011 when the First Children's Embassy in the World – Megjashi started the implementation of a set of activities to promote Peace Education as well as Peace and Nonviolence as fundamental values in the educational system of the Republic of Macedonia. The activities were possible thanks to the continuous support of the German partner organization KURVE Wustrow - with which we have 20 years of collaboration – and the generous financial funding of the Federal German Ministry for Economic Cooperation and Development.

In a two-year period, five training courses on nonviolent conflicts transformation and peace education were realised in which twelve professors from three high schools (SUGS Nikola Karev, SGUC Zdravko Cvetkovski and SMUGS Dr. Panche Karagjozov) and six young adults as peace educators were included. After the first training course in August/September 2011 the trained professors and peace educators started to form peace clubs in their schools and to implement activities in order to sensitize their students for daily forms violence and to activate them to take an active role in nonviolent conflict transformation on local level in their schools and neighbourhoods.

The training courses and the workshops in the schools dealt amongst others with the following topics: nonviolent communication, violence and nonviolence, understanding of conflicts, teamwork, identities, role of gender in the society, creative conflict transformation, dealing with the past, peace education in the school context, and workshop design for non-formal education. The chosen methodological approach was based on the principles of non-formal education and included workshops, individual reflections, role plays, discussions, exercises and theoretical input by the trainers.

Within the projects, other activities were organized for the students of the three project schools. Those were amongst others a football match, dance theatre, forum theatre and debates. By these creative means we aimed to develop peace activism among the students of different ethnic and religious background.

The pilot project hep to raise awareness among teachers, peace educators and students for diverse forms of violence, discrimination and injustice and encouraged them to take an active role in their closest social environment to foster peace, strengthen social responsibility and promote nonviolence.

Working in the field of peace building is a multidirectional and multidimensional process demanding implementation of organizational changes also within our

organisational structures. Therefore, the First Children's Embassy in the World Megjashi began within to strengthen its own capacities during the project implementation by redefining its priorities, objectives, directions and strategy for the next three years.

To get an understanding for the effects of our activities in the peace clubs as well as of the effects of other influential factors for us it was important to obtain the opinions of the students. The comparative analysis of a panel survey conducted in November and December 2011 and 2012 in five schools in Skopje gathers these opinions. It represents a resource for further activities in the schools related to peace-building and peace education.

In the end, we express a great gratitude to the students and the schools included in the research:

SUGS Nikola Karev, SGUC Zdravko Cvetkovski, SUGS Orce Nikolov, SMUGS Dr. Panche Karagjozov and SUGS Arsenije Jovkov. Great appreciation also goes to BRIMA Gallup and to the Megjashi volunteers for their help.

1. Introduction

Methodology

MEGJASHI - *First Children's Embassy in the World* in cooperation with BRIMA - *Public opinion and market research agency*, conducted two studies based on the results of surveys performed among participants in the Peace Education project. These surveys have been carried out by the staff and volunteers involved in the 'Peace Education' project, implemented by MEGJASHI - *First Children's Embassy in the World*, and their realization has been observed by professional teams from BRIMA.

The main goal of the survey was to provide data, which will enable an analysis of the factors affecting the implementation of the Peace Education project in 5 secondary schools in Republic of Macedonia. In order to create a database for such an analysis, the basic idea was to obtain a series of comparative data sets, which would enable an assessment of the effects of the project in the scope of one year.

In order to accomplish these goals, a research plan was prepared, and a sample and questionnaire for the survey were designed.

In accordance with the plan, the survey was conducted in two phases. In the first initial phase the gathered data was used to give a quick overview of the situation, in terms of the parameters that determine the defined set of questions, pertaining to the different aspects of 'Peace Education' in secondary schools. Once the survey was repeated, we received a "snapshot" of the changes in these parameters, which occurred in the period between these two surveys (the period was one year - autumn 2011 - autumn 2012).

In this framework:

- The first survey was conducted in the period from November to December 2011 and in this study, 370 students from five high schools in the territory of the City of Skopje were surveyed.
- The second survey was conducted in the first half of December 2012, and in this study 325 students from five high schools in the territory of the City of Skopje were surveyed.

The same students were surveyed in the first and second poll, in order to be able to analyze the real changes that occurred between the two surveys in terms of the parameters of the survey (note: the participant number in the second survey of the students in comparison to the first survey is less by 45. This "drop out" of the initial sample is common in this type of research).

In order to get an idea of the extent and type of influence that differing socio-demographic contexts in schools have on the effects of the Peace Education project, the survey was conducted in three secondary schools with a heterogeneous socio-demographic structure and 2 schools with a homogeneous socio-demographic structure.

The questionnaire was identical in both surveys and it consisted of 21 questions (the core of the questionnaire) and 7 demographic questions. In the second survey there was an additional question which asked the participant to

assess whether the presence of violence in the school was any different to the year before. Also, in the interest of more accurately identifying current and previous members of the Peace Youth Clubs, to the existing question: - *Are you a member of a Peace Youth Club?*

- a new category was introduced as a possible answer: - *I was, but I am no longer a member.*

The survey is conducted on the principle of "self-filling". Before the start of the survey, the respondents are instructed that there are no right or wrong answers, and that it is necessary to answer all the questions.

All these elements of the research plan, the sample and the questionnaire, through to the analysis of the obtained results, provide an approach to determining the relevant factors and their mutual relationships which have an impact on Peace Education in the secondary schools covered by the research.

2. Analysis of the socio-demographic profile of the students in the secondary schools

Table 1

School	2011		2012	
	Frequency	%	Frequency	%
Nikola Karev	88	24%	80	25
Orce Nikolov	60	16%	59	18
Panche Karagijozov	78	21%	61	19
Arsenie Jovkovski	63	17%	57	17
Zdravko Cvetkovski	81	22%	68	21
Total	370	100%	325	100%

Out of the five schools in which the research was conducted, three of them educate students from all ethnic groups in Macedonia (Macedonians and others + Albanians), and the other two schools (Nikola Karev and Orce Nikolov) only Macedonians and others. In the "homogeneous" schools (in regard to their ethnicity), in the research of 2011 - 92% of surveyed students were Macedonian and 8% were members of the other ethnic minorities. In the 2012 survey, the ethnic composition included 96% Macedonians and 4% others. In the "heterogeneous" schools in 2011 - 42% of Albanians, 49% Macedonians and 9% of other ethnic groups were covered. The survey of "heterogeneous" schools in 2012 covered 41% Macedonians, 51% Albanians and 8% members of smaller ethnic communities. In the first research (370 students) 179 male and 191 female students were surveyed. Out of the total number, there were 230 Macedonians, 109 Albanians and 31 from other ethnic minorities. 302 of the students surveyed live in urban environments, 65 in rural and 3 of them didn't specify (refused to say). In the second study (325 students) according to the gender distribution - 153 were male and 172 were female students. From the total number of students surveyed – 209 were Macedonians, 95 were Albanians and 21 were from other ethnic minorities. According to their place of residence - 271 of the students surveyed live

in an urban environment, 52 in rural and 2 of them didn't specify (refused to say). The analysis of the socio-demographic profile of the students surveyed in these secondary schools, shows that there are large differences in terms of the place of residence, the students' ethnicity and the gender structure.

The students included in the survey in the schools Nikola Karev and Orce Nikolov almost exclusively come from an urban environment, are almost entirely homogeneous according to their ethnicity, and there is a greater presence of female students. All these differences in the demographic profile of the students, provide a basis for aggregating the surveyed high school students into two categories: Nikola Karev and Orce Nikolov are schools with a homogeneous national composition, from an urban environment and with a dominance of female students, which from now on will be referred to as socio-demographically homogeneous (sd-homogeneous) versus the socio-demographic heterogeneity in Pance Karagjozov, Arsenie Jovkovski and Zdravko Cvetkovski (sd-heterogeneous)¹ - see Table 2.

Table 2

School (Schools M+ , M+ and Alb)		2011		2012	
		Number	Col %	Number	Col %
	School M+ (Macedonians and others)	148	40	139	43
	School (M+ and Albanians)	222	60	186	57
Total		370	100%	325	100

These significant differences in the socio-demographic profile of the students in the secondary schools represent important contextual factors that contribute to the existence of a difference in the general climate in these schools.

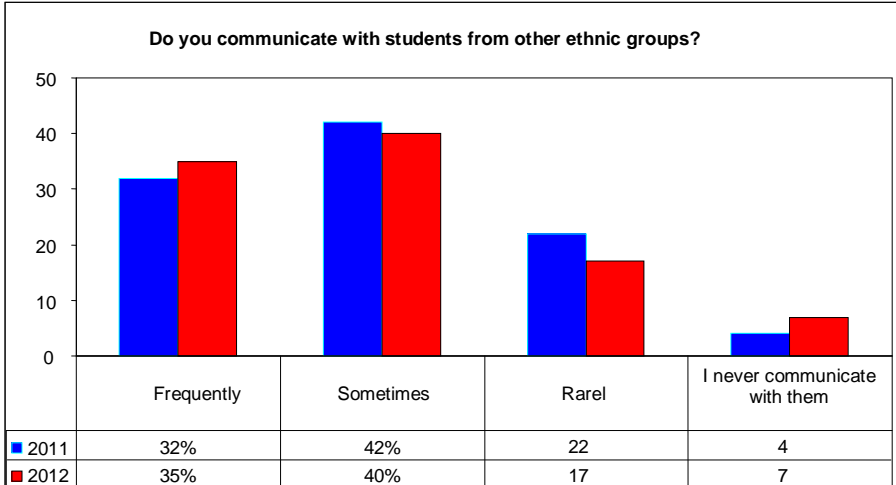
¹ Further on in this analysis, the schools with students of all ethnicities in Macedonia - Macedonians, Albanians and members of other ethnic minorities will be briefly referred to as 'socio-demographic heterogeneous' and schools with mostly Macedonians and members of other ethnic minorities will be referred to as 'socio-demographic homogeneous'. In the tables > sd-homogeneous are marked as M +; and sd-heterogeneous as M+ and Albanians.

3. General picture of the perception of the overall climate in the relations between high school students

- Communication between students from different ethnic groups

a) Frequency of communication

Graph 1

The existence of the communication among the students from different ethnicities is the basic factor which affects the overall climate of the relationship between high school students. In this regard, frequent communication between students from different ethnic backgrounds contributes to creating a more favorable general climate in the school.

Testing the differences from the two studies shows that the habits of communication between students from different nationalities are relatively permanent and immutable. Testing the difference of 3 percentage-points (32% in 2011; 35% in 2012) of the students who often communicate, shows that the T test is not significant² ($t = 0.84$ $df = 693$). There are similar results from students who sometimes communicate ($t = 0.53$ $df = 693$). Only among the students who rarely communicate, the test shows a small borderline statistical significance ($t = 1.65$ $df = 693$ at a confidence level of 90%). The results of these statistical tests indicate that

² It should be noted that the statistical significance of the differences is not an indicator of the extent of the difference. The statistical significance of the test only indicates that a difference is not accidental, but that there is some factor which may affect the variability of the results. In this particular case, the fact that no statistical significance is visible in the results between the two studies, speaks of the consistency or the relative immutability of the communication habits among the students.

the communication patterns among the students from different ethnic backgrounds remained unchanged in the period between the two surveys.

The data from the survey in 2011 showed that almost every third student surveyed (32%), often communicates with students from other ethnic backgrounds. 42% communicate sometimes and 22% rarely. 4% of the students reported that they never interact with students from other ethnic backgrounds.

The 32% of students, who often communicate with students of different ethnicities, describe the coexistence between students from different ethnic groups in the schools in the most favorable light. The vast majority of them (77%) considered that the coexistence in their school is good, 21% said that the cohabitation is neither good nor bad, and only 2% saw it as bad.

The data from the 2012 survey shows also, that every third student questioned (35%), often communicates with students from other ethnic backgrounds. The approximate structure of answers also applies to those who sometimes communicate (40%).

Out of those students who reported that they only sometimes communicate with students from other ethnic backgrounds more than half of them assessed the school coexistence as good (2011-60%; 2012-54%), about one third of them assessed it, as neither good nor bad (2011-34%; 2012-26%), and only a handful marked it as bad (2011-6%; 2012-4%).

Out of the students who reported that they rarely communicate (2011-17%; 2012-22%), less than half of them assessed the coexistence in the school as good (44%).

Worst school coexistence was assessed by those who never communicate with students from different ethnic groups. In the survey in 2011, there is a total of 13 students from 370 respondents (only 4%), and from the survey in 2012, there is a total of 24 students from 325 respondents (only 7%).

As an illustration, out of these 24 students, 11 students assessed that the coexistence in the school is good; four said that it was neither good nor bad, for five of them the coexistence was bad, and for four of them the coexistence was very bad³.

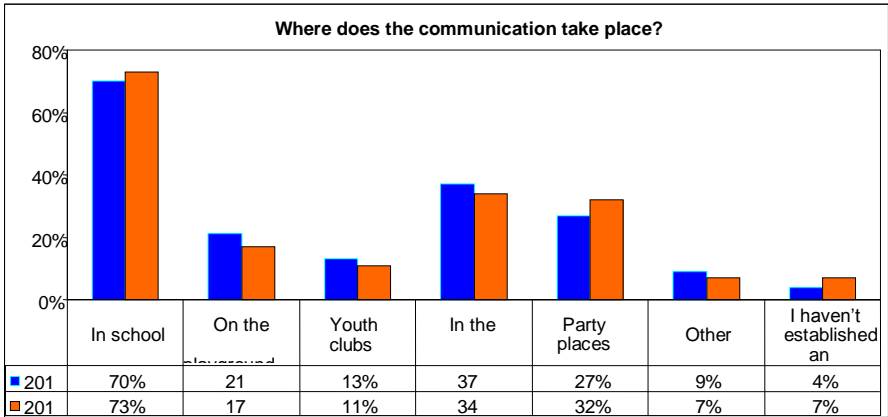
This series of data clearly shows that one of the determinants of the overall school climate is the communication frequency between the members of different ethnic groups. The more frequent the communication is, the greater its contribution to creating a more generally favorable climate in relations among high school students.

b) Where does the communication take place among the students from different ethnic groups?

From the responses of all surveyed students in all schools, covered by the two surveys, it seems evident that in most cases the students communicate in school (2011-70%; 2012-73%).

³ It should be noted that the occurrences with an extremely low frequency are not correctly expressed by percent, so in order to avoid creating a misleading description of the phenomenon, they would be properly displayed with the use of actual numbers.

Graph 2

The second most popular spot where the communication takes place, according to the number of students, is the neighborhood. After that are places of entertainment, and ranked in the fourth position are sports playgrounds. Significantly fewer students interact in youth clubs or elsewhere. Only a small fraction of them haven't had any communication with students from different ethnic groups. The comparative results of the responses from both research studies show that there are some reductions in the students' responses regarding communication in the neighborhood, on sports playgrounds and in youth clubs.

There is a three percent decrease in communication in the neighborhood, four percentage-points at playgrounds, and only a two percent decrease in communication in youth clubs. This is compared to a five percent increase in the number of responses related to communication in places of entertainment. In terms of the responses of students who have not had any communication with students from different ethnic groups, although the numbers are small, it is worthwhile to point out that there is a double increase of that number within a time frame of one year between the two surveys (from 13 students in 2011 to 24 students in 2012).

Further detailed analysis of the survey data leads to interesting new findings. Statistics show that, out of those students (2011-96%; 2012-93%) that interact with students from different ethnic groups, whether often, sometimes or rarely, less than half of them (2011-47%; 2012-40%) perform this communication in only one place, one third of them (2011-33%; 2012-39%) establish communication with students from different ethnic groups in two places, and only one in five of them (2011-20%; 2012-21%) establish communication in three or more places. The analysis suggests that in regard to the contents, experiences and motivations for interaction, 4/5 of the students show low communication intensity, when it comes to the mutual inclusion in everyday activities with students from other ethnic groups. This finding is based on the fact that the communication of most students takes place at just one or two locations. Contrary to them, one fifth communicate in three or more places, which indicates that through communication which takes place in various locations, a

higher level of intensity in the mutual involvement in daily activities of students from different ethnic groups is achieved.

Based on the analysis of the total data for all surveyed students in the research, it can be concluded that almost one in four of them (2011-25%; 2012-24%) communicate with members of different ethnic groups only in their school. Almost half of the surveyed students (2011-45%; 2012-49%), also interact elsewhere outside of school.

In 2011, 27% interacted with members of different ethnic groups in other places, but have not interacted with members of different ethnic groups in their school. In the survey in 2012 this dropped by six percentage points to 19%. The results of the survey show that in 2011, 3% of students never interacted with students from other ethnic groups and this number increased by 5 percentage points in 2012 (8%).

c) The willingness to communicate in the group that has not yet established communication with members of different ethnic groups

In terms of the readiness for communication among students who have not established communication with members of different ethnic groups, the distribution of the results shows that this marginal group displays a prevailing tendency of being reluctant to communicate with members of different ethnic groups.

From all the students surveyed in 2011 who haven't established any communication, only two Macedonian students out of 13 said that they are willing to communicate with members of different ethnic groups, and 11 (nine Macedonians and two Albanians) of them said that they are not willing to communicate with members of different ethnic groups. In 2012, from all the 24 students surveyed who have had no communication, ten (all Macedonian students) expressed willingness to communicate with members of different ethnic groups, while the remaining 14 (twelve Macedonians and two Albanians) said they are not ready to communicate.

- Willingness to establish friendly relationships among the students

Companionship between people represents a relationship with a mutual identification of personality and interests. Companionship occurs even in primary school and it signifies a form of free choice in the new reality of institutionalized social relations, this is in contrast to the pre-school period when social relations have not yet been institutionalized. In the adolescence period, companionship is followed by a wide range of emotional relationships, and it becomes a subject to a constant reviewing process, because in that period of time, there are particularly sharp criteria for formation of the image of ideal individuals and their mutual relations. Due to this spontaneous process of continuous reassessment of companionships, few of them survive, and if they manage to survive, then they later transform into friendships. Considering the importance of these relationships among students in schools, the survey contained a question asking them - who their best friends were and they had the opportunity to make multiple choices and name friends within their own ethnic group as well as from other ethnic backgrounds.

Table 3

Your best friends are:		Ethnicity						All students together	
		Macedonians				Albanians			
		Homogenous		Heterogeneous		Heterogeneous			
		N	Col%	N	Col%	N	Col%	N	Col%
2011	Macedonians	135	99%	93	99%	51	47%	309	84%
	Albanians	8	6%	11	12%	105	96%	132	36%
	Serbs	27	20%	21	22%	4	4%	67	18%
	Turks	4	3%	11	12%	32	29%	51	14%
	Roma	1	1%	5	5%	10	9%	21	6%
	Vlachs	8	6%	2	2%	1	1%	11	3%
	Other nationalities	12	9%	12	13%	12	11%	45	12%
Total	136	143%	94	165%	109	197%	370	172%	
2012	Macedonian	133	100%	76	100%	50	53%	279	86%
	Albanian	7	5%	12	16%	93	98%	117	36%
	Serbs	18	13%	19	25%	2	2%	46	14%
	Turks	9	7%	2	3%	30	32%	47	15%
	Roma	4	3%	4	5%	7	7%	18	56%
	Vlachs	5	4%	1	1%	1	1%	7	2%
	Other nationalities	3	2%	4	5%	9	9%	22	7%
Total	133	135%	76	155%	95	202%	325	165%	

The results show that in the initial research, there is an average of 1.72 who have selected friends from their own or other nationalities. In the repeated research this average declined to 1.65 choices of friends according to their ethnicity (see table 3). In the homogeneous schools, friendships among members of different ethnic communities are less noticeable (1.43 in 2011, 1.35 in 2012). This is due to the high national homogeneity in these schools (let's not forget that 90% of the surveyed students in those schools are Macedonians), so consequently there are less opportunities for building friendships among members of different ethnic communities. In the schools with a heterogeneous ethnic composition, the average choice of companions is more noticeable. Among the Macedonians in 2011 the average range was 1.65 and it dropped to 1.55 in 2012.

Among the Albanians the choice is more noticeable in 2011 when the average was 1.97, and in 2012 it showed a tendency to rise to 2.02.

The impact on the development of friendships among students is reflected by various factors, of which we will analyze two aspects that stand out because of their relevance.

The analysis of the results in the schools with a heterogeneous socio-demographic composition indicates that the establishment of companionships between members of different communities, in the period between the two surveys displays a positively changing trend. Namely, from 11 Macedonians surveyed in 2011 who reported that an Albanian is their best friend - 5 of them (45%) thought that violence is justified in resolving problems in society, and 6 of them stated that it is unjustified. In 2012, only one (8%) out of 12 whose best friend is Albanian believes that violence is justified, and 11 (92%) think it is unjustified. There is a similar trend observed among Albanians. From the 50 students who reported that their best friend is

Macedonian in 2011, 33% of them believe that violence is justified and 67% that it is unjustified. In 2012, the 51 respondents who reported that their best friend is a Macedonian display a downward trend in the stance that the violence is justified (18%), and the number of those who do not justify violence has increased (82%).

The analysis of the other aspect looks at the frequency of the communication with students of other nationalities. The general tendency in this dimension of relations also indicates that those who have friends of other nationalities often communicate with members from other nationalities, in contrast to those whose friendships are focused on the students of their own ethnicity.

This link between the attitude towards violence, friendships and frequency of communication creates complex interactions between them, which results in creating a positive atmosphere of tolerance, mutual trust and understanding, to the extent in which these parameters are strongly and stably connected.

Nevertheless when the total contribution of these positive effects of the friendships is being evaluated, it should be taken into account that friendships among Macedonians with Albanians involve a relatively small number of students (12% in 2011 and 16% in 2012). Among the Albanian respondents these friendships involve 47% of students, who reported that their best friends are Macedonians, and in 2012 their number increased to 53%. However one should bear in mind that this "change" is a change only in the absolute numbers. The testing of the difference shows that the change is statistically insignificant. The 't' test is not significant ($t = 0.95$ $df = 202$).

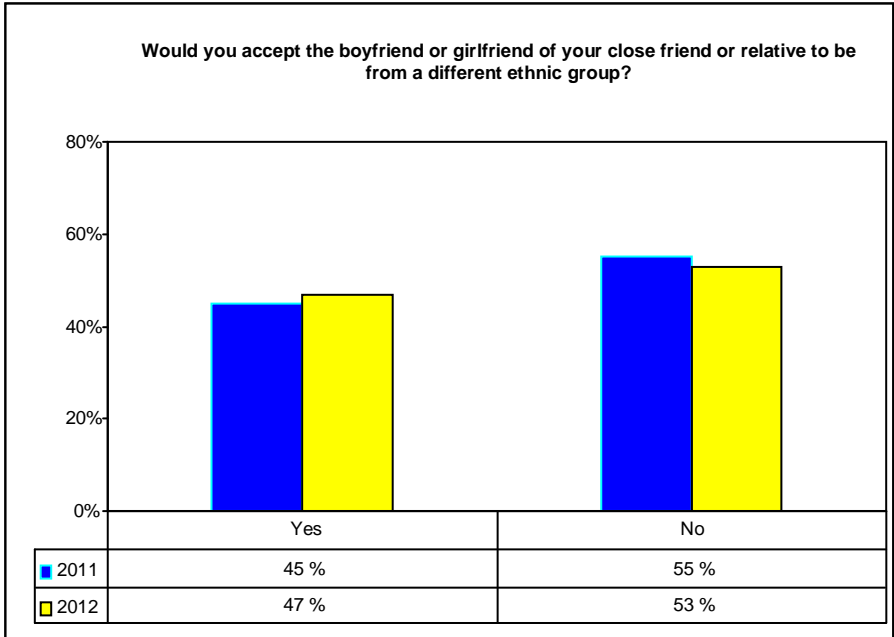
However, if you consider these differences in the responses of the Macedonian and Albanian students, one can say that there are two possibilities. Either these friendships are not mutual, or that they represent a tendency to form a more idealized picture of the connections in the mutual relations, rather than realistically existing as such. This conclusion, above all, refers to the answers gathered from the Albanian students.

- Assessment of the capacity for inclusion among students in the secondary schools

The next set of questions relates to the potential for accepting close ties with members of other ethnic groups. Henceforth In the analysis the term "inclusiveness" represents the readiness to accept close ties with members of a different ethnic group, contrary to the unwillingness to accept close ties - "exclusiveness".

In regards to the question, "*Would you accept the boyfriend or girlfriend of your close friend or your relative to come from a different ethnic group?*" the answers in both surveys show a continuous level of readiness to accept close relations with members of a different ethnic group. In other words, in 2011 45% of the students expressed a willingness to accept close ties with members of a different ethnic group (this is considered to be an indication of an inclusive attitude), and in 2012 the percentage was basically the same at 47%.

Graph 3

In both surveys, in the schools with a more heterogeneous socio-demographic composition, the inclusiveness is lower compared to the schools with a more homogenous socio-demographic composition. In the initial survey in 2011 the inclusiveness⁴ is lower by 26 percentage-points (61%; 35%). This ratio remained almost unchanged in the 2012 survey, when the inclusiveness in the schools with a heterogeneous socio-demographic composition was less than 24 percentage points (61%; 37%), see Table 4. The testing of the differences in 2011 and 2012 has shown that they are statistically significant. The 'T' test for 2011 is significant on the confidence level of 99% ($t = 4,92$ $df = 368$ in a confidence interval of 99%). T test for 2012 is significant on the confidence level of 99% ($t = df =$ confidence interval of 99%).

⁴ "Inclusiveness" represents a readiness to accept close ties with members of a different ethnic group, contrary to the unwillingness to accept close ties "exclusiveness".

Table 4

Would you accept the boyfriend/girlfriend of your close friend or relative to be from a different ethnic group?		School (Schools M+, M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		Number	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	Yes	90	61%	77	35%	167	45%
	No	58	39%	145	65%	203	55%
	Total	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Yes	85	61%	69	37%	154	47%
	No	54	39%	117	63%	171	53%
	Total	139	100%	186	100%	325	100%

a) Analysis of the capacity of the dimension: “inclusiveness – exclusiveness” according to ethnicity

The analysis of the survey results shows that there are differences among the Macedonians, Albanians and members of the minority communities in terms of this issue. In regards to the dimension of “inclusiveness – exclusiveness”, the Macedonian students in both research studies are continuously divided into half having an inclusive and half having an exclusive view on this. Among Albanian students, with the two surveys taken into account, in 2011 the inclusiveness is significantly less prevalent (28%) compared to the 2.6 times more widespread exclusive position (72%).

However, in 2012 among the Albanian students the relationship between the inclusiveness and exclusiveness has significantly changed. After a year, the attitude of inclusiveness was more widespread among the Albanian students (41%) compared to the previous year, the exclusive attitude (59%) towards this issue had decreased to 59% (see Table 5). The testing of the differences in the responses of the Albanian students confirms that the capacity for inclusiveness has significantly increased. The 'T' test is significant on the trust level of 95% ($t = 2.45$ $df = 319$ in the confidence interval of 95%). This change (at least at the declarative level) could be attributed to the activities of the Peace Education Program in the secondary schools.

Table 5

Would you accept the girlfriend/boyfriend of your close friend or relative to be from a different ethnic group?						Total	
		YES		NO		N	row%
		N	row%	N	row%		
2011	Macedonian	115	50%	115	50%	230	100%
	Albanian	31	28%	78	72%	109	100%
	Other ethnicity	21	68%	10	32%	31	100%
	Total	167	45%	203	55%	370	100%
2012	Macedonian	103	49%	106	51%	209	100%
	Albanian	39	41%	56	59%	95	100%
	Other ethnicity	12	57%	9	43%	21	100%
	Total	154	47%	171	53%	325	100%

b) Typology of the emotional attitude towards the ethnic groups and its relation to the dimension: 'inclusiveness – exclusiveness' among the students in the secondary schools

In order to analyze the ethnic preferences based on positive or negative feelings towards members of certain ethnic groups, a set of questions was included in the study the purpose of which was to evaluate the emotional preferences of members of different ethnicities. The surveyed students were asked to evaluate their feelings, on a scale of 1 to 5, starting from very negative to very positive feelings towards members of different ethnicities. The processing of this data is based on the aggregation of the answers from respondents, and according to this aggregation, a certain categorization of the general emotional attitude towards the members of different ethnic groups is drawn up. This typology includes three levels of general emotional attitude towards members of other ethnic communities:

- Dominance of negative feelings towards members of other ethnicities;
- Moderate or mixed emotions towards members of other ethnicities;
- Dominance of positive feelings towards members of other ethnicities.

The likelihood that those students who are dominated by positive feelings towards members of different ethnic groups may present an inclusive attitude, even towards such sensitive issues as intimate relationships among the young people is also confirmed in both surveys. In 2012, from the respondents who are dominated by positive feelings, the ones with an inclusive attitude (33%) outnumber those who have an exclusive attitude (28%). The difference between them is 5 percentage points. In 2011, the difference between the group of surveyed students with positive feelings and an inclusive attitude (42%), and those with an exclusive attitude (23%) is 19 percentage-points.

At the level of moderate intensity of feelings towards members of different ethnic groups in 2012, the connection is very similar. The probability of accepting (62%) or not accepting (61%) an intimate relationship between young people from different ethnic groups is balanced. In contrast to this, in the survey in 2011, the level of moderate intensity of feelings towards members of different ethnic groups, the connection has the opposite trend. This means that the likelihood of accepting (49%) is significantly smaller than the likelihood of not accepting (63%) close emotional relationships between young people of different ethnic backgrounds (the 't' test = 2.66 CI in confidence limits of 99%).

Among the respondents who are dominated by negative feelings, the number of those who do not support such relationships (2011-15%; 2012-11%) is higher (by 6 percent in both surveys) than those who support such relationships (2011-9%; 2012-5%) - (see Table 6). In the testing of the statistical significance in the group dominated by negative feelings towards members of different ethnic groups, it can be expected (with a probability of 90%), with the previously demonstrated proportion, that they will not support these kind of relationships compared to those who would support close relationships among members of different ethnic groups. The data analysis has identified empirically proven links between the degree of dominance of positive or negative feelings towards members of different ethnic

groups, and the manifestation of inclusiveness or exclusiveness. We have looked thoroughly at this issue, because the analyzed connections point to certain typical 'actional-emotional' patterns in dealing with sensitive issues, which determine the reactions towards members of different ethnic groups within the whole relationship spectrum, in the area of interethnic relations.

Table 6

Would you accept the girlfriend/boyfriend of your close friend or relative to be from a different ethnic group?		YES				Total	
		N	%	N	%	N	%
2011	Dominance of negative emotions	14	9%	28	15%	42	12%
	Moderate intensity of emotions	79	49%	119	63%	198	56%
	Dominance of positive emotions	68	42%	43	23%	111	32%
Total		161	100%	100%	100%	100%	100,0%
2012	Dominance of negative emotions	8	5%	19	11%	27	9%
	Moderate intensity of emotions	94	62%	101	61%	195	61%
	Dominance of positive emotions	50	33%	47	28%	97	30%
Total		152	100%	100%	100%	100%	100,0%

These actional-emotional patterns, of typical reactions to members of different ethnic groups, form the psychological background of the person, which in different life-situations unconsciously and automatically manifest themselves. For this reason, when looking for the causes of the problems created in mixed ethnic environments, we should take into consideration the emotional-irrational components that determine the reactions of the people, and not only the rational-objective determinants that define the behavior of the people in multicultural environments. This is particularly important because these actional-emotional components are easily "ignitable" among young people.

These kinds of assertions are confirmed by the survey data showing that the probability to start using violence to solve problems in the society is significantly higher among those dominated by negative feelings compared to those who are dominated by positive feelings towards members of other ethnic groups in the school. The survey results show that 36% of students who are dominated by negative feelings in 2011 believe that using violence for solving problems is justified, and two times less (17%) of those who are dominated by positive feelings also expressed this kind of attitude. In the survey in 2012 this ratio is more evident. 44% of those with a predominance of negative feelings believe that violence is justified, compared to 11% of students who are dominated by positive feelings (see Table 31).

c) The wider perception of interethnic tensions and incidents has an impact on the reduction of the degree of inclusiveness in schools with a heterogeneous socio-demographic composition

The tendency of decreased inclusiveness in more heterogeneous socio-demographic environments is associated with the wider perception of interethnic tensions and incidents in these schools. The survey results show that in these schools, among all the surveyed students in 2011 who think that there are certain ethnic tensions, 34% of them manifest an inclusive attitude, and 66% an exclusive one. In 2012 this ratio remained almost unchanged (36%; 65%). There is a similar

association when it comes to the perceptions of interethnic incidents in 2011, when the ratio was (31%; 69%) and in 2012 has been slightly changed in the positive direction (34%; 66%). Although Table 6b shows that those students who believe that there are no tensions, proportionally match those who say that there are tensions, it is worth noting that the students who considered that certain tensions exist (142) outnumber those who believe that there are no tensions (73) in 2011. That ratio has changed in 2012 in the direction of a reduction of the number of those who think that there is violence (107). The number of those who believe that there is no violence remained same (73). This indicates that the basic tone of the overall atmosphere is being determined mostly by the students themselves who believe that there are certain interethnic tensions. Testing the significance of the difference in the inclusive attitude compared to the exclusive attitude, among those who feel that there aren't and those who think there are certain interethnic tensions, is substantial in both studies.

This data confirms that the overall atmosphere which dominates, of the perception of tensions and incidents, inhibits the readiness for accepting closer ties with members of other ethnic communities. In other words we can say that if the overall climate in these schools has the tendency to reduce the level of interethnic tensions and incidents, it could contribute to the increasing of the attitude of inclusiveness among students.

Table 6b (heterogeneous schools)

			Would you accept the girlfriend/boyfriend of your close friend or relative to be from a different ethnic group?				Total	
			Yes		No		N	%
			N	%	N	%		
2011	Do you think that there are ethnic tensions in your school?	Yes, there are	49	34%	93	66%	142	100%
		No, there aren't	24	33%	49	67%	73	100%
		Refuses / no answer	4	57%	3	43%	7	100%
	Total		77	35%	145	65%	222	100%
2012	Do you think that there are ethnic tensions in your school?	Yes, there are	38	36%	69	65%	107	100%
		No, there aren't	27	37%	46	63%	73	100%
		Refuses / no answer	4	67%	2	33%	6	100%
	Total		69	37%	117	63%	186	100%

4. The connection of the forms of violence with ethnic tensions and incidents in schools

The perception of various forms of violence in schools - the central determinant of the perception of interethnic incidents

The main component, around which the impressions of the students in regards to the interethnic incidents are formed, is the perception of violence in the schools. Part of the results from the surveys show that the basic tendency in the perception of the forms of violence in which a physical element is involved (i.e. physical

violence, slapping, group physical violence and threats with a weapon) occurs with a low frequency (as seen and heard) compared to those forms of violence without manifestations of physical attack. Given the qualitative difference between them, we can say that despite the fact that the frequency of violence involving a physical component is lower, these forms of violence contribute relatively more, to the formation of the overall impression of the presence of violence in schools, than the violence without a physical component. This conclusion is based on the analysis of the relationship between the statements for seen and heard forms of violence in the schools. The survey results show that on average, where an incident where a weapon was used to threaten was witnessed by someone in 2011, it was heard of by 2.12 further students, and in 2012 by 2.06. The group physical violence ratio is 1.0 to 1.29 in 2011, and in 2012 it has dropped down to 1 to 1.39. The physical violence relation is 1 to 1.41 in 2011, and in 2012 it has dropped down to 1 to 1.19. The relation variations between heard and seen violent events without a physical component is balanced in both surveys and it slightly varies around 1 (see Table 7).

Table 7

	What type of violence have you seen – heard of in your school?	Seen		Heard		R (h – s)	Ratio h-s
		N	%	N	%		
2011	Physical violence	128	35%	180	49%	+14%	1.41
	Verbal violence	199	54%	205	55%	+1%	1.03
	Shameful and vulgar behavior	130	35%	121	33%	-2%	0.93
	Psychological violence	70	19%	74	20%	+4%	1.06
	Slapping	108	29%	118	32%	+3%	1.1
	Group physical violence	68	18%	88	24%	+6%	1.29
	Threat with a weapon	34	9%	72	20%	+11%	2.12
	Other	7	2%	9	2%	0%	
	There is no violence in the school	68	18%	53	14%	-4%	
	Refuses to answer/no answer	8	2%	7	2%	0%	
	Total	370	222%	370	251%	+29%	
2012	Physical violence	142	44%	169	52%	+8%	1.19
	Verbal violence	208	64%	210	65%	+1%	1.01
	Shameful and vulgar behavior	108	33%	105	32%	-1%	0.97
	Psychological violence	68	21%	68	21%	0%	1.00
	Slapping	81	25%	96	30%	+5%	1.2
	Group physical violence	58	18%	81	25%	+7%	1.39
	A threat with a weapon	16	5%	33	10%	+5%	2.06
	Other	0	0%	2	1%	1%	
	There is no violence in the school	59	18%	59	18%	0%	
	Refuses to answer/no answer	0	0	0	0%	0%	
	Total	325	228%	325	254%	26%	

* R (h - s) Difference in % between the violence that has been heard of or seen

- Differences in perception of the forms of violence in secondary schools, defined by the degree of ethnic homogeneity

Generally speaking, the perception of violence, that is either seen or heard, significantly differs in "homogeneous" schools compared to the "heterogeneous" ones in both surveys. There is a tendency for greater frequency in the "heterogeneous" schools. In "homogeneous" schools in 2011, students have on average seen 1.27 kinds of violence, according to the answers from the respondents. In these schools in 2012, students have seen on average more kinds of violence – 1.57. In contrast, in "heterogeneous" schools in 2011, the kinds of violence students have seen are twice the average (2.51), and have slightly changed in 2012 to 2.48. This calculation was based on the processing of the data shown in Table 8.

Table 8

What type of violence have you seen in your school?		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		Number	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	Physical violence	7	5%	121	55%	128	35%
	Verbal violence	68	46%	131	59%	199	54%
	Shameful and vulgar behavior	49	33%	81	37%	130	35%
	Psychological violence	39	26%	31	14%	70	19%
	Slapping	18	12%	90	41%	108	29%
	Group physical violence	2	1%	66	30%	68	18%
	A threat with a weapon	2	1%	32	14%	34	9%
	Other	3	2%	4	2%	7	2%
	There is no violence in the school	53	36%	15	7%	68	18%
	Refuses	3	2%	5	2%	8	2%
	Total	148	165%	222	260%	370	222%
2012	Physical violence	25	18%	117	63%	142	44%
	Verbal violence	87	63%	121	65%	208	64%
	Shameful and vulgar behavior	47	34%	61	33%	108	33%
	Psychological violence	40	29%	28	15%	68	21%
	Slapping	14	10%	67	36%	81	25%
	Group physical violence	6	4%	52	28%	58	18%
	A threat with a weapon			16	9%	16	5%
	There is no violence in the school	41	30%	18	10%	59	18%
	Total	139	187%	186	258%	325	228%

In terms of instances of violence which the surveyed students have heard of, there is a visible tendency of higher frequency in "homogeneous" as well as "heterogeneous" schools. This tendency is present in the initial and final survey. Students in "homogeneous" schools on average have heard of 1.52 violent situations in 2011, and in 2012 the average has increased to 1.76. The surveyed students have on average heard of 2.90 incidents of violence in "heterogeneous" schools in 2011, and in 2012 there has been a slight decline, so the average decreased to 2.78 (see Table 9).

Table 9

What type of violence have you heard of in your school?		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		Number	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	Physical violence	25	17%	155	70%	180	49%
	Verbal violence	75	51%	130	59%	205	55%
	Shameful and vulgar behavior	37	25%	84	38%	121	33%
	Psychological violence	39	26%	35	16%	74	20%
	Slapping	21	14%	97	44%	118	32%
	Group physical violence	9	6%	79	36%	88	24%
	A threat with a weapon	13	9%	59	27%	72	20%
	Other	5	3%	4	2%	9	2%
	There is no violence in the school	42	28%	11	5%	53	14%
	Refuses to answer	3	2%	4	2%	7	2%
Total	148	182%	222	297%	370	251%	
2012	Physical violence	35	25%	134	72%	169	52%
	Verbal violence	89	64%	121	65%	210	65%
	Shameful and vulgar behavior	45	32%	60	32%	105	32%
	Psychological violence	40	29%	28	15%	68	21%
	Slapping	23	17%	73	39%	96	30%
	Group physical violence	10	7%	71	38%	81	25%
	A threat with a weapon	3	2%	30	16%	33	10%
	Other			2	1%	2	1%
	There is no violence in the school	41	30%	18	10%	59	18%
	Murder			1	1%	1	0%
Total	139	206%	186	289%	325	254%	

The most frequent of all the forms of violence, regardless of whether they were heard or seen, is verbal violence as confirmed by both the studies in all the

surveyed schools. This means that frustrations are most easily expressed through verbal violence, and therefore this can be considered as an initial burst that can provoke other more serious forms of violence. Both from a psychological and realistic perspective, it can be deduced that at the genesis of more severe forms of violence is verbal violence.

However, on the other hand, it must be pointed out that verbal violence is not always a sufficient condition for the outbreak of other types of violence. The analysis shows a tendency for significantly more frequent manifestations of the physical forms of violence, whether seen or heard, in "heterogeneous" as opposed to "homogeneous" schools (see Table 8 and 9).

A characteristic of verbal violence, and also of other kinds of violence without a physical component, such as shameful and vulgar behavior, and all other psychological forms of violence is their feature to "awaken" negative ethnic stereotypes and prejudices. This could lead to the dormant aggressive component, which is contained within non-physical forms of violence, to be released and transformed, in some cases, into physical violence.

Due to this complex structure of violence, it is necessary for the strategy for decreasing the level of violence in schools to have an integrated approach. By this we mean a strategy in which the programs for decreasing violence in schools are complimented by programs which take place outside of school, and these need to form a single functional unit.

The survey indicates that individual projects undertaken in schools do not have the capacity to achieve more tangible results by themselves, if they are not part of such a functional unit which would connect their achievements into a single common effect on the level of society as a whole. With this type of rounded integral approach to the phenomenon of violence in schools, some significant accomplishments could be achieved in this field in the long term.

- Perception of tensions, incidents and forms of violence in secondary schools

a) Perception of tensions and incidents⁵ in schools

The perception of interethnic tensions and incidents is the base around which the dominant climate of relations between students in secondary schools is formed.

⁵ The distinction between a tension and an incident in this analysis is based on the fact that the tension remains as a component of the general psychological climate in a community without crossing the line to become an event or incident. A tension is a kind of anticipation that there is a chance of an outbreak of an unwanted and unpleasant event. While the incident crosses that psychological line of the comfortable anticipation, and is manifested as an unpleasant and sudden event. In this analysis, this type of event goes under the definition given by a UN study - as a manifestation of violence, regardless of whether it is psychological or physical.

- Ethnic tension is an emotionally tense situation that occurs in relations among members of different ethnic groups in a community

- An incident is an unexpected, 'unpleasant' event, which could be ethnically based, in cases where it includes members of different ethnic groups; and with a non-ethnic background, in cases when it takes place among members of the same ethnic group.

Table 10

2011	Do you think that there are or aren't ethnic tensions / incidents in your school?	Interethnic tensions		Interethnic incidents		R (i - t)
		N	%	N	%	%
	Yes, there are	178	48%	170	46%	-2%
	No, there aren't	185	50%	193	52%	+2%
	Refuses to give an answer / no answer	7	2%	7	2%	0%
	Total	370	100%	370	100%	0%
2012	Yes, there are	117	36%	131	40%	+4%
	No, there aren't	202	62%	194	60%	-2%
	Refuses to give an answer / no answer	6	2%	0	0%	-2%
	Total	325	100	325	100	0
R 2012-2011			-12%		-6%	-6%

*R (i-t) Difference in % between incidents and tensions

The results of the 2011 survey show that 48% of surveyed students reported that tensions exist, while 46% declared that there are incidents in their schools. In the survey from 2012, 36% said that there are tensions and 40% of them said that there are interethnic incidents. The difference between the perception of tension and incidents in both studies is small and practically overlaps. However, the comparison between the two surveys shows that the perception of interethnic tensions from 48% in 2011 significantly decreased to 36% in 2012, dropping by 12 percentage points. There is also a decrease of interethnic incidents from 46% in 2011 to 40%, a reduction of 6 percent (see table 10). It should be emphasized that the perception of a decrease in interethnic tensions does not follow to the same degree the reduction of the perception of interethnic incidents. This tendency indicates that the reduced perception of the presence of interethnic tensions in schools is not a sufficient condition for a more pronounced reduction in the perception of interethnic incidents.

Such data relations suggest that there is a possibility that the frustrations and violence in society as a whole could be "spilling over" in schools. Secondary school students caught in the cycle of transmission of violent behavior in society are simply a convenient medium for transposing the general frustration in society, into the explicit violent behavior of young people, in and out of schools. In more simple terms, the prevailing climate in schools is just one of the generators of incidents and violent behavior of students in schools. A tendency, registered by this study, is that whilst interethnic tensions show a decrease in 2012, the perception of the number of interethnic incidents shows an increase. This indicates that the effects of Peace Education in secondary schools are not permanent and effective without the implementation of a system of continued actions and measures designed to decrease the level of tensions and violence in the whole of society. Therefore, when evaluating the effects of Peace Education in schools, it should be taken into account that the image of the conditions in the schools is "contaminated" to some degree by this "big" picture that exists in society.

- Differences in the perception of the level of interethnic tensions and the presence of incidents determined by the degree of ethnic homogeneity in secondary schools

Further analysis of the data enables the assessment of the extent of the influence of the connection between the perception of interethnic tensions and interethnic incidents, in schools with a homogeneous background, in comparison to schools with a heterogeneous ethnic background of the students. The survey results show that in "homogeneous" schools in 2011 an average of 24% of the students reported that their school has interethnic tensions, and 9% of them reported that interethnic incidents occur. The data from 2012 shows that the perceptions of interethnic tensions have dropped to 7% (a decrease of 17 percentage points) and interethnic incidents dropped to 4% (see Table 11).

Table 11 (homogeneous schools)

2011	Do you think that there are or aren't ethnic tensions / incidents in your school?	Interethnic tensions		Interethnic incidents		R (i - t)
		N	%	N	%	%
	Yes, there are	36	24%	13	9%	-15%
	No, there aren't	112	76%	134	90%	+14%
	Refuses to give an answer / no answer			1	1%	+1%
	Total	148	100%	148	100.0%	0
2012	Yes, there are	10	7%	6	4%	-3%
	No, there aren't	129	93%	133	96%	+3%
	Refuses to give an answer / no answer	0	0	0	0	0%
	Total	139	100%	139	100%	0

In the "heterogeneous" schools in 2011, the perception of interethnic tensions was 64%, and 71% of the ethnic incidents. In 2012, the perception of ethnic tensions decreased by 6 percent (58%), and there is also a reduction of the perception of interethnic incidents by 4 percentage points, from 71% in 2011, to 67% in 2012. (see Table 12).

Table 12 (heterogeneous schools)

2011	Do you think that there are or aren't interethnic tensions/incidents in your school?	Interethnic tensions		Interethnic incidents		R (i - t)
		N	%	N	%	%
	Yes, there are	142	64%	157	71%	+7%
	No, there aren't	73	33%	59	27%	-6%
	Refuses to answer / no answer	7	3%	6	3%	+1%
	Total	222	100%	222	100.0%	0
2012	Yes, there are	107	58%	125	67%	+9%
	No, there aren't	73	39%	61	33%	-6%
	Refuses to answer / no answer	6	3%			-3%
	Total	186	100%	186	100%	0

However, if we analyze the relative indicators, they show that in the "homogeneous" schools in 2011, on the average, for every 2,8 perceptions of interethnic tension there is 1 perception of an interethnic incident. In 2012 this ratio is less favorable, because it has been reduced to 1,7 to 1. In the "heterogeneous" schools in 2011, on average, for 0,9 tensions, there has been an occurrence of 1 interethnic incident. In 2012, this ratio has slightly worsened, because out of 0,86 tensions, there is 1 perceived interethnic incident. In other words the basic tendency in "heterogeneous" schools is for the number of perceived incidents to be greater than the number for interethnic tensions.

The analysis of these relations suggests that the overall atmosphere in the schools in terms of the presence of interethnic tensions and incidents varies. In the "homogeneous" schools, the threshold of tolerance towards ethnic tension is higher because it is less likely that the present tensions in those schools would be transformed into incidents of an interethnic nature.

In the "heterogeneous" schools, the threshold of interethnic tensions is lower, because there is a tendency for a greater number of interethnic incidents to occur, according to the assessments of the existence of interethnic tensions.

It can be concluded from the data that a minority in the "homogeneous" schools, 24% in 2011 and 7% in 2012, agreed that their schools have interethnic tensions, while in the "heterogeneous" schools the situation is quite the opposite. In these schools, on average, the majority of students agreed that their schools have interethnic tensions, in 2011 (64%) and in 2012 (58%).

The data steers us to the conclusion that a more meaningful outcome can be achieved if a critical threshold is crossed in the perception of the existence of interethnic tensions, i.e. it falls significantly below 50%. This is because by reducing the presence of interethnic tensions in heterogeneous ethnic environments interethnic incidents will also be reduced. The data confirms that while the majority of students in these schools are pressurized by the presence of interethnic tensions, there will be a tendency for interethnic tensions to become "inflamed" and for this to be a factor that provokes the outbreak of interethnic incidents. These findings can also be supported by the conclusion that in this atmosphere, a "spillover" of negative tendencies from society, overall is more likely to occur in "heterogeneous" than in "homogeneous" schools.

The estimated fragility of interethnic relations in secondary schools, based on data from the two studies suggests that overcoming the problems of interethnic relations, in a lasting and stable manner, could be realistically expected, if the approach to the resolution of these problems is done by defining a rounded strategy⁶ - a strategy for solving interethnic relations in the whole range of societal

⁶ There are several policy documents at the national level on reduction of violence in schools, for example - Strategy to reduce violence in schools 2012-2015, available at:

<http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/1237--2012-2015>;

Integrated education in Macedonia, available at

<http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/849-2011-10-20-17-14-51>

and

Safe schools - harmonious environment", available at

<http://www.mon.gov.mk/index.php/aktivnosti/1154-2012-06-19-12-13-50>

aspects, not just in schools. In this context, Peace Education is just one component in the complex interactions of interethnic relations in the country in general.

Overall picture of the link between violence and interethnic incidents in the schools included in the research

Violence is a complex phenomenon which cannot be given a precise definition on a scientific basis, because in order to evaluate its presence in the environment, we must rely on the judgment of the community members, who are the objects of the research. The complexity of the phenomenon of violence does not only lie in the individual variable criteria for its recognition and description, but its complexity is also reflected in its numerous determining factors.

If a cross analysis is performed between

- Forms of violence,
- Different socio-demographic contexts in which violence manifests itself,
- The appearance of violence when there is or there is no interethnic element to the incident,

a whole spectrum of variations is obtained among these factors and only their detailed analysis would allow the identification of the main lines of the variations among them which give a profound insight into their nature. These systematic findings about violence in schools are a prerequisite for taking action on their prevention.

Table 13

What type of violence have you seen in the school?	2011						Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?						N	Total %
	Yes, there are		No, there are not		Refuses			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	106	83%	20	16%	2	2%	128	100%
Verbal violence	114	57%	85	43%			199	100%
Shameful and vulgar violence	74	57%	55	42%	1	1%	130	100%
Psychological violence	34	49%	35	50%	1	1%	70	100%
Slapping	72	67%	34	31%	2	2%	108	100%
Group physical violence	63	93%	5	7%			68	100%
A threat with a weapon	31	91%	2	6%	1	3%	34	100%
Other	4	57%	2	29%	1	14%	7	100%
There is no violence in the school			68	100%			68	100%
Total	163	45%	192	53%	7	2%	362	100%

Table 14

What type of violence have you heard of in your school?	2011							Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?						N		
	Yes, there are		No, there are not		Refuses				
	N	Row%	N	Row%	N	Row%			
Physical violence	137	77%	37	21%	4	2%	178	100%	
Verbal violence	115	58%	82	42%			197	100%	
Shameful and vulgar violence	78	66%	39	33%	1	1%	118	100%	
Psychological violence	33	46%	38	54%			71	100%	
Slapping	84	72%	32	27%	1	1%	117	100%	
Group physical violence	71	82%	15	17%	1	1%	87	100%	
A threat with a weapon	58	84%	11	16%			69	100%	
Other	4	36%	6	54%	1	9%	11	100%	
There is no violence in the school			68	100%			68	100%	
Total	167	46%	190	52%	7	2%	364	100%	

Table 15

What type of violence have you seen in your school?	2012						Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?				N	Total%		
	Yes, there are		No, there are not					
	N	Row%	N	Row%				
Physical violence	100	70%	42	30%	142	100%		
Verbal violence	101	49%	107	51%	208	100%		
Shameful and vulgar behavior	54	50%	54	50%	108	100%		
Psychological violence	26	38%	42	62%	68	100%		
Slapping	58	72%	23	28%	81	100%		
Group physical violence	47	81%	11	19%	58	100%		
A threat with a weapon	13	81%	3	19%	16	100%		
There is no violence in the school			59	100%	59	100%		
Total	131	40%	194	60%	325	100%		

Table 16

What type of violence have you heard of in your school?	2012						Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?				N	Total%		
	Yes, there are		No, there aren't					
	N	Row%	N	Row%				
Physical violence	113	67%	56	33%	169	100.0%		
Verbal violence	98	47%	112	53%	210	100.0%		
Shameful and vulgar behavior	54	51%	51	49%	105	100.0%		
Psychological violence	25	37%	43	63%	68	100.0%		
Slapping	64	67%	32	33%	96	100.0%		
Group physical violence	63	78%	18	22%	81	100.0%		
A threat with a weapon	27	82%	6	18%	33	100.0%		
Other	1	50%	1	50%	2	100.0%		
There is no violence in the school			59	100%	59	100.0%		
Total	131	40%	194	60%	325	100.0%		

The data shown in tables 13 -16 show variations in the perception of the forms of violence and assessments of which and how many of them have an interethnic character, and which ones don't. The data refers to the overall picture of the connection between these factors in both studies in all schools.

The main line of the variations between various forms of violence, whether seen or heard, shows a downward trend in becoming interethnic in nature.

The analysis of the second line of variations shows that violence in which there is a physical component, usually has an interethnic character. On the other hand, among the types of violence where there is no physical component the tendency for them take on an interethnic character is balanced with a similar proportion of the types of violence that don't take on a component of an interethnic incident.

The third line of variation, which portrays the variation between whether various forms of violence are characterized as interethnic or not, has a greater symbiosis in the 2012 survey. This trend applies to both, the incidents of violence that were witnessed by the respondents as well as incidents that were only heard of. In terms of these relations, in 2011 there was a bigger proportion of types of violence identified as interethnic incidents in cases when they have been seen, compared to the proportion of types of violence which have been heard of.

Differences in the relation between violence and interethnic incidents in "homogeneous" and "heterogeneous" schools

The main difference in the perception of violence in "homogeneous" and "heterogeneous" schools is that in the "homogeneous" schools there are significantly fewer students who have seen or heard of any form of violence. The data shows that among the students surveyed in "homogeneous" schools in 2011, 62% have seen and 70% have heard of some form of violence in their school. In the "heterogeneous" schools, 91% of surveyed students have seen, and 93% have heard of some kind of violence. In 2012 this ratio is essentially retained. In the "homogeneous" schools the same number of students (70%) have seen or heard of any violence. In the "heterogeneous" schools, 90% of the surveyed students have seen, or heard of any violence.

What is common for all the schools is the fact that the majority of students are affected by a widespread atmosphere of the presence of violence in their schools. It should be mentioned here that the Peace Clubs should be promoted as "incubators" that spread an atmosphere of non-violence in schools. In order for these clubs to achieve greater impact on the improvement of the climate in schools, certain activities need to be organized that would be visible in the schools, as they could effectively create an atmosphere that promotes positive values among students.

Connection between violence and interethnic incidents in "homogeneous" schools

The survey results show that in "homogeneous" schools, in terms of the violence that students perceived, an average of 8% of the cases that have been seen by them, and 9% that have been heard of by them, have been incidents of an interethnic nature. In 92% of cases of witnessed instances of violence, and 91% of heard violence, there was no association with them having an interethnic character, in the survey in 2011.

In 2012 there was a decrease (to 4%) in the proportion of incidents (whether seen or heard), that were perceived by students, as being interethnic in nature. 96% of the incidents were not linked to any interethnic component.

Table 17

What type of violence have you seen in your school?	2011						Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?						N	Total %
	Yes, there is		No, there aren't		Refuses			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	1	14%	6	86%			7	100%
Verbal violence	9	13%	59	87%			68	100%
Shameful and vulgar behavior	7	14%	42	86%			49	100%
Psychological violence	9	23%	29	74%	1	3%	39	100%
Slapping	1	6%	17	94%			18	100%
Group physical violence			2	100%			2	100%
A threat with a weapon	1	50%	1	50%			2	100%
Other			2	67%	1	33%	3	100%
There is no violence in the school			53	100%			53	100%
Total	11	8%	133	92%	1	1%	145	100%

Table 18

What type of violence have you heard of in your school?	2011						Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?						N	Total %
	Yes, there are		No, there are not		Refuses			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	7	28%	18	72%			25	100%
Verbal violence	11	16%	56	84%			67	100%
Shameful and vulgar behavior	4	12%	30	88%			34	100%
Psychological violence	4	11%	33	89%			37	100%
Slapping	3	14%	18	86%			21	100%
Group physical violence	2	22%	7	78%			9	100%
A threat with a weapon	4	40%	6	60%			10	100%
Other			6	86%	1	14%	7	100%
There is no violence in the school			53	100%			53	100%
Total	13	9%	132	90%	1	1%	146	100%

Table 19

What type of violence have you seen in your school?	2012						Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?						N	Total%
	Yes, there are		No, there aren't		Refuses			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	4	16%	21	84%			25	100.0%
Verbal violence	5	6%	82	94%			87	100.0%
Shameful and vulgar behavior	4	8%	43	92%			47	100.0%
Psychological violence	5	12%	35	88%			40	100.0%
Slapping	2	14%	12	86%			14	100.0%
Group physical violence	1	17%	5	83%			6	100.0%
A threat with a weapon								
There is no violence in the school			41	100%			41	100.0%
Total	6	4%	133	96%	139		100.0%	

Table 20

What type of violence have you heard of in your school?	2012					
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?				Total	
	Yes, there are		No, there aren't		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	4	11%	31	89%	35	100%
Verbal violence	6	7%	83	93%	89	100%
Shameful and vulgar behavior	3	7%	42	93%	45	100%
Psychological violence	4	10%	36	90%	40	100%
Slapping	1	4%	22	96%	23	100%
Group physical violence	1	10%	9	90.0%	10	100%
A threat with a weapon			3	100%	3	100%
Other						
There is no violence in the school			41	100%	41	100%
Total	6	4%	133	96%	139	100%

The data shown in tables 17-20, shows that in 2011 a big proportion of students (23%) who have seen psychological violence thought that it had the character of an interethnic incident, and the smallest proportion (6%) of those who have witnessed slapping, thought that the incident had an interethnic character. In the same study, the impressions about the connection of various forms of violence and interethnic incidents in cases when the students have heard of the violence, shows a different picture. From those who have heard of the violence, most of them associated the physical violence (28%) with interethnic incidents and fewest of them (11%) linked the psychological violence to an interethnic incident.

In 2012, out of all the cases of violence that have been seen, most (16%) of the physical violence and the fewest (6%) of seen cases of verbal violence were associated with an interethnic incident. Most instances of physical violence (11%), even in cases where students have just heard of them, are associated with an interethnic incident, and the lowest number (4%) of those who heard of cases of slapping, connected this with an interethnic incident.

Connection between violence and interethnic incidents in "heterogeneous" schools

The survey results show that in the "heterogeneous" schools, of all the violence that the students perceived, there is an average of 70% of cases where students have actually seen the violence and 71% where they have heard of cases of violence of an interethnic nature. 30% of the seen cases of violence and 29% of the heard cases of violence haven't been associated with interethnic incidents in the survey in 2011.

In 2012, of all perceived seen and heard cases of violence, there is a lower number (67%), compared to the previous year, that the students relate to being interethnic incidents. 33% of the cases were not linked with being interethnic in nature.

Table 21

What type of violence have you seen in your school?	2011						Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?						N	Total %
	Yes, there are		No, there aren't		Refuses			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	105	87%	14	11%	2	2%	121	100%
Verbal violence	105	80%	26	20%			131	100%
Shameful and vulgar behavior	67	83%	13	16%	1	1%	81	100%
Psychological violence	25	81%	6	19%			31	100%
Slapping	71	79%	17	19%	2	2%	90	100%
Group physical violence	63	96%	3	4%			66	100%
A threat with a weapon	30	94%	1	3%	1	3%	32	100%
Other	4	100%					4	100%
There is no violence in the school			15	100%			15	100%
Total	152	70%	59	27%	6	3%	217	100%

Table 22

What type of violence have you heard of in your school?	2011						Total	
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?						N	Total %
	Yes, there are		No, there aren't		Refuses			
	N	Row%	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	130	85%	19	12%	4	3%	153	100%
Verbal violence	104	80%	26	20%			130	100%
Shameful and vulgar behavior	74	88%	9	11%	1	1%	84	100%
Psychological violence	29	85%	5	15%			34	100%
Slapping	81	84%	14	15%	1	1%	96	100%
Group physical violence	69	88%	8	10%	1	1%	78	100%
A threat with a weapon	54	92%	5	8%			59	100%
Other	4	100%					4	100%
There is no violence in the school			15	100%			15	100%
Total	154	71%	58	27%	6	3%	218	100%

Table 23

What type of violence have you seen in your school?	2012					
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?				Total	
	Yes, there are		No, there aren't		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	96	82%	21	18%	117	100%
Verbal violence	96	79%	25	21%	121	100%
Shameful and vulgar behavior	50	82%	11	18%	61	100%
Psychological violence	21	75%	7	25%	28	100%
Slapping	56	84%	11	16%	67	100%
Group physical violence	46	89%	6	11%	52	100%
A threat with a weapon	13	81%	3	19%	16	100%
There is no violence in the school			18	100%	18	100%
Total	125	67%	61	33%	186	100%

Table 24

What type of violence have you heard of your school?	2012					
	Do you think that there are / aren't interethnic incidents in your school?				Total	
	Yes, there are		No, there aren't		N	Total%
	N	Row%	N	Row%		
Physical violence	109	81%	25	19%	134	100%
Verbal violence	92	76%	29	24%	121	100%
Shameful and vulgar behavior	51	85%	9	15%	60	100%
Psychological violence	21	75%	7	25%	28	100%
Slapping	63	86%	10	14%	73	100%
Group physical violence	62	87%	9	13%	71	100%
A threat with a weapon	27	90%	3	10%	30	100%
Other	1	50%	1	50%	2	100%
There is no violence in the school			18	100%	18	100%
Total	125	67%	61	33%	186	100%

The data in tables 21-24 shows that in most cases of violence in "heterogeneous" schools, regardless if seen or heard, they were related to interethnic incidents. From all the students surveyed in 2011, 96% of those who reported group physical abuse believe that there are interethnic incidents in their school, and only 4% of those cases consider that there are no interethnic incidents. The kind of violence that is least often related to interethnic incidents in the research period is psychological violence. From the group of the surveyed students in these schools who have seen or heard of psychological violence, 75% of them said that there are interethnic incidents in their schools, and 25% said there are none. This data suggest that in the "heterogeneous" schools at least ¾ of the perceived violence has been interethnic in nature, in the opinions of students. Only in ¼ of the cases of violence in the schools has there been no connection with ethnicity.

- Differences in the perception of the victims of violence in secondary schools in relation to the degree of ethnic homogeneity

The perception of violence in schools with a more a homogeneous socio-demographic profile is with a significantly different structure than the perception in schools with more a heterogeneous composition.

The perception of students in schools with a more heterogeneous socio-demographic composition indicates that a significantly greater number of them have been victims of violence (88% other classmates + the respondent personally 3% = 91%) compared to schools with a more homogeneous composition (70% other classmates + 5% the respondent personally = 75%). While in the more homogeneous schools, the perception that there is no violence is at 30%, this same perception in the more heterogeneous schools is three times less (10%) (Table 25). However, in order to avoid the strong impression caused by the differences in the evaluation of the results, which can exaggerate their significance, we made a further analysis the results. This analysis allowed us to approach the phenomenon of violence in schools from a different angle. This angle that is exactly what is needed to answer the question, whether the presence of the phenomenon of violence in schools is determined solely (or mainly) by specific factors such as different socio-demographic structure in schools, or if the phenomenon of violence is strongly determined by specific factors but also to an equal extent by more universal factors. In order to approach such an analysis we undertook further data processing. The number of responses is recalculated with special software which is able to calculate 100% of the responses in the dimension of variable multiple responses, such as the question: *Have you or any of your classmates been a victim of violence?* - where the total amount is higher than 100% (see Table 25). By processing the data in this way we can see that in the homogeneous schools the perception of violence ranges from 65% in 2011 to 72% in 2012, and in the heterogeneous schools - from 93% in 2011 to 90% in 2012. The testing of the results shows that in the homogeneous schools the perception of violence differs from the results in the heterogeneous schools. In 2011, there is a significant statistical difference in the assessment that there is no violence in the homogeneous schools, compared to the heterogeneous schools; the "t" test is significant at a trust level of 99% ($t = 6,48$ $df = 368$ in a confidence interval of 99%); and in 2012 the "t" test is significant at a trust level of 99% ($t = 4,21$, $df = 323$ in a confidence interval of 99%).

These indicators confirm that the factors which lead to violence are more active as well as more present, at a significantly larger scale, in the heterogeneous schools. From another viewpoint, the data shows that despite these differences, violent behavior is widespread in both types of schools. This could mean that the frustrations among youth people at that age, regardless of the different socio-demographic context, often manifest themselves through various forms of violent behavior. Therefore, it is crucial for this phenomenon of violent behavior among young people to be approached as a universal phenomenon, because the perception of violence is widespread - a fact that is confirmed by the research results in both categories of schools. These data relations enable us to avoid the risk of forming a stereotyped view about the problem of violence as being unique only to heterogeneous schools. If the phenomenon of violence in schools can be viewed from this angle, then we would be able to see that the ethnic aspects of violent behavior are in fact, a medium that reinforces these tendencies for violent behavior, although they exist in a large volume outside this medium. This means that the correct focus of the efforts to overcome the risk of violent behavior among young people should be expanded to the "universal" aspects that determine the behavior of young people.

Table 25

Has anyone among your classmates been a victim of violence?		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		Number	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	Me	5	3%	12	5%	17	5%
	Other classmates	95	64%	205	92%	300	81%
	There is no violence in the school	53	36%	15	7%	68	18%
	Total	148	103%	222	104%	370	104%
2012	Me	7	5%	6	3%	13	4%
	Other classmates	97	70%	164	88%	261	80%
	There is no violence in the school	41	30%	18	10%	59	18%
	Total	139	103%	186	104%	325	104%

In the more heterogeneous schools, more than half of the respondents (59% in 2011 and 55% in 2012) declared that the initiators of violent acts (the culprits) are members of another ethnic group. In contrast to this, 7% of the students from the schools with a more homogeneous socio-demographic composition in 2011, and a reduced percentage of 2% in 2012, stated the same. (see Table 26).

Table 26

Do the culprits belong to a different ethnic group?		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		Number	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	Yes	11	7%	121	55%	132	36%
	No	42	28%	40	18%	82	22%
	There is no violence in the school	53	36%	15	7%	68	18%
	I don't know	42	28%	46	21%	88	24%
	Total	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Yes	3	2%	110	59%	113	35%
	No	49	35%	24	13%	73	23%
	There is no violence in the school	41	30%	18	10%	59	18%
	I don't know	46	33%	34	18%	80	25%
	Total	139	100%	186	100%	325	100%

In regards to the type of violence they have seen, or heard about, there is a difference in the perceptions among respondents depending on the frequency with which they have seen or heard about physical violence, threats involving weapons and group physical violence.

- Differences in the perception of the "target" of violence in secondary schools, defined by the degree of ethnic homogeneity

Students of a different ethnicity in the schools with a more heterogeneous socio-demographic structure are twice as often targets of violence. This proportion remains unchanged in both studies, i.e. 18%. In homogeneous schools the number of victims from other ethnic groups increased by 5 percent from 4% in 2011 to 9% in 2012%. (see Table 27).

Table 27

How often are the students from your ethnic group victims of violence, compared to the students from other ethnic groups?		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonian and others)		School (M+ and Albanians)		Number	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	More frequently than the students from other ethnic groups	6	4%	39	18%	45	12%
	Same as the students from other ethnic groups	31	21%	73	33%	104	28%
	Less frequently than the students from other ethnic groups	22	15%	60	27%	82	22%
	The students from other ethnic groups in my school are not victims of violence	89	60%	48	22%	137	37%
	I don't know			2	1%	2	1%
	Total	148	100%	222	100%	370	100%
2012	More frequently than the students from other ethnic groups	12	9%	34	18%	46	14%
	Same as the students from other ethnic groups	29	21%	68	37%	97	30%
	Less frequently than the students from other ethnic groups	9	7%	45	24%	54	17%
	The students from other ethnic groups in my school are not victims of violence	89	64%	39	21%	128	39%
	Total	139	100%	186	100%	325	100%

This kind of difference in climate which is determined by the presence of violence in schools has contributed to the formation of different attitudes toward the justification for violence. In schools with a more homogenous socio-demographic composition, 15% of the students in 2011 and 17% of them in 2012 consider violence to be justified. This is compared to the 33% in 2011 and 23% in 2012 in schools with a more heterogeneous socio-demographic composition (see Table 28).

Table 28

Do you think that using violence in order to solve problems in society is justified or unjustified?		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		Number	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	Justified	23	15 %	73	33%	96	269%
	Unjustified	125	85%	149	67%	274	74%
	Total	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Justified	23	17%	42	23%	65	20%
	Unjustified	116	84%	144	77%	260	80%
	Total	139	100%	186	100%	325	100%

5. Evaluation of the quality of interethnic coexistence in secondary schools

The analysis of the collected answers shows that the assessment on the quality of interethnic coexistence in schools varies. According to the survey results, in schools with a more homogenous composition, there is an increase of 15 percent between 2011 (66%) and 2012 (81%) of surveyed students who evaluated the coexistence among students from different ethnic groups as good. In schools with a more heterogeneous composition, almost two thirds (61%) of the students surveyed in 2012 said the same thing, which is an increase of 4 percentage points compared to 2011 (2011-57%; 2012-61%).

Survey results show differences in the evaluation of the quality of interethnic relations on an assessment-scale, from bad to good. These results are due to the fact that the experiences gained in different contexts create different criteria in the evaluation of interethnic coexistence in schools.

Table 29

How would you describe the coexistence among students from different ethnic groups in your school?		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		Number	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	Bad	9	6%	13	6%	22	6%
	Neither good, nor bad	41	28%	82	37%	123	33%
	Good	98	66%	127	57%	225	61%
	Total	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Bad	3	2%	16	9%	19	6%
	Neither good, nor bad	24	17%	56	30%	80	25%
	Good	112	81%	114	61%	226	70%
	Total	139	100%	186	100%	325	100%

a) Attitude toward the use of violence in solving problems in society

Using violence to solve problems is often considered justified by those who are dominated by negative feelings towards members of different ethnic groups (2011-36%; 2012-44%), compared to those dominated by positive feelings (2011-17%; 2012-11%).

In contrast to this, there is a significantly higher likelihood that violence will be considered unjustified by those who are dominated by positive feelings towards members of different ethnic groups (2011-83%; 2012-89%).

The existence of negative ethnic stereotypes increases the likelihood of a "provocative" situation turning into violent behavior in which students will demonstrate their negative feelings towards members of other ethnic groups. In contrast, the students who are dominated by positive feelings towards members of different ethnic groups, due to their greater tolerance, are less likely to manifest violent behavior.

In the interest of preventing violent behavior, it is necessary to design programs and projects in order to face and accept the differences and stereotypes.

Table 30

Do you think that using violence in order to solve problems in the society is justified or unjustified?		Typology of emotional feelings among ethnic groups (without evaluation of the feelings towards their own ethnic group)						Total	
		Dominance of negative feelings		Moderate intensity of feelings		Dominance of positive feelings		Count	Col %
		N	Col %	N	Col %	N	Col %		
2011	Justified	15	36%	52	26%	19	17%	86	24%
	Unjustified	27	64 %	146	74%	92	83%	265	76%
Total		42	100%	198	100%	111	100%	351	100%
2012	Justified	12	44%	41	21%	11	11%	64	20%
	Unjustified	15	56%	154	79%	86	89%	255	80%
Total		27	100%	195	100%	97	100%	319	100%

b) Link between emotional feelings towards members of other ethnic groups and attitudes towards violence

Violence is mostly determined by irrational factors. In the background of violence one can often find ethnic stereotypes and prejudices. The probability of violence manifesting itself among individuals and groups is more likely the more negative the stereotypes and prejudices get. The survey results show that in both studies there is a tendency among the surveyed students to be dominated by negative feelings towards members of other ethnic groups, and more than twice that number (36% in

2011; 44% in 2012) believe that the use of violence in order to solve problems in society is justified. This is in contrast to those (17% in 2011; 11% in 2012) respondents who are dominated by positive feelings towards members of other ethnic groups. It should be noted that the stance of justification for the use of violence, is present in both categories, but it should be also emphasized that the total psychological context in these two categories of respondents is quite different. In the category of students who are dominated by positive feelings and consider the use of violence justified, this has a more latent and defensive character. Due to the existence of this kind of attitude the probability for them to manifest violence is less likely. In the category of students dominated by negative feelings, violence is more noticeable and is aggressively conveyed, so therefore they are more likely to exhibit violent behavior. As a result, the need for systematic and continuous work to change the negative ethnic stereotypes and prejudices becomes more necessary.

Table 31

Typology of emotional feelings toward other ethnic groups		Do you think that using violence in order to solve problems in the society is justified or unjustified					
		justified		unjustified		Total	
		N	%	N	%	N	%
2	Dominance of negative feelings	15	36 %	27	64%	42	100%
0	Moderate intensity of feelings	52	26%	146	74%	198	100%
1	Dominance of positive feelings	19	17%	92	83%	111	100%
1	Total	86	24%	265	76%	351	100%
2	Dominance of negative feelings	12	44%	15	56%	27	100%
0	Moderate intensity of feelings	41	21%	154	79%	195	100%
1	Dominance of positive feelings	11	11%	86	89%	97	100%
2	Total	64	20%	255	80%	319	100%

In the data processing of the typology of emotional feelings, 25 instances from the two research waves which haven't answered 'what type of feelings they have towards all 6 listed nationalities' were not taken into account.

c) The impact of students' emotional profile towards ethnic groups on the willingness to participate in the Youth Peace Clubs

A specific example of effective action in the prevention of violence in secondary schools is the establishment of Peace Youth Clubs (Table 32). The survey results show that among the members of youth clubs, the dominance of positive emotions is more present (2011-37%; 2012-42%), compared to those who are not members and who do not intend to become members (2011-24%; 2012 - 30%).

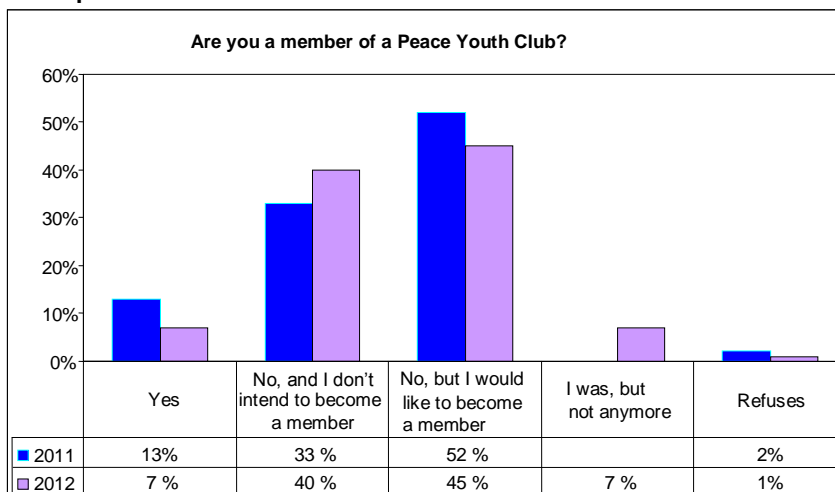
Table 32

Typology of emotional feelings towards ethnic groups (without evaluation of the feelings towards their own ethnic group)		Are you a member of a Peace Youth Club?										Total	
		Yes		No, and I don't intend to become one		No, but I would like to become a member		I was, but not anymore		Refuses		Number	Col %
		N	Col %	N	Col %	N	Col %	N	Col %	N	Col %		
2011	Dominance of negative feelings	3	6%	14	12%	22	12%			3	385%	42	12%
	Moderate intensity of feelings	28	57%	74	64%	92	51%			4	50%	198	56%
	Dominance of positive feelings	18	37%	27	24%	65	36%			1	13%	111	32%
	Total	49	100%	115	100%	179	100%			8	100%	351	100%
2012	Dominance of negative feelings	2	8%	12	9%	13	9%					27	9%
	Moderate intensity of feelings	12	50%	77	61%	88	62%	16	70%	2	100%	195	61%
	Dominance of positive feelings	10	42%	38	30%	42	29%	7	30%			97	30%
	Total	24	100%	127	100%	143	100%	23	100%	2	100%	319	100%

The data regarding membership in the Peace Youth Clubs shows that 24 students (or 7%) were members of these clubs in 2012. Although they involve a small number of students, there is still a visible potential in their enthusiasm and involvement that needs to be utilized. This percentage was almost ten times lower than in 2011 (13%). In the survey from 2012, with a desire for more accurate recording of the current and previous members of the Peace Youth Club, to the existing question: *Are you a member of Peace Youth Club?*, we introduced a new category as a possible answer: *I was, but not anymore*. It is in this category of answers, that it is evident that there was a decline in the members of the Peace Youth Clubs from 2011 to 2012.

The fact that being active and being a member in these Peace Youth Clubs is not attractive to the students anymore could be observed in the increase of the response: "am not a member and wouldn't like to be" (2011 - 33%; 2012 - 40%).

Graph 4

Some of the surveyed students (7%) canceled their membership in the Peace Youth Club in their school during the current year.

Although the number involved is small, part of the answers given to the open question: *Why are you no longer a member of the Peace Youth Club?* show that most respondents wish to conceal their opinion. The motives that they have cited as a reason to quit (such as that they are overloaded with other activities, they are engaged in learning or are already members of other organizations and clubs) point to a possible rationalization of the answers in order to concealing their true reasons.

Table 33

Are you a member of a Peace Youth Club?		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		Count	Col %
		Count	Col %	Count	Col %		
2011	Yes	22	15%	27	12%	49	13%
	No, and I don't intend to become one	61	41%	61	28%	122	33%
	No, but I would like to become one	64	43%	127	57%	191	52%
	Refuses	1	1%	7	3%	8	2%
	Total	148	100%	222	100%	370	100%
2012	Yes	15	11%	9	5%	24	7%
	No, and I don't intend to become one	71	51%	58	31%	129	40%
	No, but I would like to become one	37	27%	109	57%	146	45%
	I was, but I am not anymore	16	12%	8	4%	24	7%
	Refuses to give an answer			2	1%	2	1%
	Total	139	100%	186	100%	325	100%

6. Interest in participating in youth clubs

Analyzing the interest in participation in youth clubs and other activities led by young people through the prism of the homogeneity or heterogeneity of the school, it can be estimated that this interest is different between the two kinds of schools. In the survey from 2012, there is a noticeable difference in the increased interest in joining the Peace Youth Clubs in the schools with a more heterogeneous socio-demographic composition (57%), compared to those schools with a more homogenous composition (27%). This difference sheds light on the ways and approaches used in solving ethnic problems in the schools with a more heterogeneous socio-demographic composition.

However, examining the distribution of the students' responses in the survey in 2011 and the one in 2012, there is a noticeable decrease of 16 percent in the responses regarding the interest in Peace Youth Club membership in the schools with a more homogenous composition.

- Interest of the students to participate in activities led by youth

Taking both studies into consideration, in regards to the interest of the students to participate in activities led by young people, the three most attractive activities for students are:

- School youth clubs (2011 - 63%; 2012 - 57%);
- Students' meetings (2011 - 48%; 2012 - 44%);
- Students' councils (2011 - 43%; 2012 - 34%).

The participation in interethnic workshops, whose purpose is to promote greater understanding and overcoming of stereotypes in regards to ethnic diversity, is the fourth most popular activity in which young people would like to participate.

The fact that the interest in participation in interethnic workshops is significantly lower than the previous three represents a hindrance to the efforts aimed at improving the atmosphere of interethnic relations in the schools. However, although the ranking of the interethnic workshops hasn't changed, there is a visible downward trend in the interest in participating in the three top-rated activities run by students, and in that same period the interest in the interethnic workshops increased by 4 percentage points (see table 34).

Table 34

In which activities run by the young people would you participate?	2012		2011	
	cases	Col %	cases	Col %
School youth clubs	184	57%/1 ⁷	230	63%/1
Students' council	110	34%/3	156	43%/3
Inter-ethnic workshops	102	31%/4	97	27%/4
Youth initiatives	74	23%	82	23%
Students' meetings	142	44%/2	175	48%/2
Petitions to the principle	28	9%	45	12%
Other	3	1%	2	1%
I wouldn't like to participate	14	4%	7	2%
Sports activities	1	0%	8	2%
Debates			2	1%
Total	325	203%	363	222%

The research data shows that the interest in the interethnic workshops in the period between the two surveys increased in the schools with a homogeneous socio-demographic composition as well as in those with a heterogeneous one. Although its ranking remained unchanged and stayed on fourth place in both types of schools. It should be noted that the interest in the interethnic workshops increased by 3 percentage points in the homogeneous schools (32% - 2011; 35% - 2012). In the heterogeneous schools, the interest in interethnic workshops is lower compared to the homogeneous ones, but in these schools interest rose by 6 percentage points (23% - 2011; 29% - 2012). Despite these positive changes, in the period between the two surveys, we can come to a conclusion that these changes do not have the capacity to significantly change the overall climate in the schools (see Table 35).

⁷ Ranking according to the occurrence

Table 35

In which activities run by the young people would you participate?		School (Schools M+ , M+ and Albanians)				Total	
		1 School M+ (Macedonians and others)		2 School (M+ and Albanians)		Cases	Col %
		Number	Col %	Number	Col %		
2011	Youth school clubs	94	65%	136	62%	230	63%/1
	Students' council	45	31%	111	51%	156	43%/3
	Interethnic workshops	46	32%	51	23%	97	27%/4
	Youth initiatives	32	22%	50	23%	82	23%
	Students' meetings	61	42%	114	52%	175	48%/2
	Petitions to the principle	24	17%	21	10%	45	12%
	Other			2	1%	2	1%
	I wouldn't like to participate	3	2%	4	2%	7	2%
	Sports activities	4	3%	4	2%	8	2%
	Debates			2	1%	2	1%
Total	145	213%	218	227%	363	222%	
2012	Youth school clubs	74	53%	110	59%	184	57%/1
	Students' council	37	27%	73	39%	110	34%/3
	Interethnic workshops	48	35%	54	29%	102	31%/4
	Youth initiatives	36	26%	38	20%	74	23%
	Students' meetings	53	38%	89	48%	142	44%/2
	Petitions to the principle	17	12%	11	6%	28	9%
	Other	1	1%	2	1%	3	1%
	I wouldn't like to participate	8	6%	6	3%	14	4%
	Sports activities	1	1%			1	0%
	Total	139	198%	186	206%	325	202%

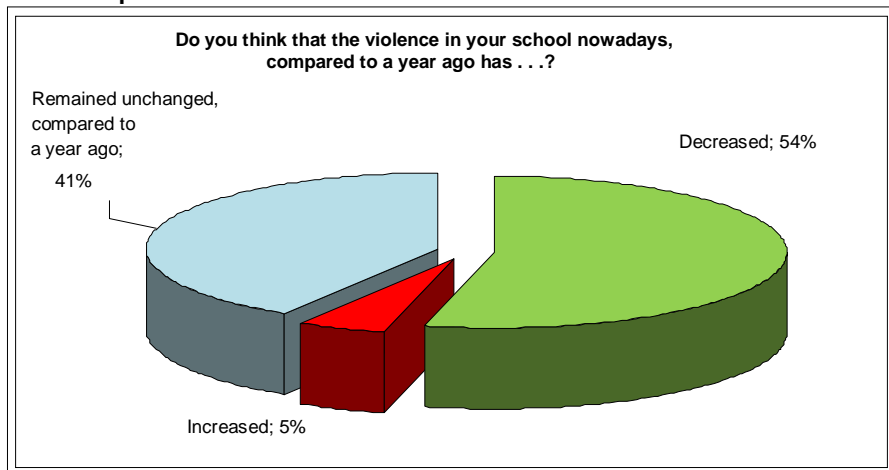
7. Assessment of the presence of violence in the school compared to last year's situation

In this year's survey there was a question asked for the first time concerning the assessment of violence by students, compared to a year ago. The data shows that the majority of them (54%) believe that school violence hasn't changed; 41% think that it is reduced, while 5% of them stated that violence in the school has increased.

The testing of the difference between those who believe that violence in their school has decreased (compared to the previous year) and those who think that the situation has not changed, indicates that these groups are significantly statistically

different. The T-test is significant at a trust level of 95% ($t = 2, 43 \text{ df} = 324$ in the confidence interval of 95%). The statistical test of the results confirms that there was a reduction in the perception of violence in the schools; however it is possible that this is only a projection of the students' desires for a reduction in violence. This change in the perception is an indicator which confirms that Peace Education, despite all the difficulties and barriers that it encounters, gives fragile, but encouraging results.

Graph 5

The survey results show that there are differences in the perceptions in regard to the decrease in the violence in schools with a mixed ethnic composition. In schools with mostly Macedonians, and some members of minority ethnic groups, 37% of the students said that the violence in their school had decreased. A significant number of them (66%), in the schools with Macedonians, Albanians and members of other ethnic communities said the exact same thing. On the other hand, according to the national background of the students, 52% of Macedonians and members of other minority ethnic communities estimated that the violence has decreased, regardless of which school the student goes to (a more nationally-homogenous or nationally-heterogeneous one). The assessment of the Albanian students, that the violence in the school has decreased compared to the previous year, increased by 7 percentage points (59%).

The majority of members of the Peace Youth Clubs (58%) believe that violence has dropped, as do the majority of students who are not members of these clubs but would like to become members (55%). Slightly more than one-third (36%) of students who are not members and do not intend to become members of the Peace Clubs, assessed that the violence has decreased, and the majority of them (58%) believe that the presence of violence in the school hasn't changed compared to the previous year. The category of students who least often felt that the violence has dropped, are those students who were previously members but are no longer members of the Peace Clubs (29%).

8. Summary of the main findings of the research

Violence is a widespread and complex social phenomenon which is impossible to define in exact scientific terms; we can only give an estimation of it. In this analysis, the results of the research conducted in five secondary schools in Skopje, represent an empirical basis for the assessment of the presence of the phenomenon of violence in schools. The above should be taken into consideration even while conducting a generalization of the findings.

Analysis of the general social factors as determinants of the effects achieved by Peace Education in secondary schools

The basic intention of the analysis was to assess the contribution of Peace Education in the prevention of violence in secondary schools. One of the main findings of the research was that it indicated that the effects of Peace Education in schools cannot be evaluated in isolation without the whole social context. The analysis of the relations in the dynamics of the changes in the perception of interethnic tensions and interethnic incidents, suggested a possibility that the frustrations and violence in society as a whole could "spill over" into schools. In this context, we have considered a possible existing cycle of transmission of violent behaviors from society into schools, and vice versa. In the process of continuous feedback-effects between schools and society, it became clear that the students are only a convenient medium for the transposition of general social frustration, specifically in reference to the violent behavior of young people, in and outside of schools. This feedback process of influences is based on a parallel analysis of the survey results and analysis of the media content related to this topic, in the period before and during the research. The analysis of the media content has generally revealed that in 2012, compared to 2011, there is a more frequent presence of information on interethnic incidents. The comparison of these indicators suggested that the reduced perception of interethnic tensions by the students in schools is not followed by the same dynamics of reduction in interethnic incidents in schools. This disproportion in the dynamic changes in perceptions of the tensions and incidents in schools is possibly due to the increased frequency of interethnic incidents in society in 2012 around the time when the survey was done.

Analysis of the impact of specific school factors as determinants of the achieved effects of Peace Education in secondary schools

The existence of communication among students of different ethnicities is the basic factor affecting the overall climate of the relationship among secondary school students. In this regard, frequent communication among the students from different ethnic backgrounds contributes to the creation of a more favorable general climate in the school.

Those students who frequently interact with students of different ethnicity describe coexistence with students from different ethnic groups in the school in the best way possible. The survey results show that a vast majority of them (77%) believe that the coexistence in their school is good.

The overall atmosphere that dominates in the perception of tensions and incidents has an inhibitory effect on the readiness to accept closer ties with members of other ethnic communities. This observation points to the need for greater promotion of the objectives of Peace Education among students, with the focus on decreasing the level of interethnic tensions and incidents, as the basic premise for increasing the inclusive attitude among students. A higher degree of inclusiveness simultaneously enhances the individual and group psychological preparedness for building trust and having better knowledge and understanding. This need becomes even more obvious, if you take into account the research results which show that the schools with a more heterogeneous socio-demographic composition have a lower rate of inclusiveness, compared to the schools with a more homogenous socio-demographic composition. This tendency of decreased inclusiveness in more heterogeneous socio-demographic environments is associated with a greater perception of interethnic tensions and incidents in these schools.

The main components which crystallize students' representations of interethnic incidents in schools are the perceptions of violent incidents in schools. Although the frequency of violence with a physical component is lower, these forms of violence contribute relatively more to the formation of the overall impression of the presence of violence in schools (than the violence without a physical component). This conclusion is based on the analysis of the average ratio of the statements about the forms of violence, which have been either seen or heard of by students in the schools.

The survey results show that if a certain form of physical violence has been seen, then on average there are more students who have heard of this exact form of violence. However, the variations in the ratio between the 'heard' and 'seen' forms of violence which are without a physical component are balanced in both surveys.

The research data shows that in most cases, the violence in "heterogeneous" schools is associated with interethnic incidents, regardless of whether it is related to the 'seen' or 'heard' forms of violence.

Encouraging results

The data from the research studies in the period between the two surveys shows that the interest in interethnic workshops increased in both types of schools (those with a homogeneous and those with a heterogeneous socio-demographic composition). However, this interest still remains unchanged and ranked fourth in both types of schools, according to their preferences for participation in activities run by students. This finding in of itself draws the line of action in the direction of further investing energy and supporting the activities and the goals of the work done by the interethnic workshops.

A specific example of an effective action that contributes towards the prevention of violence in secondary schools is the establishment of the Peace Youth Clubs. The survey results show that among the members of youth clubs, there is dominance of positive feelings towards members of other ethnic communities. This is prevalent in both surveys, and stands in contrast to those who are not members and who do not intend to become members of the Peace Clubs.

One of the main findings in the study is the confirmation that there has been a change in reduced perception of violence in schools. Even with the most skeptical stance towards this change, at the very least it can be interpreted as a projection of the students' desires to reduce violence in schools. This change in the perception of violence is an indicator which shows that Peace Education, despite all the difficulties and barriers that it encounters, still gives fragile, but encouraging results.

Appendix 1 Questionnaire

Questionnaire for the PEACE EDUCATION project (2011-2012)

The First Children's Embassy in the World - Megjashi started to implement a pilot project for Peace Education in April 2011, in order to promote peace and non-violence as core values in the educational system and point to the need for incorporation of Peace Education in the curriculum.

For successful implementation of the project, it is important for us to get your feedback. The questionnaire is designed and intended to gather data from students from five secondary schools in Skopje. We have created a short questionnaire which won't take much of your time.

The questionnaire provides anonymity for those who will fill it. The personal information that we ask for, are only required because next year we will repeat the same survey once again. The results of the survey will be presented through a collective analysis of the data. The data analysis will be used in the written (public) documentation, without specifying the source, i.e. names of the persons.

Please complete the questionnaire as sincerely as possible, because it represents an important basis for further development of projects aimed at reducing the violence in schools.

Instructions for completing the questionnaire:

- Your opinion matters, there are no right or wrong answers;
- It is required to answer all questions;
- Circle the ordinal number of the answer.

School _____

Class _____

Name and last name _____

Date of birth (day, month and year) _____

Q1. Do you communicate with students from other ethnic groups?

(one answer only)

1. Often
2. Sometimes
3. Rarely
4. I never communicate with students from other ethnic groups.

Q2. If you communicate, regardless of whether it is often, sometimes or rarely, where does this communication take place with the students of other ethnic backgrounds?

(multiple answers allowed)

- 2_1. At school
- 2_2. On playgrounds
- 2_3. Youth clubs
- 2_4. In the neighborhood
- 2_5. Places of entertainment (cafes, clubs etc.)
- 2_6. Other (write it down) _____
- 2_7. I haven't established any communication with students from other ethnic groups so far.

Q3. Are you willing to interact with students from other ethnic groups?

(one answer only)

1. Yes, I am willing to communicate
2. No, I am not willing to communicate
3. I have already achieved communication with students from other ethnic groups.

Q4. Would you accept the boyfriend or a girlfriend of your close friend or relative (brother or sister) to be from a different ethnic group?

(one answer only)

1. Yes
2. No

Q5. Your best friends are:

(multiple answers allowed)

- 5_1. Macedonians
 - 5_2. Albanians
 - 5_3. Serbs
 - 5_4. Turks
 - 5_5. Roma
 - 5_6. Vlachs
 - 5_7. Other ethnicities (write it down please)
-

Q6. What are your feelings towards the following ethnic groups:

(only one answer in each row)

	Very positive	Positive	Neither positive nor negative	Negative	Very negative
6_1. Macedonians	1	2	3	4	5
6_2. Albanians	1	2	3	4	5
6_3. Turks	1	2	3	4	5
6_4. Roma	1	2	3	4	5
6_5. Serbs	1	2	3	4	5
6_6. Vlachs	1	2	3	4	5
6_7. Other ethnicities _____	1	2	3	4	5

Q7. How would you describe the coexistence among students from different ethnic groups in your school?

(one answer only)

1. Very good
2. Good
3. Neither good nor bad
4. Bad
5. Very bad.

Q8. Do you think that there are/aren't ethnic tensions or incidents in your school?

(only one answer in each row)

	Yes, there are	No, there aren't
8_1. Tensions	1	2
8_2. Incidents	1	2

IMPORTANT (please read the following):

In a Study of the United Nations, all types of physical and mental abuse among students in schools are considered forms of violence.

Q9. Have you or has anyone among your classmates been a victim of violence?

(multiple answers allowed)

- 9_1. Me
- 9_2. Other classmates
- 9_3. There is no violence in the school.

Q10. Do the culprits belong to another ethnic group? (different from the one of the attacked students)?

(one answer only)

- 1. Yes
- 2. No
- 3. There is no violence in the school.

Q11. What type of violence have you seen in your school?

(multiple answers allowed)

- 11_1. Physical violence (beating)
- 11_2. Verbal violence (offence)
- 11_3. Shameful and vulgar behavior
- 11_4. Psychological violence
- 11_5. Slapping
- 11_6. Group physical violence
- 11_7. A threat with a weapon (a knife, gun or something similar)
- 11_8. Other (please write it down) _____
- 11_9. There is no violence in the school.

Q12. What type of violence have you heard of in your school?

(multiple answers allowed)

- 12_1. Physical violence (beating)
- 12_2. Verbal violence (offence)
- 12_3. Shameful and vulgar behavior
- 12_4. Psychological violence
- 12_5. Slapping
- 12_6. Group physical violence
- 12_7. A threat with a weapon (a knife, gun or something similar)
- 12_8. Other (please write it down) _____
- 12_9. There is no violence in the school.

Q13. How often are the students from your ethnic group victims of violence compared to the students from other ethnic groups?

(one answer only)

- 1. More frequently than the students from other ethnic groups
- 2. In the same manner as the students from other ethnic groups
- 3. Less frequently than the students from other ethnic groups
- 4. The students from other ethnic groups in my school are not victims of violence.

Q14. Do you think that using violence in order to solve problems in society is justified or unjustified?

(one answer only)

- 1. Completely justified
- 2. Somewhat justified
- 3. Somewhat unjustified
- 4. Completely unjustified.

Q15. Are you a member of?

(only one answer in each row)

	Yes	No
15_1. A sports club	1	2
15_2. A youth organization	1	2
15_3. A non-governmental organization	1	2
15_4. A political party	1	2
15_5. Other _____		

Q16. How often do you participate in the following activities outside of the school curriculum?

(only one answer in each row)

	Often	Sometimes	Rarely	Never
16_1. Debates	1	2	3	4
16_2. Sports teams	1	2	3	4
16_3. Concerts	1	2	3	4
16_4. Additional curriculum	1	2	3	4
16_5. Optional curriculum	1	2	3	4
16_6. Extracurricular activities	1	2	3	4
16_7. Excursions	1	2	3	4
16_8. Other _____	1	2	3	4

Q17. Do you think that the following activities run (organized) by young people could improve the situation in your school in terms of interethnic tolerance and/or violence?

(only one answer in each row)

	Yes	No
17_1. Youth / school clubs	1	2
17_2. Students' council	1	2
17_3. Interethnic workshops	1	2
17_4. Youth initiatives	1	2
17_5. Students; meetings	1	2
17_6. Petitions to the principle	1	2
17_7. Other _____		
17_8. None of the activities could improve the situation	1	

Q18. In which activities run (organized) by the young people would you like to participate in order to support the improvement of the situation in your school, in terms of interethnic tolerance and/or violence?

(multiple answers allowed)

1. Youth / school clubs
2. Students' council
3. Interethnic workshops
4. Youth initiatives
5. Students' meetings
6. Petitions to the principle
7. Other (please write it down) _____

Q19. How do you see your future in terms of your employment?

(one answer only)

1. I have great chances of finding a job and getting a promotion
2. I am concerned that it would be hard for me to find a job
3. I would probably seek a solution somewhere abroad.

Q20. What should be done in your opinion, for the improvement of the coexistence among students in your school?

Q20a. Do you think that the violence in your school nowadays, compared to a year ago has...?

1. Decreased
2. Increased
3. Remained unchanged, compared to a year ago.

Q21. Are you a member of the Peace Youth Club in your school?

1. Yes
2. No, I do not intend to become a member
3. No, but I would like to become a member of the Peace Youth Club
4. I was, but I am no longer a member of the Peace Youth Club

Q22. If you're not already a member of a Peace Youth Club, then please answer what are the reasons for that?

(Socio-demographic data)

D1. Gender

1. Male
2. Female

D2. Ethnicity

1. Macedonian
2. Albanian
3. Serb
4. Turk
5. Roma
6. Vlach
7. Other ethnicity (write it down) _____

D3. Education of parents / guardians.....??

D3a. Mother / Guardian
1. Higher
2. Secondary
3. Elementary
4. No education

D36. Father / Guardian
1. Higher
2. Secondary
3. Elementary
4. No education

D4. Besides you, in your family there is/are:

1. one unemployed member
2. two or more unemployed members
3. no unemployed members.

D5. Which of the following applies to you?

1. I can buy everything I want
2. I can buy more than the necessary
3. I can buy only the necessary
4. I can't buy even the most necessary.

D6. Place of residence:

1. City
2. Village.

D7. Municipality:

1. Centar
2. Kisela Voda
3. Gazi Baba
4. Chair
5. Karposh
6. Aerodrom
7. Butel
8. Gjorche Petrov
9. Shuto Orizari
10. Saraj.

Thank you for your interest, time and cooperation.

From the team at the First Children's Embassy in the World "MEGJASHI".

Appendix 2 Tables

Table 1

Ethnicity		School										Total	
		Nikola Karev		Orce Nikolov		Panche Karagjozov		Arsenie Jovkovski		Zdravko Cvetkovski		count	col %
		count	col %	count	col %	count	col %	count	col %	count	col %		
2011	Macedonian	82	93.2%	54	90.0%	28	35.9%	21	33.3%	45	55.6%	230	62.2%
	Albanian					42	53.8%	32	50.8%	35	43.2%	109	29.5%
	Other ethnicity	6	6.8%	6	10.0%	8	10.3%	10	15.9%	1	1.2%	31	8.4%
Total		88	100.0%	60	100.0%	78	100.0%	63	100.0%	81	100.0%	370	100.0%
2012	Macedonian	76	95%	57	97%	17	28%	20	35%	39	57%	209	64%
	Albanian					39	64%	29	51%	27	40%	95	29%
	Other ethnicity	4	5%	2	3%	5	8%	8	14%	2	3%	21	7%
Total		80	100.0%	59	100.0%	61	100.0%	57	100.0%	68	100.0%	325	100.0%

Table 2

Place of residence		School										Total	
		Nikola Karev		Orce Nikolov		Panche Karagjozov		Arsenie Jovkovski		Zdravko Cvetkovski		count	col %
		count	col %	count	col %	count	col %	count	col %	count	col %		
2011	City	84	95.5%	59	98.3%	52	66.7%	51	81.0%	56	69.1%	302	81.6%
	Village	2	2.3%	1	1.7%	26	33.3%	12	19.0%	24	29.6%	65	17.6%
	Refuses	2	2.3%							1	1.2%	3	.8%
Total		88	100.0%	60	100.0%	78	100.0%	63	100.0%	81	100.0%	370	100.0%
2012	City	78	98%	59	100%	41	67%	45	79%	48	71%	271	83%
	Village	2	2%			20	33%	12	21%	18	26%	52	16%
	Refuses									2	3%	2	1%
Total		80	100.0%	59	100.0%	61	100.0%	57	100.0%	68	100.0%	325	100.0%

Table 3

Gender		School										Total	
		Nikola Karev		Orce Nikolov		Panche Karagjozov		Arsenie Jovkovski		Zdravko Cvetkovski		count	col %
		count	col %	count	col %	count	col %	count	col %	count	col %		
2011	Male	34	38.6%	24	40.0%	33	42.3%	26	41.3%	62	76.5%	179	48.4%
	Female	54	61.4%	36	60.0%	45	57.7%	37	58.7%	19	23.5%	191	51.6%
Total		88	100.0%	60	100.0%	78	100.0%	63	100.0%	81	100.0%	370	100.0%
2012	Male	33	41%	21	36%	26	43%	21	37%	52	76.5%	153	47%
	Female	47	59%	38	64%	35	57%	36	63%	16	23.5%	172	53%
Total		80	100.0%	59	100.0%	61	100.0%	57	100.0%	68	100.0%	325	100.0%

Table 4

Ethnicity		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	Macedonian	136	91.9%	94	42.3%	230	62.2%
	Albanian			109	49.1%	109	29.5%
	Other ethnicity	12	8.1%	19	8.6%	31	8.4%
Total		148	100.0%	222	100.0%	370	100.0%
2012	Macedonian	133	95,7%	76	40,9%	209	64,3%
	Albanian			95	51,1%	95	29,2%
	Other ethnicity	6	4,3%	15	8,1%	21	6,5%
Total		139	100.0%	186	100.0%	325	100.0%

Table 5

Place of residence		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		Scholl M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	City	143	96.6%	159	71.6%	302	81.6%
	Village	3	2.0%	62	27.9%	65	17.6%
	Refuses	2	1.4%	1	.5%	3	.8%
Total		148	100.0%	222	100.0%	370	100.0%
2012	City	137	98,6%	134	72,0%	271	83,4%
	Village	2	1,4%	50	26,9%	52	16,0%
	Refuses			2	1,1%	2	,6%
Total		139	100.0%	186	100.0%	325	100.0%

Table 6

Gender		School (Schools M+ , M+ and Alb)				Total	
		School M+ (Macedonians and others)		School (M+ and Albanians)		count	col %
		count	col %	count	col %		
2011	Male	58	39.2%	121	54.5%	179	48.4%
	Female	90	60.8%	101	45.5%	191	51.6%
Total		148	100.0%	222	100.0%	370	100.0%
2012	Males	54	38,8%	99	53,2%	153	47,1%
	Female	85	61,2%	87	46,8%	172	52,9%
Total		139	100.0%	186	100.0%	325	100.0%

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.5.091.3:316.647(497.711)"2011/12"(047.31)

АНАЛИЗА на истражувањата спроведени во 5 училишта во Скопје во рамките на проектот за Мировно образование : [2011-2012] / [превод Сузана Мехмеди, Ива Апостолска]. - Скопје : Прва детска амбасада во светот Меѓаши - Република Македонија, 2013. - 177 стр. : илустр. ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Содржи и: Analizë e rezultateve nga hulumtimet e realizuara në 5 shkolla të mesme në Shkup, në kuadër të projektit Arsimimi paqësor : (2011-2012) ; Analysis of the results of a research study conducted in 5 secondary schools in Skopje, within the Peace Education project : (2011-1012)

ISBN 978-608-4603-03-0

a) Мировно образование - Средно образование - Наставни методи - Скопје - 2011-2012 - Истражувања
COBISS.MK-ID 94065162

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

“Оваа публикација беше овозможена во рамките на програмата CIVICA Mobilitas - имплементирана од ЦИРа и финансиски поддржана од SDC. Овде наведените мислења се мислењата на авторот/ите и нужно не ги рефлектираат мислењата на ЦИРа и SDC”.

This publication was allowed by Civica Mobilitas Programme – implemented by CIRa and financially supported by SDC. The content of the material represents standings of its author(s) and not necessary reflect the opinion of CIRa and SDC.

“Ky publikim u mundësua në suaza të programit CIVICA Mobilitas - implementuar nga CIRa dhe finansiarisht e mbështetur nga SDC. Mendimet e shprehura këtu janë mendime të autorit/autorëve dhe nuk i reflektojnë qëndrimet e CIRa-së dhe SDC-së.”

BMZ Federal Ministry
for Economic Cooperation
and Development

KURVE *Wustrow*

